

NÜZHETÜ'L EBRÂR
EL-MUTTALÎ'Lİ ESRARÎ'L-ĞAFFÂR

HASAN RIZÂÎ EL-AKSARAYÎ

T.C
AKSARAY VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
KÜLTÜR YAYINLARI – 14

YAYIN KOMİSYONU

Mustafa DOĞAN: *İl Kültür ve Turizm Müdürü*
Mümin BERK: *Müdür Yardımcısı*
Mahmut YILMAZ: *Şube Müdürü*
Yahya ÇAL: *Şube Müdürü*
Çağatay VAN: *İl Halk Kütüphanesi Müdürü*
Ömer OK: *Ar-Ge Sorumlusu*

DİZGİ: WebMas's

KAPAK TASARIM: www.masske.com

BASKI: Akçağ Yayınevi Tuna Cad. 8/
Kızılay Ankara

1. Baskı Aralık 2017

ISBN:978-605-149-933-8

Kültür Bakanlığı Sertifika No: 11382

Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Taşpazar Mah. Kadioğlu Sok. No:1 68100 AKSARAY

Tel: 0 382 213 24 74

Fax: 0 382 212 35 63

e-mail: iktm68@kultur.gov.tr

www.aksaraykulturturizm.com

Bu yayın, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından bastırılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü izni ile çevirisi ve edisyon kritiği yapılan eserin, basım ve dağıtım hakları Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne aittir. İstanbul İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesinde bulunan eserin orijinal metinlerine dair her türlü haklar Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir.

NÜZHETÜ'L EBRÂR

EL-MUTTALİ'LI ESRARİ'L-ĞAFFÂR

HASAN RIZÂÎ EL-AKSARAYÎ

(Edisyon Kritik - Çeviri)

Yrd. Doç. Dr. Hasan UÇAR

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞEN

Aksaray Valiliği
İl Kùltùr ve Turizm Mùdùrlùđù Yayınları

Yayınlanmış Çalışmalar:

1. On Bin Yıllık Kùltùr Şehri Aksaray
2. Kùltùr Envanteri
3. Minyatùrlerle Yunus Emre Menkıbeleri ve Őiirleri
4. Osmanlı Belgelerinde Aksaray
5. Seyyahların Gùzùnden Aksaray
6. Aksaray Kùltùr Turizm Rehberi
7. Gùnlùm Sùrùru
8. Salnamelerde Aksaray
9. Aşkın Sırri Somuncu Baba
10. Şeyh Hamîd-i Veli Somuncu Baba Hayatı ve Eserleri
11. Seyyid Hasan Rızâyî El-Aksarâyî Hayatı ve Eserleri
12. Ulu Şeyh Cemâleddin Aksarayı Hayatı ve Eserleri
13. Şair ve Ozanların Dilinden Aksaray
14. Nùzhetù'l-Ebrar el-Muttali' li Esrari'l Ğaffar

Yayına Hazırlanan Çalışmalar:

1. Yunus Der Eşkere Nihân – Yunus Emre Kitabı
2. Yöresel Aksaray Yemekleri
3. Salihler Yurdu Aksaray Âlimleri ve Velileri

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
SUNUŞ	9
ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13
HASAN RIZÂÎ EL-AKSARAYÎ	13
1. Yaşadığı Dönem	13
2. Eserleri	14
3. Eseri Yazma Sebebi	15
4. Eserin Muhtevası	16
4.1. Özel Hayatı	16
4.1.1. Babası	16
4.1.2. Hanımı	17
4.1.3. Çocukları	17
4.1.4. Tahsili	17
4.1.5. Tasavvufu İlişkisi	18
4.1.6. Şairliği	19
4.2. Aksaray'ın Coğrafi ve Siyasi Durumu	20
4.3. Kadılık Mesleği İle İlgili Düşünceleri	21
4.4. Aksaray'ın Manevî Şahsiyetleri	22
4.4.1. Şeyh Molla Ali Efendi	22
4.4.2. Şeyh Hamza Efendi	25
4.4.3. Şeyh Hâmid Efendi	23
4.4.4. Diğer Tarikat Şeyhleri	25
4.4.5. Diğer Önemli Şahsiyetler	25
Nüzhetü'l Ebrâr El-Muttali'li Esrari'l-Ğaffâr	27
Şeyh Molla Ali Efendi	30
Molla Ali Efendi'nin Müritleri	33
Şeyh Hamza Efendi	37
Şeyh Hamza Efendi'nin Müridleri	40
Şeyh Hâmid Efendi	44
Şeyh Hâmid Efendi'nin Müridleri	45
Diğer Tarikatlardan Olanlar	50
Aksaray'ın Abdalları	54
Aksaray'ın Sâlihleri	62

Aksaray'ın Âlim ve Kadıları	71
Aksaray'ın Şehitleri	82
Aksaray'ın Diğer Önemli Şahsiyetleri	83
Arapça Giriş Müellifin Hayatı, Eserleri, Eserin Tanıtımı.....	89
Arapça Metin.....	96
Kaynakça	153

TAKDİM

Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra hızla yayılmaya başlayan tasavvuf anlayışı özellikle Anadolu coğrafyasında toplumsal birlik ve bütünlüğü sağlayıcı bir hüviyete bürünmüş, Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'ya gelen ilim ehli insanlar burada Türk-İslam kültürünü tesis etmişlerdir.

Anadolu'da Selçuklu Devleti ile başlayan süreç 14. yüzyılda yerini Osmanlı Devleti'ne bırakmış ve İslam Medeniyeti Anadolu üzerinden daha geniş bir coğrafya'ya yayılma imkânını bulmuştur. Anadolu'da var olan güçlü tasavvuf anlayışı Osmanlı kültür ve medeniyetinin gelişiminde önemli bir faktör olmuş ve bu durum Osmanlı'yı dünya üzerindeki en teşkilatlı devletlerden biri haline getirmiştir.

13. yüzyıldan itibaren Anadolu'da manevi bir iklim dairesi oluşmuş; Aksaray Taptuk Emre, Cemaleddin Aksarayî, Yunus Emre, Somuncu Baba, Cemâl Halveti, Zenbilli Ali Cemâli, Pir Ali Sultan Aksarâyî ve Hasan Rızâî gibi zahitlerle bu dairenin tam merkezinde yer almıştır.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Aksaray özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde stratejik öneme hâiz olmuş, bu devletlerin siyasi, sosyal ve kültürel yönden şekillenmesinde rol oynamıştır. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan Aksaray'a ayrı bir önem vermiş ve Aksaray'ı her yönden mâmur hale getirmiştir. Onun döneminde Aksaray önemli bir ilim merkezi haline gelmiş ve "Dârü's Süleha" ismiyle anılmaya başlamıştır. Salihler Şehri Aksaray'ın 17. yüzyılda yetiştirdiği âlim ve mutasavvıflardan biri de Seyyid Hasan Rızâî el Aksarâyî'dir. Hasan Rızâî Aksarâyî fikir ve icraatlarıyla Osmanlı ilim hayatına çok önemli katkılar sağlamıştır.

Aziz Mahmud Hüdâyi'nin en önemli talebelerinden biri olan Hasan Rızâî, şair ve mutasavvıf olmasının yanında Osmanlı mahkemelerinde uzun süre görev yapmış bir kadıdır.

Arapça, Farsça ve Türkçe kaleme aldığı eserleriyle yaşadığı döneme ışık tutan Hasan Rızâî, henüz yeteri kadar bilinmemektedir. Valiliğimizce daha önce yayınlanan “Hasan Rızâyî el-Aksarâyî Hayatı ve Eserleri” adlı kitap, konu ile ilgili yapılacak çalışmalar için ciddi bir kaynak olmuş, son dönemlerde Hasan Rızâî ve eserleri ile ilgili çok önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalardan biri de yine Valiliğimizce yayınlanan “*Nüzhetü’l-Ebrâr el-Muttali’ li Esrari’l-Ğaffâr*” adlı bu eserdir. Eser ilimiz tarihi açısından oldukça önemli bilgiler içermektedir. 17. yüzyılda kaleme alınan eserde Hasan Rızâî, Aksaray’ın âlim ve velilerine, coğrafi durumuna, siyasi, dini, sosyal ve kültürel hayatına dair önemli bilgiler vermektedir.

Aksaray’ın yetiştirdiği büyük mutasavvıflardan biri olan Hasan Rızâî Aksaray’ı’ye ait böylesine güzel bir eseri yayına hazırlayan Aksaray Üniversitesi Öğretim Üyeleri Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞEN’e ve Yrd. Doç. Dr. Hasan UÇAR’a, eserin basımına izin veren Vakıflar Genel Müdürlüğümüze ve eserin basımını gerçekleştiren İl Kültür ve Turizm Müdürlüğümüze teşekkür ederim.

Aykut PEKMEZ
Aksaray Valisi

SUNUŞ

Tarihi belgeler Aksaray'ın önemli bir ilim ve kültür şehri olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Selçuklular döneminde yıldızı parlayan Aksaray, Osmanlılar döneminde de bu önemini korumuş, Osmanlı Devleti'nin çok önemli dini ve idari makamlarında Aksaraylı üst düzey din ve devlet adamları görev almışlardır. Bu ilim ve devlet adamlarından biri de 1599'da Aksaray'da doğan ve yaşadığı dönemin ilim ve idari hayatına çok önemli katkılar sağlayan Seyyid Hasan Rızâî el-Aksarayî'dir. İlk eğitimini Aksaray'da alan Hasan Rızâî, 17. yüzyılda yaşamış mutasavvıf, kadı ve şârihlerden biri olup, dönemin Celvetî Şeyhi Aziz Mahmud Hüdâyî'ye gönülden bağlanmıştır.

Hasan Rızâî kadılık yaptığı yerlerde ve gerçekleştirdiği seyahatlerde karşılaştığı kişileri ve yaşadığı olayları iyi bir biçimde gözlemleyerek bunları şiirsel bir biçimde kaleme almış ve bu sayede dönemin sosyal hayatına dair izlenimlerini bizlere aktarmıştır. Ayrıca görevleri süresince gerek Aziz Mahmûd Hüdâyî'nin Anadolu halifeleri, gerekse diğer şeyhlerin bağlılarıyla yoğun temasları olmuş ve bu suretle pek çok şeyh ve halifeyi de yakından tanıma fırsatı olmuştur.

Şehrimizin yetiştirdiği önemli âlim ve mutasavvıflardan biri olan Hasan Rızâî'nin çok sayıda eseri bulunmaktadır. Onun "*Nüzhetü'l-Ebrâr el-Muttali' li Esrari'l-Ğaffâr*" adlı bu kitabı ise Aksaray için oldukça önemli bir eserdir. Hasan Rızâî bu eserini özellikle Aksaray'a duyduğu derin sevgi ve vefa duygusundan dolayı kaleme almıştır. Rızâî eserinde Aksaray'ın âlim ve velilerini anlatırken aynı zamanda Aksaray'ın siyasi, coğrafi, dini, sosyal ve kültürel durumu ile ilgili de bilgiler vermektedir. 17. yüzyılda yazılan bu eser ilimizin tarihi açısından oldukça önemli bir belgedir. Hasan Rızâî, eserinde Aksaray'da bulunan pek çok âlim ve veli'den bahsederken özellikle Somuncu Baba'ya da değinmektedir.

Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü olarak ilimizin tarihinden gelen zenginliğini geniş kitlelere ulaştırmak maksadıyla bu zamana kadar yapmış olduğumuz çalışmaların devamı olarak bu eseri de ilimizin ve ülkemizin kültür hayatına sunuyoruz. Bu ve benzeri çalışmaların gelecek dönemlerde yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmesini temenni ediyor, eserin yayınlanmasına olur veren Sayın Valimiz Aykut PEKMEZ'e, eserin eviri ve edisyon kritiğini yapan Aksaray niversitesi ğretim yeleri Yrd. Doç. Dr. Mustafa şEN'e ve Yrd. Doç. Dr. Hasan UÇAR'a, eserin basımı için gerekli izinleri veren Vakıflar Genel Müdürlüğümüze ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Mustafa DOğAN
İl Kültür ve Turizm Müdürü

ÖNSÖZ

Edisyon kritiğini ve çevirisini yaptığımız eser 17. yüzyılda Anadolu'nun değişik beldelerinde kadılık yapan Hasan Rızâî Aksarâyî'nin hicri 19 Recep 1056/1646 tarihinde Denizli'de kadiyken yazdığı “*Nüzhetü'l-Ebrâr el-Muttali' li Esrari'l-Ğaffâr*” adlı eseridir. Müellif “*Gaffâr Olan Allah'ın Sırlarına Vâkıf Salih İnsanlar Arasında Gezinti*” ismini verdiği eserde, yaşadığı dönemdeki Aksaray'ın coğrafi durumuna, siyasi, dini, sosyal ve kültürel hayatına dair önemli bilgiler vermektedir. Hasan Rızâî'nin Aksaraylı olması yanında hem devletin kadısı olması hem de tasavvufî gelenekten gelmesi eserin önemini artırmaktadır. Tek nüsha yazması bulunan ve dili Arapça olan bu eserin Aksaraylı'ların istifâdesine sunulmasının yararlı olacağı kanaatini taşımaktayız.

Edebiyatın tezkire geleneği içinde değerlendirebilecek bu eserde Hasan Rızâî, Aksaray'da yaşayan Melamilik, Celvetilik ve Halvetilik gibi bazı tasavvufî akımların 17. yüzyıldaki manevi şahsiyetlerinden bahsetmiştir. Bu şahsiyetlere ait övgüler, yergiler, fizikî, dinî ve ahlakî özellikler yer almaktadır. Meslekleri hakkında verilen bilgiler dönemin kanaatlerine ışık tutmakta; kerametlerdeki abartı denebilecek ayrıntılar ise devrinde “suffî” şahsiyete bakışı özetlemektedir. Aksaray açısından önemi büyük olan Şeyh Hamîd-i Velî gibi bazı mutasavvıfların mezar yerinin Aksaray'da olduğunun belirtilmesi, konu hakkındaki tartışmalara açıklık getirecek nitelik arz etmektedir. Şeyh Hâmîd gibi nispeten çok zikredilmeyen diğer veliler üzerinde durulması ise onlara ilgiyi artıracaktır. Şeyh ve müritlerin edebi yönünü ortaya koyan ve başka kaynaklarda rastlayamadığımız bazı beyitler ise eseri belâgat perspektifine açmıştır.

Osmanlı kaza kadısı Rızâî'nin hayatı ile ilgili bilgiler daha çok kitaplarından elde edilebilmektedir. Kaynaklarda hakkında pek fazla bilgi bulunmayan müellifin hayatı ile ilgili bilgiler “*Hasan Rızâyî ve Tezkiretü's-Sâlikîn ile Mahmûdiyye*”

Adlı Eserleri Tahkik ve Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması¹ ile tercümesini yaptığımız bu eserde bulunmaktadır.

Aksaray ile ilgili olarak “evliyalar yatağı ve sülehâ vatani” tabirlerini kullanan Hasan Rızâî, gerek kadılığı esnasında gerekse babasıyla ya da kendisinin gittiği diğer beldelelerde kadılar, müderrisler, müftüler, âlimler, şeyhler, müritler, abdallar gibi toplumun her kesimiyle içli dışlı olmuştur. Onun Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde değerli eserler veren velut bir müellif olmasında bu durumun etkisi açıkça görülmektedir. Rızâî’nin eserlerinde Aksaray başta olmak üzere yaşadığı dönemin sosyal, dini, siyâsî ve fikrî yapısını yansıtan önemli bilgiler bulunmaktadır.

Bu çalışmanın tahkik fikrini veren ve yazmanın temininde bizlere yardımcı olan Sayın Valimiz Aykut PEKMEZ’e, İl Kültür ve Turizm Müdürümüz Sayın Mustafa DOĞAN’a, çalışmalarımız esnasında katkı ve desteklerini gördüğümüz Sayın Hasan CANKURT’a teşekkür eder, eserin Aksaray’ımıza ve ülkemize hayırlı olmasını temenni ederiz.

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞEN
Yrd. Doç. Dr. Hasan UÇAR

---

¹ Çağırıcı, Mustafa, *Hasan Rızâyî ve Tezkiretü’-s-Sâlikin İle Mahmûdiyye Adlı Eserleri Tahkik Ve Değerlendirilmesi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dan. Hasan Kamil Yılmaz, İstanbul, 2006.

GİRİŞ

HASAN RIZÂÎ EL-AKSARAYÎ

1. YAŞADIĞI DÖNEM

Hasan Rızâî III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmed (1603-1617), I. Mustafa (1617-1618/1622-1623), II. Osman (1618-1622), IV. Murad (1623-1640), I. İbrahim (1640-1648) ve IV. Mehmed (1648-1687)'in padişahlık yaptıkları zamanlarda yaşamıştır.² O dönemlerde dışarıda Avusturya ve İran ile savaş, içeride Celali isyanları ve Yeniçerilerin başkaldırması gibi problemler, devlet yönetiminde valide sultanlar ve sadrazamlardan kaynaklanan karışıklıklar mevcuttur. Bunların yansması olarak illerde, kazalarda ehil olmayan ve rüşvet almaktan çekinmeyen kadılar göreve getirilmiştir. Rızâî böyle bir ortamda kendisi gibi kadı olan ve rüşvete tevessül etmeyen babasının da etkisiyle tasavvuf geleneği içinde yetişmiş, bulunduğu her yerde daima iyi insanlarla beraber olmuştur.

Aynı zamanda bu dönemde Celveti Tarikatının kurucusu olarak bilinen Aziz Mahmud Hüdâyi hem halk nezdinde hem de devletin yetkilileri nezdinde son derece etkilidir. Öyle ki I. Ahmed ve IV. Murad tahta çıkarken onun elinden kılıç kuşanmıştır. Sultan Ahmed Camii'nin temel atma duasını ve camide ilk hutbeyi de yine Hüdâyi okumuştur. Bunun yanı sıra etkin tarikatlardan olan Halvetilik ve Kadirilik de Anadolu'da iyice yaygınlaşmıştır.

---

²Rızâî'nin hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Cankurt, Hasan, *Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî, Hayatı, Eserleri ve "Miftâhu's-Sa'âde" adlı Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi*, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015, s. 21-85.

2. ESERLERİ³

2.1. Divançe-i Rızâyî

2.2. Cûy-ı Rahmet

2.3. Tezkiretü's-Sâlikîn ve Risâletü'n-Nâdimîn (Genellikle Celvetî büyüklerini ele alan bir eserdir.)

2.4. Tecelliyât-ı Hüdâyî'nin Nazmen Şerhi (Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Tecelliyât'ına yapılmış bir şerh olup, Rızâyî'nin bir kısım şiirlerine de yer verir.)

2.5. Sad-Kelime-i 'Alî Tercümesi (Hazret-i Ali'nin yüz sözünün manzûm şerhidir.)

2.6. Miftâhu's-Sa'âde (Mısırlı İmâm Busurî'nin Peygamberimiz için kaleme aldığı Kasîde-i Bürde'sinin manzûm şerhidir.)

2.7. El-Mahmûdiyye fî-Menâkıb-ı Ricâli'l-Bilâd (Celvetî büyüklerinden ve bir kısım meşâyıhdan söz eder. Arapça olarak yazılmıştır.)

2.8. Tuhfetü'l-Menâzil ve Tuhfetü'l-Huffâz (Hac menâsik ve menâzili türündedir.)⁴

2.9. Tuhfetü'l-Kudât (Kadırlara manzûm öğütler)

2.10. Risâle-i Sâl-ı Türkân (Farsça'dan tercüme edilmiş, melhame türünde bir eserdir.)

2.11. Kân-i Me'ânî (Farsça-Türkçe manzûm sözlüktür.)

2.12. Binâ-yı Ka'be (Hac menâzili türünde bir eserdir.)

---

³ Rızâyî'nin eserleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Cankurt, Hasan, *a.g.e.* s. 86-256.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 184.

2.13. Tuhfetü'l-Menâzil ve'l-Menâsik (Yine hac konusunda yazılmış eserlerdendir.)

2.14. Nüzhetü'l-Ebrâr el-Muttali' li Esrari'l-Ğaffâr: Selîmiye (İbrahim Hakkı Konyalı) Kütüphânesi'nde Nr. 65'de 158a-176b varakları arasında kayıtlıdır. 18 varak görülmesine rağmen bazı sayfaların numaralarının tekrârı sebebiyle 21 varaktır. Her sayfa 17 satırdan ibârettir. Eser Arapça olarak kaleme alınmıştır. Müellif eserine 1056/1646 yılının 19 Recep Pazartesi günü başlayıp⁵ Şâban ayının başında, Denizli'de (Lazkiye'de) tamamladığını⁶ söyler. Ta'lik tarzıyla yazılmış olup müellifin kendi hattıdır. Müellif verdiği bu ayrıntıyı da şöyle izah eder: “Bu tafsilattan maksadım mübarek ayın faziletinden istifade etmektir.”⁷

3. ESERİ YAZMA SEBEBİ

Müellif kendini tanıttıktan sonra eseri kaleme almasının ikinci sebebi olarak şunu zikreder: “Ben Rızâî” diye meşhur fakir kul Hasan İbnü'l-Hâc Abdurrahman el-Aksarâyî, Denizli'nin Lazkiye beldesinde günahkâr bir kadı idim. Günahlarım denizin köpüğünden daha çoktu ancak “Hep hatalı hüküm verdim ve riyakâr davrandım” diyenlerden de değilim. Hak sahipleri yıldızlardan çoktu. Onların hakları ise yer ve gök arası kadar benden uzaktı.

Fakat bu hastalığa bir deva arzu ettim; o da ancak yalvarma ve dua ile olurdu. Bu kitabın yazımına iyilerden olmaya ve cehennem azabından kurtulmaya vesile olsun diye başladım.”⁸

Hasan Rızâî eserde fakir ve miskin insanlara da yer verdiğini söyler ve bunu “Her insanın yüce bir hasleti ve bir

---

⁵ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrâr*, 165a.

⁶ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrâr*, 176a.

⁷ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrâr*, 165a.

⁸ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrâr*, 158a.

düşüncesi vardır. Ben basitliği sadece kendimde, üstün özellikleri de onlar da gördüm”⁹ cümleleriyle izah eder.

Veysel Karanî’ye¹⁰ izafe ettiği herkesin hoşlanmadığı bir köpek leşine baktığında bile “dişleri inci gibi ben onda sadece güzellik görüyorum” ifadeleriyle son bulan rivayetle de bunu gerekçelendirir.¹¹

Hasan Rızâî tezkire türü eserlerinin ilkini Aksaray’a ayırmasını da şöyle izah eder: “*En iyisi insanların güzel hallerine ve salih amellerine odaklanmak, her müminin veli, saadetinin de ezeli olduğuna inanmaktır. Böylece kitabıma öncelikle Aksaray’ın salih insanlarıyla başladım. Çünkü orası benim vatanımdır. Vatan sevgisi imandandır, diğer şehirlere takdimi de vaciptir. Şüphesiz hidayet ve tevekkül Allah’tandır.*”¹²

4. ESERİN MUHTEVASI

1599 yılında Aksaray’da doğan Rızâî diye meşhur Hasan İbnü’l-Hac Abdurrahman el-Aksarayî’nin hayatı hakkındaki bilgiler daha önce belirtildiği gibi ekseriyetle kendi eserlerinde bulunmaktadır.

Tercümesini yaptığımız bu eserinde ise diğer kitaplarında olmayan bilgiler satır aralarında verilmektedir

4.1. Özel Hayatı

4.1.1. Babası: Eserden edindiğimiz bilgiye göre Hasan Rızâî’nin babası Hacı Abdurrahman 984/1576 tarihinde Aksaray’da doğmuştur. Hasan Rızâî babasının vak-

⁹ Rızâî, *Nüzhetü’l-Ebrâr*, 158a.

¹⁰ Ebû Amr Üveys b. Âmir b. Cez’ b. Mâlik el-Karanî (ö. 37/657)Tâbiîn neslinden Yemenli zâhid.Anadolu halk kültüründe Veysel Karanî diye anılan Üveys el-Karanî, Yemen’deki Murâd kabilesinin Karan aşiretine mensuptur. Tosun, Necdet, “Veysel Karanî, *DİA*, XLIII, 75.

¹¹ Rızâî, *Nüzhetü’l-Ebrâr*, 158a.

¹² Rızâî, *Nüzhetü’l-Ebrâr*, 158a.

tiyle Hama'da kadı iken hacca gittiğini, hacdan dönünce sıhhat bulamadığını söylemektedir. Babası hastalığı ağırlaşınca İstanbul'a gelmiş ve 63 yaşındayken 1049/1639 târihinde vefât etmiştir.¹³

4.1.2. Hanımı: Rızâî'nin evliliği ile ilgili bilgiler Şeyh Hâmid'in müridleri arasında zikrettiği oğlu Hoca Şah'dan bahsederken geçmektedir. "Rahmetli babam Hacı Abdurrahman Efendi ve rahmetli annem Şeyh'i çok severlerdi. Şeyh'in soyundan olan Muhsin Efendi'nin kızını bana istediler ve beni onunla evlendirdiler."¹⁴ Hasan Rızâî'nin ifadelerinden anlaşılabilir ki hanımı, Somuncu Baba Şeyh Hamîd'in soyundan gelmektedir.

4.1.3. Çocukları: Rızâyî Aksarâyî'nin diğer eserlerinde anlattığına göre 1056/1646 yılında dünyaya gelen ve 1072/1661 yılında vefât eden "Muhsin" isimli bir oğlu vardır.¹⁵ Mahmudiyye adlı eserinde de Aksaray'a dönünce çocuklarını sağ salim bulduğundan bahsetmiştir.¹⁶

Nüzhetü'l-Ebrar'da yukarıda da geçtiği üzere Hoca Şah isminde bir çocuğundan söz eder. Oğluna istediği gibi bir isim verememekten yakınır: "*Allah Bana salih bir çocuk verdi. Ebeveynim çocuğun ismini "Hoca" koydular. Çünkü dayısının ismi de Hoca Şah'tı. Ben de sorun olmasın diye sesimi çıkartmadım, çünkü baba çocuğuna neden güzel isim vermedin diye hesaba çekilecek.*

4.1.4. Tahsili: Hasan Rızâî'nin tahsili hakkında fazla bilgi olmamakla birlikte oğlu Hoca Şah'ı bulunduğu yerlerdeki medreselerde okutmasından anlaşılacağı üzere muhtemelen kendisi gibi kadı olan babası da Rızâî'yi

---

¹³ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrar*, 162b-163a; Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 14.

¹⁴ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrar*, 164b.

¹⁵ Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 18.

¹⁶ Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 18.

değişik medreselerde okutmuştur. Hasan Rızâî Efendi'nin 1030-1034/1620-1624 yılları arasında Şeyhulislâm Es'ad Efendi'nin yanında danişmend olarak vazife aldığı, babasının Hz. Hüdâyî'den, onun da Şeyhulislam Es'ad Efendi'den ricâsı üzerine talebelikten mülâzimliğe yükseltildiği ile bilgiler mevcuttur. Ayrıca Rızâî Nüzhetü'l-Ebrar'da önemli şahsiyetlerden bahsederken ders aldığı hocalarını da zikreder: “Şaban Efendi Aksaray'da başka öğrencilere de ders verirdi. Ben de kendisinden bazı ilimler okudum ve talik hattını ona yazdım.”¹⁷

4.1.5. Tasavvufla İlişkisi: Hasan Rızâî, babasının, Celvetiliğin¹⁸ kurucusu kabul edilen Aziz Mahmud Hüdâyî'ye yakınlığından dolayı defalarca Hüdâyî'yi ziyaret etmiştir. Genç yaşlarda Hüdâyî'nin halifesi Akbaba Mustafa'dan bey'at almıştır.

*Akbaba'dan bey'at aldık evvelâ
Oldur evvel pîr-i tarîkat beğim*¹⁹

Aziz Mahmud Hüdâyî Abdurrahman Efendinin neslinden birisinin dergâhın çok yakınında olacağını ve hidayete ereceğini bildirir. Yine Hüdâyî, Rızâî'nin Seyyid olduğuna şahitlik eder. Rızâî de bunu Nakibü'l-Eşraf Ebu'l-Kasım Ğurabî'ye tescil ettirir.²⁰

*“Azîzüm Pîrüm olmuşdur Hüdâyî
Umar irşâd Rızâî Aksarâyî”*²¹

diyen Rızâî, Hz. Aziz'in dünyada iki defa şefâatlerine mazhar olduğunu kaydeder. Birincisi Hz. Hüdâyî'nin kendisinin seyyidliği için şefâatte bulunmasıdır. İkinci

---

¹⁷ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrar*, 171b.

¹⁸ Yılmaz, Hasan Kamil, “Celvetiyye”, *DİA*, IIV, 274.

¹⁹ Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 20.,

²⁰ Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 53.

²¹ Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 48.

şefâati ise talebelikten mülâzimliğe yükseltilmesi için Şeyhülislâm Esad Efendi'den ricâda bulunmasıdır. Müellif, “Bir şey iki olduysa üç de olur” fehvasıyla üçüncü şefâatının da ahirete kaldığı umudu içinde olduğunu söyler.²² Rızâî Aksarâyî gerek naiplik ve kadılık görevleri münasebeti ile gerekse seyahat için gittiği Anadolu'nun çeşitli beldelerindeki Hüdâyî'nin halife ve temsilcileriyle görüşmelerini sürdürmüştür.

Rızâî Aksarâyî'nin Celvetî yönünün yanında bir de Kâdirî yönü vardır. 1060/1650 yılında Hama'ya kadı olarak gitmiş orada 14 ay kadılık yapmış bu esnada Abdülkâdir Geylânî'nin sülâlesinden Şeyh Şerâfeddin Ahmed bin Alâeddin'den Kâdirî tarikatına mahsus tövbe, ahit, kisve ve tüm İslam beldelerindeki Kâdirî dervişleri için hilâfet almıştır.

Cemâziye'l-âhir 1061/Mart 1650'de Aksaray'a sıhhat ve selâmetle geldiğinde bu hilâfet işinin Kâdirî fukarâsi arasında yayıldığını, değişik zaman ve mekânlarda onlarla beraber bir müddet zikir ve ayinler yaptıklarını anlatır.²³

4.1.6. Şairliği: Eserdeki şiirlerinden anlaşıldığı üzere Hasan Rızâî'nin şair bir yönü de vardır. Özellikle münacatlarda ve mesleğini suistimal eden bazı kadılardan söz ederken söylediği şiirlerde bu açıkça görülmektedir.

Günahım çok, ben bir fakir,
Rabbim basîr sözüm habîr.

Kurtar beni, icabet et duama,
Senden gayrı bir yardımcı yoktur bana.

---

²² Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 20.

²³ Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 23-24.

Ver bana ya Rab! Sensin Ğani.
Mahrum et düşmanımı bu kolay sana.

Allah'ım bol bol ver işine devam edene.
Zelil et (rüşvet alanı) dünyada ve ahirette.

Zira açık etti gizlenmesi isteneni.
Hakkında delil olanı, üzerine olsun Allah'ın laneti.

4.2. Aksaray'ın Coğrafi ve Siyasi Durumu

Rızaî besmele, hamdele ve salvele ile başladığı eserinin başında Aksaray'ı övme sadedinde şunları söylemektedir: “*Allah salih ve iyi kullarını en değerli şehirleri, belde-leri ve onların zahid, müttaki ve pak ehlini övmeye muvaffak kılınca anladık ki, Mekke-i Mükerrreme, Medine-i Münevvere, Kuds-ü Şerif, Şam-ı Şerif ve Hıms-ı Nazif şüphesiz büyük ve değerli şehirlerdendir. Onların halkı mutlu bir halktır. Özellikle Daru's-Selam Bağdad ve Kubbetü'l-İslam Aksaray. Bu ikisi de temiz beldelerdendir.*”²⁴

Rızaî daha sonra Aksaray'ın kuruluşundan ve coğrafi özelliklerinden de bahsetmiştir: “*Bil ki Aksaray Arap ve Acem sultanı Nehbad b. Sam b. Nuh tarafından kurulan hoş, temiz ve eski bir şehirdir. En kısa gündüzü de kışın dokuz saat, sıcaklığı da beş derecedir. Aksaray'ın temizliğine şairlerin ve ediplerin kutbu Şeyh Sadi Efendi'nin şu sözüyle delil getirilmiştir.*”²⁵

Müellif Aksaray'ın coğrafi güzelliği ile ilgili olarak “*orada cennetten bir vadi*” ifadesini kullanmakta ve Şeyh Bedr Sultan Efendi'nin kerametiyle ortaya çıkan Kalanlar Mahallesindeki “*zemez damlası*”ndan da söz etmektedir.²⁶

²⁴ Rızaî, *Nüzhethü'l-Ebrar*, 158a-158b.

²⁵ Rızaî, *Nüzhethü'l-Ebrar*, 158b.

²⁶ Rızaî, *Nüzhethü'l-Ebrar*, 158b.

Rızaî, Aksaray'ın eski, gelişmiş, kalabalık ve zengin bir şehir olduğu ile ilgili olarak hane sayısının 80.000 olduğundan, şehirde 366 odalı bimeristan bulunduğu ve barajlardan bahsetmiştir.²⁷

Müellif eserinde kişilerin kerametlerini anlatırken zaman zaman o dönemdeki siyasi olaylara da değinmiştir. Sadrazam Murat Paşa'nın(Kuyucu) 'Canbolatoğlu Seferi'²⁸ esnasında duasını almak için Aksaray'daki şeyhi Hamza Efendi'yi ziyareti, Sultan I.Ahmed Han zamanında Şeyh Hamza'nın isteğiyle Aksaray'ın belirli bir süre bütün vergilerden muaf tutulması, iç isyanlar ve karışıklıklar döneminde Aksaray Kalesinin kuşatılması ve halkın bu kuşatmayı bertaraf etmesi gibi olaylar bunlardan bazılarıdır.

4.3.Kadılık Mesleği İle İlgili Düşünceleri

Rızaî, eserlerinden anlaşıldığına göre Malatya, Lazkiye (Denizli), Hama, Amasya, Antakya, Sivas, Çorum, Kars, Halep, Sermin, Humus vilâyetlerinde kadılık yapmıştır.²⁹

Hasan Rızaî babası gibi kadı olma arzusundadır. Aksaray'da Râmûniye medresesinde müderris olarak görev yaptığı sıralarda kadılık makâmını arzuladığını ifade etmiş,³⁰ gerekçelerini de şöyle anlatmıştır: "*Hüsrev Paşa'nın mülazimlere*³¹ *yüksek makamlar verdiğini duyduğumda benim gönlüm de 'Sen git gençlik yıllarında bir makam sahibi ol.'* diye arzu etti. *Çünkü mahkemenin gelirleri bana ve ai-*

²⁷ Rızaî, *Nüzhetü'l-Ebrar*, 158b.

²⁸ Murad Paşa ve Canbolatoğlu Seferi için bk. Solak Zade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solak Zade Tarihi*, (haz. Vahid Çabuk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1989, II, 458-459.

²⁹ Bk. Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 39-40.

³⁰ Çağırıcı, *Hasan Rızâyî*, s. 173.

³¹ Medrese tahsilini bitirip "icazet" alanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. bkz. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II,612.

leme yetmiyordu. Gitmemin faydalı olacağını anlayınca da rahmetli babamdan izin istedim."³²

Rızâî her ne kadar kendi isteğiyle kadı olsa da kadılık makamını eleştirmekten de geri kalmaz. Onun eleştirileri daha çok rüşvet, zevk ve sefaya düşkünlük ve içki içmek üzerinde yoğunlaşmaktadır. Rızâî kadılık makamına ister istemez rüşvetin bulaştığı ve insanı kirlettiği inancındadır. Bu oğlu için yaptığı duadan açıkça anlaşılmaktadır. *"Allah'dan oğlumu cedit Şeyh Hâmid'in yolunda yürütmesini ve kadılık kırıyla onu kirletmemesini dilerim.*"³³

4.4.Aksaray'ın Manevî Şahsiyetleri

Hasan Rızâî eserine güzel bir giriş yaptıktan ve o günkü Aksaray ile ilgili bir takım bilgiler verdikten sonra Aksaray'ın manevî şahsiyetleri olan üç şeyh efendiden ve onların müritlerinden bahseder:

4.4.1. Şeyh Molla Ali Efendi

Şeyh Molla Ali Efendi, Hasan Rızâî'nin 'üstadım' diye bahsettiği bir kişidir. Yine kendi ifadesiyle "âlim, fâzıl, kâmil, ilmiyle âmil ve Ulu Camii vaizi'dir. Şeyh Molla Ali Efendi, "Halveti tarikatından, Pazartesi ve Cuma geceleri dostlarıyla birlikte zikir ve tevhidi aksatmayan" bunun yanı sıra eğitimi öğretimi de aksatmadan "Ulu Camii'de öğrencilere usul ve fûru' öğreten, zâhiri ve bâtını ilimlerde çok güçlü" bir şeyhtir.³⁴

Hasan Rızâî'ye Molla Ali Efendinin "en güzel hallerinden birisi ölmek üzere olduğu anda gözlerini açtığını" ve "Elhamdülillah kardeşlerim, halimiz ne olacak diye korkardım. Şimdi makamımı gördüm. Nebi (s.a.v.)

---

³² Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrar*, 169a.

³³ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrar*, 166a.

³⁴ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrâr*, 159a.

ashabıyla birlikte ellerinde kevser'den bir kadeh oldukları halde gelerek "Haydi Ali acele et, acele et biz de seni bekliyoruz"³⁵ dediğini ve zaten bundan üç gün sonra da vefat ettiğini kaydeder.

4.4.2. Şeyh Hamza Efendi

Şeyh Hamza Efendi Aksaray'ın meşâyihındandır. Halveti tarikatından olan Şeyh Hamza Efendi ile ilgili olarak Hasan Rızâî, Kutbu'l-Arifin, Mürşidü's-Sâlikin ifadelerini kullandıktan sonra onun keramet ehli, halkı irşad eden ve 'Kapan Şeyh' diye meşhur olan Hasan Efendi'nin halifesi olduğunu belirtmiştir. Hasan Rızâî, Şeyh Hamza Efendi'nin aynı zamanda rüya tabircisi³⁶ olduğunu söyler. Cömertliği ile ilgili olarak ise "kapısı her gelene açıldı, yedirir, içirirdi" demiştir. "Şeyhinin gözetimindeki manevi terbiye sürecinin başlarında onun kırk defa peş peşe bu süreci tamamladığı söylenir."³⁷

Hasan Rızâî, Hamza Efendi ile ilgili olarak Aksaray tarihi açısından çok önemli bir bilgiyi de aktarır. Abaza Mehmed Paşa'nın zuhurunun ilk günlerinde Vezir Murat

---

³⁵ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrâr*, 159b.

³⁶ Hasan Rızâî, Şeyh Hamza Efendi'nin tabir ettiği bir rüyayı şu şekilde aktarır: "Ulu Camii vaizi Şeyh Ahmed b. Furek Efendi bir gün rüyasında kendisini Peygamberlerin sultanı Nebi (s.a.v.)'in meclisinde görür. Namaz kılmak ister. Nebi (s.a.v.) ise ona, "Ahmed, kalk bize namaz kıldır" der. Ahmed Efendi imam olur ve Nebi (s.a.v.) de ona uyar. Uykudan uyanır uyanmaz Hamza Efendi'nin meclisine gelir, rüyasını ona anlatır. O da, "Eğer müsaade edersen rüyayı yorumlayayım" der. Ali Efendi de, "Yorumla, senin yorumuna razıyım" der. Hamza Efendi rüyayı şöyle tabir eder: "Canım bu olayda senin Nebi (s.a.v.)'e uymada tembellik ettiğin görülüyor zira sen Nebi (s.a.v.)'in sana uymasını istiyorsun." Gerçekten de Ahmed b. Furek bir vazanda bir meselede hata ederek Kuran'ı kendi görüşüne göre yorumlamıştır. Bu rüya tabiri kendisine yol gösterir, hatasını anlar ve verdiği bu manadan dolayı istiğfar eder. Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrâr*, 161a.

³⁷ Rızâî, *Nüzhetü'l-Ebrâr*, 161a.

Paşa bir sefere çıktığında³⁸ Şeyh'i ziyaret eder ve ondan dua alır. Zaferle dönüp Sultan Ahmed Han'a geldiğinde Sultan kendisine ikramda bulunur ve onu över. Sultan, Hamza Efendi ile görüşmesinde ona güzel öğütlerinden ve nasihatlerinden bahseder ve der ki: "Ey şeyh bize nasihat et ki her daim onu yapalım." Şeyh de ona: "Vaktini üçe ayır. Birincisi: Allah'a ibadet et çünkü sen tıpkı diğer insanlar gibi ibadetle emrolunmuş Allah'ın bir kulusun. İkincisi: Halkın yararına çalışmaktan geri durma çünkü sen kıyamet günü bundan hesaba çekileceksin. Doğu'nun herhangi bir yerinde zulme uğrayan herkesten, güney'de olsan da sen sorumlusun. Üçüncüsü: Hayatını yaşa, sen sultansın senin benzerin dengin yok, bazen rahatına bak" der. Bu söz Sultan'ın çok hoşuna gider ve ona altınlar, paralar ve bir de cariyeye gönderir. Hamza Efendi onları kabul etmeyip sultana geri göndererek "Bunlar Müslümanların hazinesine aittir, Sultan da onların koruyucusudur. Onları ehline versin. Ben onlara layık değilim" der. Bunun üzerine Sultan vezirlerine: "Bu Şeyh ne istiyorsa verin" der. Vezirler Şeyh'e sorarlar, o da: "Aksaray'ın her türlü vergiden muafiyeti dışında bir şey istemiyorum" der. Bu durum Sultan'a bildirilir ve Sultan, "Tamam kabul ettim, ona vilayetini verdim" der. Bunun üzerine Aksaray'ın beratı yazılıp Hamza Efendi'ye verilir. Aksaray o günden sonra Şeyh Hamza Efendi'nin bereketiyle "avarız",³⁹ "nüzü'l"⁴⁰ vs. vergilerinden otuz sene muaf olur. Şeyhin vefatından sonra Sultan İbrahim Han'ın veziri

---

³⁸ Murad Paşa ve Canbolatoğlu Seferi için bkz. Solak Zade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solak Zade Tarihi*, (haz. Vahid Çabuk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1989, II, 458-459.

³⁹ Savaş gibi olağan üstü durumlarda alınan vergi. Bkz. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-2004, I,112.

⁴⁰ Sefer esnasında ordunun konakladığı yerdeki masrafları için halktan alınan vergi. Bkz. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II,710.

Mustafa Paşa tarafından bu berat yenilenir ancak Aksaray halkı, Hasan Dağı halkı ve Eyübeli(Ortaköy) halkı arasında çıkan bir kargaşa haberi Sultana kadar ulaşır, vezir de muafiyet beratını Aksaray'dan alır ve fesheder.⁴¹

4.4.3. Şeyh Hâmid Efendi

Hasan Rızâî Şeyh Hâmid Efendi'yi "iyi, nur yüzlü, dünya ve ahireti ma'mur, gıybet etmeyen kendisini ziyaret edene güzel yemek ve sözle ikramda bulunan bir kişi"⁴² olarak tanımlar.

Şeyh Hâmid Efendi, Aksaray'ın manevî şahıslarından Somuncu Baba'nın torunlarından. Şeyh Hâmid Efendi'yi Kutbü'l-Ârifin ve Mürşidü's-Sâlikin diye tanıtan Hasan Rızâî, konuyla ilgili olarak eserinde "Aksaray beldesinde medfun Kutbü'l-Ektab Şeyh Hamîdüddin Kayseri"⁴³ ifadesini kullanarak Somuncu Baba'nın kabri şeriflerinin Aksaray'da bulunduğunu belirtir.

4.4.4. Diğer Tarikat Şeyhleri

Bu bölümde Şeyh Hızır Efendi, Şeyh Nebi, Şeyh Abdurrahim Efendi ve Şeyh Recep Efendi gibi şeyhlerden bahseder.

4.4.5. Diğer Önemli Şahsiyetler

Hasan Rızâî bu bölümde Abdurrezzak Dede, Şeyh İbrahim Çelebi, Abdulfettah Efendi vb. Aksaray'ın Salihlerinden; Külhani Ali Dede, Hasan Dede vb. Aksaray'ın Abdallarından; Muharrem Efendi, Abdülbaki Efendi, Şaban Efendi vb. Aksaray'ın âlim ve kadılarından; Mevlevi Derviş Ramazan, Memluk Hasan Çelebi, Asker Haydar Bey vb. Aksaray'ın şehitlerinden bahseder.

---

⁴¹ Rızâî, *Nüzheti'l-Ebrâr*, 162a.

⁴² Rızâî, *Nüzheti'l-Ebrâr*, 163a.

⁴³ Rızâî, *Nüzheti'l-Ebrâr*, 163a.

NÜZHETÜ'L EBRÂR
EL-MUTTALÎ'Lİ ESRARÎ'L-ĞAFFÂR⁴⁴

(157/b)

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Yeri ve göğü yaratan Allah'a hamd, sidretü'l-müntehâya çıkana, onun ehline ve nesillerinden sâlih ve muttakîlerin geldiği ashabına salât olsun.

Allah sâlih ve iyi kullarını en değerli şehirleri, bel-deleri ve onların zâhid, müttakî ve pak ehlini övmeye mu-vaffak kılınca anladık ki, Mekke-i Mükerreme, Medine-i Münevvere, Kuds-i Şerîf, Şam-ı Şerîf ve Hıms-ı Nazîf (Humus) şüphesiz büyük ve değerli şehirlerdendir. Onların halkı, mutlu bir halktır. Özellikle Dârü's-Selam Bağdâd ve Kubbetü'l-İslâm Aksaray. Bu ikisi de temiz beldelerdendir. Çünkü âlimlerin yaşadığı, evliyânın ve şühedânın medfûn olduğu yerlerdir. Öyleyse o beldenin sadece duyduğumuz, gördüğümüz değil, bizzat musafaha ettiğimiz ve dualarını aldığımız -çünkü "Duymak gözle görmek gibi değildir."⁴⁵ sözü makbul bir sözdür- sâlihlerini, şehitlerini, faziletliilerini, velilerini ve abdallarını yazmak/ortaya çıkarmak bize vacip olmuştur. (158a) İzzet ve ikram sahibi Rabbimizden bizleri Firdevs cennetinde onlarla ve peygamberlerle birlikte haşretmesini temenni ediyorum.

Allah başarıya ulaştıran, kullarına iki cihanda merhamet eden ve ikramda bulunandır. Tevfik Allah'tandır.

---

⁴⁴ Gaffar Olan Allah'ın Sırlarına Vâkîf Salih İnsanlar Arasında Gezinti.

⁴⁵"Duymak görmek gibi değildir. Nitekim Allah, Musa'ya kavminin buzağıya taptıklarını bildirdiği zaman elindeki levhaları atmamıştı. Fakat onların yaptıklarını bizzat gördüğünde levhaları atıvermişti ve onlar kırılmıştı." İbn Hanbel, I, 271.

Rahmetinden ve ikramından dolayı kuluna ihsanda bulunan da odur.

“Nüzhetü’l-Ebrâr el-Muttali’ li-Esrâri’l-Gaffâr” isimli bu güzel eseri yazmamın sebebi şudur: Ben, Rızâî diye meşhur bu fakir kul Hasan ibnü’l-Hac Abdurrahmân el Aksarâyî, Denizli’nin Lazkiye beldesinde günahkâr bir kadı idim. Günahlarım denizin köpüğünden daha çoktu ancak “Hep hatalı hüküm verdim ve riyakâr davrandım.” diyenlerden de değilim. Hak sahipleri, yıldızlardan çoktu. Onların hakları ise yer ve gök arası kadar benden uzaktı. Fakat bu hastalığa bir deva arzu ettim; o da ancak yalvarma ve dua ile olurdu. Bu kitabın yazımına, iyilerden olmaya ve cehennem azabından kurtulmaya vesile olsun diye başladım.

Nitekim Nebi (s.a.v.): “Kişi sevdiği ile beraberdir.”⁴⁶ buyurmuştur. Çünkü kim bir kavmi samimiyetle severse onların yaptığı şeyleri onlar gibi yapmasa da gönüllerinin yakınlaşmasından dolayı onlardan sayılır. Bu muhabbet onları başarıya götürür. İşte ben de bundan dolayı sâlihlerden, şehitlerden, âlimlerden, velilerden, kadılardan, gazilerden, mücahitlerden, fakirlerden ve miskinlerden bahsettim. Çünkü her insanın yüce bir hasleti ve bir düşüncesi vardır. Ben onlarda üstün özellikleri basitliği de sadece kendimde gördüm. Nitekim efendimiz mevlâmız Kutbü’l-Ârifin Mürşidü’s-Sâlikîn Şeyh Muhammed Efendi el-Üsküdarî, şeyhi Üftâde el-Burusevî’den o da Merhum Eşrefzâde Efendi Üveys el-Karnî’den şöyle nakletti:

“Bir gün çarşıda bir köpek leşine rastladım. Gördüm ki insanlar ondan tiksiniyor ve kokusundan burunlarını kapatıyorlar. Onlara dedim ki: ‘Niçin ondan tiksiniyorsunuz? Ben kokusunu almadım ve gördüğüm de onun hoş ve güzel tarafı.’ (159b) Bana: ‘Güzellik, hoşluk neresinde?’

---

⁴⁶ Buhârî, Edeph 96.

dediler. Ben de: ‘Görmüyor musunuz? Dişleri inci gibi ben onda sadece güzellik görüyorum.’ dedim. Üveys el-Karnî’yi takdir ettiler.” Bana göre de öyle, bana da onun sadece iyi tarafları görünüyor.

En iyisi insanların güzel hallerine ve sâlih amellerine odaklanmak, her müminin veli, saadetinin de ezeli olduğuna inanmaktır. Böylece kitabıma öncelikle Aksaray’ın sâlih insanlarıyla başladım. Çünkü orası benim vatanımdır. “Vatan sevgisi imandandır.”⁴⁷ diğer şehirlere takdimi de vaciptir. Hidayet ve tevekkül Allah’tandır.

Bil ki Aksaray⁴⁸, Arap ve Acem sultanı Nehbâd b. Sâm b. Nûh tarafından kurulan hoş, temiz ve eski bir şehirdir. Dördüncü bölgede/iklimdedir. Aksaray’la İstanbul arası 365 mildir. Güvenilir kaynaklara göre yaz mevsiminde Aksaray’ın en uzun gündüzü on dört saat, sıcaklığı da dokuz derecedir. En kısa gündüzü de kışın dokuz saat, sıcaklığı da beş derecedir. Aksaray’ın temizliğine şairlerin ve ediplerin kutbu Şeyh Sa’dî Efendi’nin şu sözyle delil getirilmiştir:

“Dört köşede dört meşhur şehir vardır ki, onlar letâfet ve saâdet açısından sanki mübarek bir saray. İran’da Genceberkeç, Irak’da Sıfâhân, Horasan’da Nişâbûr, Rûm’da Aksarây.”

---

⁴⁷“ حب الوطن من الإيمان ” hadisi mevzudur. Aclûnî, Ebu'l-Fida İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafa ve Müzîlül-İlbas amma Üstühira mine'l-Ehâdis ala Elsineti'n-Nas*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut-2001, I, 308.

⁴⁸ Aksaray’ın özelliklerinden birisi bir kâfirin asla kırk günden daha çok orada kalmamasıdır. Müslüman olmayan kırk günden daha az sürede oraya ticaret için gidip gelebilir. Orada ne kâfirlerin bir evi ne de bir puthane yoktur, aksine her tarafında mescitler, medreseler ve camiler vardır. Orada Müslümanların zalimlerinden kimse yaşayamaz, kısa zamanda evliyânın ve şühedânın kerametiyile helak olur.

Aksaray eski bir şehirdir. Hane sayısı 80.000'dir. Eski Bimaristan⁴⁹ buna delildir. Ne İstanbul'da ne de Şam'da onun gibisini hiç kimse görmemiştir, çünkü o binanın 366 odası, dayanıklı minareleri, güzel bir kapısı ve sağlam sedleri/barajları ve Müslümanların kabirlerinin yanındaki yıkık binalar söze ihtiyaç bırakmayacak derecede ilk zamanlarda şehrin ne kadar geniş olduğuna ve halkının da zenginliğine işaret eder.

Orada cennetten bir vadi olduğu, vadi etrafında 24.000 veli bulunduğu ve Şeyh Bedir Sultan Efendi'nin kerametiyle ortaya çıkan bir zemzemden bir su damlası olduğu söylenmektedir. Biz atalarımızdan böyle duyduk.⁵⁰

ŞEYH MOLLA ALİ EFENDİ

Karşılaştığımız, tanıştığımız ve musafaha ettiğimiz âlim veli ve sâlihlerle gelince. (159a) Bunlardan günümüzde çoktur.

Âlim, fâzıl, kâmil, ilmiyle âmil olan ve Ulu Camii'nde vaaz eden efendimiz, dostumuz, ilimde üstâdımız Kutbü'l-Ârifîn ve Mürşidü's-Sâlikîn Şeyh Molla Ali Efendi

---

⁴⁹ Eskiden mutlak olarak hastane anlamında kullanılırken sonraları halk dilinde "tumarhane" ismiyle akıl hastalarının tedavi edildiği yer olarak kullanılmıştır. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-2004, I, 233.

⁵⁰ "Sârbân" diye meşhur Ali Dede, Ulu Cami Mahallesi'nde Kalaycı Ali'nin evindeki dost meclisine 1058 Rebîü'l-evvel ayı Cuma günü Cuma namazından sonra beni çağırdı. O keşf ve keramet ehli olduğu için davetine hemen icabet ettim. Bana ikramda bulundu, karnımı doyurdu ve benimle bazı rumuzlu ifadelerle konuştu. Onunla Aksaray'da medfün bulunan Allah dostları hakkında konuştuk. Ona dedim ki: "Söylentiye göre Aksaray'da 24.000 kişi var." Bana dedi ki: "Bu söz doğru ancak şu ana kadar 144.000 kişidir." Bu belde, hiçbir zaman Allah dostlarından hali olmaz. Aksaray'da daima parlayan bir ayak ve nur bulunur, lakin halkın çoğu evliyayı inkâr eder, onların Allah'ın lütfü olduğuna inanmazlar vesselam.

-Allah ona, onun yolundan gidenlere,⁵¹ çocuklarına ve komşularına rahmet eylesin- bunlardan birisidir. O benim hocam olduğu için ona ve bağlılarına dua etmek ve her durumda onu öncelemek bize vacip olmuştur. Merhum Halvetî tarikatından idi. Pazartesi ve cuma geceleri dostlarıyla birlikte zikir ve tevhidi aksatmazlardı.

Ulu Camii’de öğrencilere usul ve fûru’ öğretirdi. Zâhirî ve bâtinî ilimlerde çok güçlü idi. Onun Allah’ın veli kullarından olduğunda hiç şüphe yoktur. Çünkü oğullarından Ahmed Çelebi, babasının vefatından sonra durumunu amcası Hüseyin Çelebi’ye: “Amca babam şimdi nerede?” diye sorduğunda şu cevabı alır: “Evladım benim gibiler onu göremez, çünkü o illiyindedir.”

Ali Efendi’nin hayatta iken kerametleri olmuştur. “Kapıcı Hayreddîn” isminde sâlih bir müridi vardı. Teheccüd namazındaki vecd halinde Kâbe’yi görür ve kendisine yeşil kuşlar görünür. Bu sırada Şeyh merhum, İstanbul’da bir dostu ziyaret etmektedir.

Kapıcı Hayreddîn, bu durumunu Ali Efendi’ye anlatma fırsatı bulamadı. Gelmesini beklemeden hâlini, yorumlaması için Kapıcı Mustafa Efendi’ye anlattı. Mustafa Efendi, rüyayı tabir edemedi. Şaşkına döndü, kendini kaybetti ve dalgın dalgın yürüyerek ve ağlayarak gitti.

Günlerden bir gün Şeyh, ziyaretten döner; mürid de Şeyh, atından inmeden yanına gelir. Şeyh, onu görür ve o halini arz etmeden: “Ey Sûfî, sırları başkalarına niye açıkladın? Ruhunu teslim edinceye kadar benden uzaklaş!” der. Sûfî, önceki pişmanlığından daha çok pişman oldu.

---

⁵¹ Beraber ders gördüklerimiz arasında Mustafa Çelebi b. Bilalzâde, Mustafa Çelebi b. Musa Çelebi, Sinan Çelebi, Seyyid Kâsım Efendi ve benim halifem olan Molla Kemaleddîn vardı. Allah hepsine rahmet eylesin.

Şeyh'in en güzel hallerinden birisi ölmek üzere olduğu anda gözlerini açıp: "Elhamdülillah kardeşlerim, hâlimiz ne olacak diye korkardım. Şimdi makamımı gördüm. Nebi (s.a.v.) ashabıyla birlikte ellerinde kevserden bir kadeh oldukları halde geldiler (159b) ve şöyle dediler: "Haydi, Ali acele et, acele et biz de seni bekliyoruz." dedi ve gözlerini yumdu.

Üç gün sonra da Ali Efendi – Allah ona ve talebele-rine engin rahmetiyle muamele etsin- özlediği kimseye kavuştu. Daha sonra Ali Efendi'nin imametini ve vaazını Hz. Ebu Bekr Sıddık (r.a)'ın soyundan olan Molla Habib Efendi üstlendi. Habib Efendi, genç ve âlim bir kimse idi. Ondan imameti "Topal İmam" diye meşhur olan oğlu merhum Muhammed Çelebi aldı.

O, Kur'ân ehli, âkil ve irfan sahibi idi. Her cuma ve pazartesi gecesi pek çok insan toplar ve babasının apaçık yolunu icra ederdi. Zâhirî ilimlerin ehli olan Abdüssamed Çelebi ve Abdullah Çelebi de onun evlatlarındandır. Abdullah Çelebi Şeyh Kutbü'l-Ârifin'den olup müfessir Necmü't Tâ'î Efendi'nin mescidinde imam idi. Abdüllatif Çelebi ve Ali Çelebi öğrenci idiler.

Allah'ım onları, çocuklarımı, torunlarımı ve kardeşim Seyyid Ahmed Çelebi'nin çocuklarını ve diğer Müslümanların çocuklarını peygamberlerin efendisinin hürmetine ıslâh eyle. Âmin...

MOLLA ALİ EFENDİ’NİN MÜRİDLERİ

-Muhammed Dede:

Sâlihlerin övüncü Kaşıkçı Muhammed Dede, keramet sahibi ve sâlih bir kimse idi.

-Köse Abdurrahmân Dede:

Çoğu zaman merhumun hizmetinde bulunmuş, Ulu Camii’nin de süpürgeçiliğini ve kayyumluğunu yapmıştır. O gücünün yettiğince yüklendiği hizmeti hakkıyla yerine getiren sâlih bir kimse idi.

-Abdüselam Dede:

Cezbe ehli olan sâlih bir adamdır.

-İlyas Dede:

Ulu Camii’nin kandilcisiydi.

-Kara Davud Dede:

Mecazdan hakikate dönüştü.⁵² Sâlih bir kimsedir.

-Hacı Topal Hüseyin:

Cezbe ehli ve sâlih bir kimse idi.

-Tekkeli Muhammed Dede.

-Veli Dede:

“Darlak” diye meşhurdur.

-Hızır Efendi:

“Külte Hızır” diye meşhur Hızır Dede sâlihlerdendi, her gece gelirdi. Bizim komşumuzdu ve biz onun her gece Allah’a yakarışını duyardık.

---

⁵² Muhtemelen esmerliğine vurgu yapılmaktadır.

-Musa Çelebi:

Şeyh Hacı İsa Sultan'ın çocuklarındanr.

(160a) -Şeyh Muhammed Çelebi:

Musa Çelebi'nin amcasının oğludur, abdallardan sâlih bir kimsedir.

-Hatip Hacı Abdülcelîl Efendi:

Sâlih bir kimse idi. Ramazan ayının bir cuma günü vefat etti. O gün Ulu Camii'de hutbe okudu, namaz kıldırđı. Vaazını ilmiyle âmil olan âlimlerin örneği, sâlih, faziletli insanların önderi ve Mahmudiyye⁵³ tarikatından olan Müfti İbrahim Efendi de dinledi. Onunla birlikte vaazı dinledik, Ulu Camii'nin küçük kapısından çıktık ve Abdülcelîl Efendi ile musafaha yaptık. Merhumu zayıf gördüm ve kendisine: "Hatip Efendi, zannederim biraz rahatsızsınız, çünkü çok yavaş yürüyorsunuz!" dedim. Bana: " Şayet yanımda olmasaydın çok daha yavaş yürürdüm." dedi. "Allah iki cihanda size şifa versin." dedim. Benimle beraber Topal Dervîş'in dükkânına kadar yürüdü ve oraya oturdu. Ben evime gittim, ikinci namazını kıldım. Sonra duydum ki Hatip, cemaatiyle ikinci namazını kılmış; sonra evine gelmiş, ardından ruhunu teslim etmiş (Allah engin rahmetiyle muamele etsin). Merhum, insanlar arasında kadınları sevmesiyle bilinirdi.

-Seyyid Ali Halvânî:

Sâlih bir kimse idi. Çoğu zaman çavuşlukla toplumun ileri gelenlerine hizmet ederdi. O velileri ve sâlihleri öven, âlimleri ve fakirleri seven bir kimse idi. Çarşıdaki zayıf hayvanlarla ilgilenir, onları alır, evine götürürdü. Bir defasında hocaların hocası, Allah dostlarını seven,

---

⁵³ Üsküdarlı Aziz Mahmûd Hüdâyî'nin tarikatı.

“Battânîzâde” diye meşhur Hacı Ali’nin oğlu Ömer Efendi bana merhumun dükkânında otuz dokuz kedi gördüğünü ve onları doyurmak için kullanılan on beş kâse saydığını söyledi.

Merhum, küçük çocuklardan kuşları satın alır; Allah rızası için onları serbest bırakırdı. Kışın diğer insanlardan önce evinin önündeki karları süpürür ve kuşların yemesi için buğday serperdi. Merhum, duası makbul bir veli idi. Duyduğuma göre merhum şöyle demiş: “Bir gün baktım, evimde sayılamayacak kadar çocuk ayakkabısı var. O zaman çok çocuğum vardı. (160b) Onları giydirmek ve yedirmek konusunda sıkıntı çekiyordum. Dedim ki: ‘Ya Rabbi, ben fakirim, çocuklarım çok, onları biraz azaltmanı diliyorum!’ Allah duamı kabul etti ve kısa zamanda biri hariç diğerleri öldüler. Ben de onların zahmetinden kurtuldum.”

Seyyid Ali’nin merhametinden dolayı kışın sıkıntı ve korku anında sokak köpekleri ona sığınarlardı.

Rivayet edilir ki Aksaray Kadısı⁵⁴, “Mimzâde” diye meşhur Mustafa Dede’nin oğlu Ahmet Efendi çok ve zararlı olmasından dolayı halkın sokak köpeklerini öldürmelerini emretti. Merhum Seyyid Ali onlara merhamet eder, gördüklerini ölümden kurtarırdı. Köpekler, katillerin ellerinden kaçarak onun yanında toplanırlardı.

Seyyid Ali Efendi, köpekleri kurtarmak için Kadı’nın yardımcılılarıyla mücadele eder ve onlara: “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.”⁵⁵ derdi.⁵⁶ Allah ona ve müslüman dostlarına engin merhametiyle muamele etsin.

---

⁵⁴ Yukarıda ismi geçen bu kadı faziletli, Kur’an hafızı, iyi bir kadı ve nimet sahibi bir kimse idi. Babası Mustafa Dede de aynı şekilde sâlihlerden ve Şeyh Hâmid Aksarayî Efendi’nin dostlarındandır. Allah rahmet eylesin.

⁵⁵ Buhâri, Tevhid 2; Edeb 27; Müslim, Fedâil 66; Tirmizi, Birr 16.

-Elmalı Çelebi:

O sâlih bir kimse idi.

-Hamza Çelebi b. Sâfi Çelebi:

Kabe'yi ziyarete giderken vefat etti.

-Muhammed Çelebi b. Mustafa Dede:

Kâbe yolunda vefat etti. Bu ikisi de sâlihlerden idi.

-Hamza Çelebi b. Karpuz:

Sâlih bir kimse idi. Sabah namazından sonra Ulu Camii'nde kalır, işrak namazını kılmadan çıkmazdı.

-Molla Süleyman b. Sünbül:

Ulu Camii'nin otuz yıllık müezzini. O, her sabah namazından sonra Yasin Sûresi'ni ve rahmetli annemin belirlediği gündüz evrâdını okurdu.

-Ahmed Halife:

O da Ulu Camii'nin müezzini idi. Sâlih bir kimse idi ve çok yanık okurdu.

-İlyas Dede:

Ahmed Halife'nin kardeşidir.

-Hacı Hasan ve Hüseyin.

-İsmail Dede:

(Hacı Hasan ve Hüseyin'in babası)

---

⁵⁶ Bir beldede köpek çok olur, insanlar onlardan zarar görürse, sahiplerine onları öldürmeleri emredilir. Çünkü zararın kaldırılması vaciptir, kadı da bu zararı kaldırır.

-Molla Süleyman:

“Berk Süleyman” diye meşhurdur. Bunların hepsi Allah’ın sâlih kullarındandı.

-İsmail Dede:

“Karataşlı İmam” diye meşhurdur. Kesen Mescidi imamı ve duası makbul sâlih bir kimse idi. Gençliğinden itibaren tarikata hizmet etmiştir. Allah rahmet etsin.

ŞEYH HAMZA EFENDİ

Aksaray’ın meşâyihlerinden bir diğeri de kendisiyle görüştüğümüz, musafaha ettiğimiz ve duasını aldığımız Kutbü’l-Ârifîn, Mürşidü’s-Sâlikîn Şeyh Hamza Efendi’dir. Halvetî tarikatındandır. (161a) Keramet ehli, halkı irşâd eden ve “Kapan Şeyh” diye meşhur olan Hasan Efendi’nin halifesiydi. Kanaatkâr biriydi, bütün ömrü boyunca hiç bir görevi kabul etmedi. Kapısı her gelene açıldı, onlara yedirir, içirir ve iltifat ederdi. Şeyhinin gözetimindeki manevî terbiye sürecinin başlarında onun kırk defa peş peşe bu süreci tamamladığı söylenir. Bâtın ilminde çok güçlü ve rüya tabircisi idi. Korukoğlu Şeyh Ahmed Efendi -Ulu Camii’nde vaizdi, ancak biz onu görmedik- Bir gün rüyasında kendisini peygamberlerin sultanı Nebi(s.a.v.)’nin meclisinde görür. Namaz kılmak ister. Nebi (s.a.v.) ise ona, “Ahmed, kalk bize namaz kıldır!” der. Ahmed Efendi, imam olur ve Nebi (s.a.v.) de ona uyar. Uykudan uyanır uyanmaz Hamza Efendi’nin meclisine gelir, rüyasını ona anlatır. O da: “Eğer müsaade edersen rüyayı yorumlayayım!” der. Ali Efendi de: “Yorumla, senin yorumuna razıyım!” der. Hamza Efendi, rüyayı şöyle tabir eder: “Canım bu olayda senin Nebi (s.a.v.)’e uymada tembellik ettiğin görülüyor. Sen, Nebi (s.a.v.)’in sana uymasını istiyorsun.”

Gerçekte bu adam bir vaazında bir meselede hata ederek Kuran'ı kendi görüşüne göre yorumlamıştı. Hatasını anladı ve verdiği bu manadan dolayı istiğfar etti. Allah en doğrusunu bilir.

Abaza Mehmed Paşa'nın zuhûru esnasında fakire Isparta Kazası'ndan bir adam geldi ve şöyle dedi: "Efendi! Şöyle şöyle bir rüya gördük." Ben de oradaydım. Şeyh, rüyayı yorumladı ve "Baba! Senin gönünde üç maksat var. Birincisi, ticaret istiyorsun. İkincisi, siyasetçi olmak istiyorsun. Üçüncüsü, yurduna dönmek istiyorsun, Çünkü sen ana babana eziyet ettin." Adam, yorumu duyunca: "Sultanım, gerçek aynen dediğin gibi! Ben onları üzdüm çünkü onlar benim evden dışarı çıkmamı istemiyorlardı. Yaptığıma pişman oldum." dedi. Şeyh de "Sana diyeceğim şu: Memleketine gideceksen (şimdi) geri dönmelisin, daha ileri gitmemelisin." dedi.

(161b) Bu Şeyh başlangıçta Gazi Vezir Murad Paşa'nın⁵⁷ da şeyhi idi. Murat Paşa Canbolatoğlu üzerine sefere çıktığında Şeyh'i ziyaret etti. Murad Paşa, Şeyh'e: "Efendim! Bizim için dua et de Allah, Sultan Ahmed Han'ın -Allah'ın rahmeti ve mağfireti onun üzerine olsun- ülkesindeki bu seferi bize kolaylaştırsın ve bize fethi nasip etsin." Şeyh ona: "Hezimet de olabilir, zafer de. Hezimete uğradığında iki rekât namaz kıl, şu duayı yap, şu üç taşı üç yanına at ve kılıcını düşmanlarına çek, üzülme! İnşallah sen zafer kazanacaksın." dedi. Aynen de böyle oldu.

Zaferin akabinde vezir, Sultan Ahmed Han'a geldi. Sultan, ona ikramda bulundu ve onu övdü. Vezir: "Ey sultanım senin yüce devletini düşmanlardan görünüşte ben

---

⁵⁷ Murad Paşa ve Canbolatoğlu Seferi için bkz. Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solakzâde Tarihi*, (haz. Vahid Çabuk) Solakzâde Tarihi I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1989, I, 458-459.

aldım ancak gerçek fatih Karaman eyaletinin Aksaray belde-
sinde oturan Şeyh Hamza Efendi'dir.

Sultan, Hz. Şeyh'e saygısını gösteren ve onu yüce meclise davet eden bir ferman gönderdi. Hamza Efendi, gitmek istemedi. Daha sonra sultanın kapıcısı sultanın emri ile geldi. Hamza Efendi, davete icabet etti ve onunla birlikte gitti. Sultanın yanına vardıklarında sultan ona saygıda bulundu ve kendisine Vefa semtinde "Gazzâl Ali Ağa Sarayı" denilen bir konak tahsis etti. Biz bu sözü Hazreti Şeyh'ten duymuştuk. Allah rahmet eylesin. Sonra da Hamza Efendi, Sultan' la karşılaştı. Sultan, ona güzel öğütlerinden ve nasihatlerinden bahseder ve der ki: "Ey şeyh! Bize nasihat et ki her daim onu yapalım." Şeyh de ona: " Vaktini üçe ayır. Birincisi, Allah'a ibadet et! Çünkü sen tıpkı diğer insanlar gibi ibadetle emrolunmuş Allah'ın bir kulusun. İkincisi, halkın yararına çalışmaktan geri durma! Çünkü sen kıyamet günü bundan hesaba çekileceksin. Doğunun herhangi bir yerinde zulme uğrayan herkesten güneyde olsan da sen sorumlusun. Üçüncüsü, hayatını yaşa! Sen sultansın senin benzerin dengin yok, bazen rahatına bak." dedi. Bu söz Sultan'ın çok hoşuna gitti ona altınlar, paralar ve bir de cariye gönderdi.

Hamza Efendi onları kabul etmeyip sultana geri gönderdi ve "Bunlar Müslümanların hazinesine aittir, Sultan da onların koruyucusudur. Onları ehline versin. Ben onlara layık değilim. (162a) Sultan vezirlerine: "Bu Şeyh ne istiyorsa verin!" der. Vezirler Şeyh'e sorarlar. O da: "Aksaray'ın her türlü vergiden/yönden muafiyeti dışında bir şey istemiyorum." der. Durumu Sultan'a bildirdiler. Sultan, "Tamam kabul ettim, ona vilayetini verdim!" der. -Allah'ın laneti bunun aksini bize teklif edenlerin üzerine olsun.- Böylece Aksaray'ın beratını yazdılar ve Hamza Efendi'ye verdiler.

Bundan sonra Aksaray “avarız”⁵⁸, “nüzül”⁵⁹ vs. vergilerinden Şeyh Hamza Efendi'nin bereketiyle otuz sene muaf oldu. Şeyh'in vefatından sonra Sultan İbrahim Han'ın devletinde maktül Vezir Mustafa Paşa zamanında berat yenilendi. Daha sonra Aksaray halkı, Hasan Dağı halkı ve Eyübeli (Ortaköy civarı) halkı arasında barut üretimi yapımı konusunda kargaşa çıktı. Sultana gittiler, vezir muafiyet beratını ellerinden aldı ve feshetti. Kayseri kadısı Şerhî Efendi'ye hane sayısını yazmasını emretti. O da sadece kırk hane yazdı. Allahım! Beni beladan, kazadan, vebadan, zalim emir ve vezirlerin şerrinden kuru. Amin.

Hamza Efendi'nin kerametlerinden birisi de eşraftan Behlülzâde Muhammed Çelebi'nin bana anlattığı şu rivayettir: “Bir gün Orta Köprü'de Şeyh'in yanında oturuyorduk, kendi kendine: “Yeter, yeter Sultan Murad!” dedi. Şeyh'e bunu kime söylediğini sordum, pek konuşmadı sadece: “Aslı yok!” dedi. Herhalde Şeyh, yaşlılığından dolayı sözü karıştırdı diye düşündüm. Bir hafta sonra Sultan Murad'ın ölüm haberi geldi. İşte biz Sultan'ın öldüğünü o zaman anladık.”

ŞEYH HAMZA EFENDİ'NİN MÜRİDLERİ:

- Osman Efendi:

Sultânü'l-Muhakkıkîn namı Osman Efendi, Hamza Efendi'nin Ankara yöresindeki halifelerindendir. O âlimlerdendi. Şeyh, onunla kalpten rabıta yaptı ve onu halife tayin etti. Fakat ben bir gün Şeyh'den: “Osman Efendi'yi oraya sadece halife olarak değil, fakirler için de bir yardımcı olarak atadım.” dediğini duydum.

---

⁵⁸ Savaş gibi olağan üstü durumlarda alınan vergi. Pakalın, age, I, 112.

⁵⁹ Sefer esnasında ordunun konakladığı yerdeki masrafları için halktan alınan vergi. Pakalın, age, II, 710.

- Şeyh Mehmed Dede Efendi:

Çorpa Kazası'ndan sâlih bir kimsedir. Ben onun keramet sahibi velilerden bir kimse olduğunu zannediyorum. (162b) Çünkü, o Hamza Efendi'ye Osman Efendi'den daha çok hizmet etmiştir. Biz Şeyh Efendi'den onun hal ehli sâlih bir kimse olduğunu duyduk. Çünkü, o gençliğinden yaşlılığına kadar kendisine hizmet etmiştir. Kerametlerine gelince:

O, bir gün rahmetli babam Hacı Abdurrahman Efendi'ye geldi ve dedi ki: “Hayal âleminde üç defa gördüm ki, evinizde evliyaullahtan Ebû Said Rahman isminde sâlih bir kimse medfûndur. O bana: “Ev sahibine söyle, kabrimi ortaya çıkarsın, uzun zamandır ayaklarının altındayım!” dedi. Ben bu olayı Hazreti Şeyh'e anlattım, o da sana bildirmemi söyledi.” Babam: “Nerede olduğunu biliyor musun? Hemen çıkartalım.” dedi. Muhammed Dede, evin tamamını araştırdı ve kabrin, kapının yanında olduğunu tespit etti. Sonra babam kabir meselesiyle ilgilenmiş ve kapıyı iptal etmişti. Rahmetli annem bazen oradan korkar, mübarek gecelerde kandil yakardı. Şimdi o merhumun kabri rahmetli babamın evinde belirlidir.

-Salih Abdurrahmân Dede:

Orta Köprü yakınlarında oturur.

-Küçük Muhammed Dede:

Sâlih bir kimse idi.

-Hasan Dede.

-Şaban Dede:

(Hasan Dede'nin babası).

-Nur Ali Dede.

-Yusuf Dede Ankaravî.

Bunların hepsi, Hamza Efendi'nin hizmetinde bulunmuştur.

-Seyyid Ali Efendi:

Hamza Efendi'nin çocuklarındanır. Merhumun yazdıklarıyla Aksaray civarında hüküm verirdi. Babasının duasının bereketi vesilesiyle İstanbul'a hiç gitmemiş, orayı hiç görmemişti. Merhum aynı zamanda gönülleri etkileyen biriydi.

-Mustafa Çelebi:

Şeyh'in kardeşinin oğludur. Aynı şekilde o da merhumun duası vesilesiyle kadı olmuştur.

-Yusuf Baba ve İsmail Baba:

Bu ikisi merhumun evinde olan iki oğludur. Rabbim onları ve benim çocuklarımı ıslah etsin.

-Hacı Abdurrahmân Efendi:

Hamza Efendi'nin akrabalarından olan değerli babam sâlih, ilmiyle âmil bir âlim ve ehli hâl bir kimse idi. O, hiç rüşvet almamıştır. (163a) Hama kazasındaki kadılık görevi esnasında Kâbe'ye gitti, Mescid-i Nebevî'yi ziyaret etti ve döndükten sonra da vefat etti.⁶⁰ Daha sonra kendi hattıyla yazılmış defteri ortaya çıktı. Gördük ki hayatı boyunca görmüş olduğu bütün rüyaları kaydetmiş. Hayal âleminde peygamber meclisine dört defa katılmış ve onu kaydetmiş. Birincisi: “Veda ziyareti için Hazreti Sultan'ın kabrine

---

⁶⁰ Merhum vatanından uzakta İstanbul'da vefat etti. Onu yıkayan Muhammed Çelebi Sultan Süleyman bana şöyle bir olay anlattı: “Merhumun uzuvlarına her su döküldüğünde bize doğru yöneldi. Bu olayı orada bulunanların hepsi gördüler ve hayret ettiler. Allah'ın rahmeti babamın, annemin ve bizim üzerimize olsun.

geldim, orada yakardım ve dedim ki: ‘Ey sevgili peygamberim! Ben senin ümmetinden günahkâr ve aciz bir kadıyım, iyi amellerim yok. Kıymetli eşiğine geldim, eşiğinde ölmeyi ve kıyamet günü şefaatinı diliyorum. Vatanıma dönmek istemiyorum. Benim bu duamı, yakarışımı kabul et. Bu muradım gerçekleşti, o sırada gapten duydum: ‘Üzülme istediğin yere git, çünkü seni bu makama çağıran asla unutmaz.’

Bu işaretten dolayı çok sevindim ve ağlayarak döndüm.”

-Yahya Efendi:

Hamza Efendi’nin akrabalarından olan Yahya Efendi bilge bir kadı idi. O Timürci (Demirci) Kazası’nda kadı iken kadılıktan ayrıldı. Kadılıktan elde ettiği tarım ve ziraat malları ile yetinip yöneticilik yapanlara hizmetle meşgul olmuştur. Aynı zamanda o merhum babamdan sonra belirtilen yerde Nakîbü’s-Sâdat⁶¹ idi.

-Seyyid Muhammed Çelebi b. Seyyid Kasım Efendi:

O sâlih bir kadı ve akranlarının en iyisiydi.

-Abdurrahmân Çelebi:

Hoca Şeyhîzâde diye meşhurdur.

---

⁶¹ Hz. Peygamber’in sülasi mensuplarının işleriyle meşgul olan vazife sahibi hakkında kullanılan bir tabirdir. Ehl-i beytten olanlara İslamiyetin her devrinde pek ziyade hürmet ve tazim gösterilir, kendilerine ait işlere bakmak üzere içlerinden biri reis tayin edilirdi. Nakîbü’l-Eşraf adını alan bu reis Peygamber sülalesi mensuplarının işlerine bakar, neseplerini kayıt ve zapteder, doğumlarını ölümlerini deftere geçirir, onları adi sanata girmekten ve fena hallerden meneder, haklarını korur, fey ve ganimetten kendilerine ait hisseyi alıp aralarında dağıtır, sülaleden olan kadınların küfvi(salih-dinine bağlı) olmayanlarla evlenmelerini meneylerdi. Pakalın, age, II, 647.

-Seyyid Abdülkerîm Çelebi:

O, babası Abdurrahmân Çelebi ile birlikte iyi ve güzel özellikleri olan sâlih kimselerdendi. Allah'ım onların ve diğer bütün müslümanların hallerini ıslah eyle.

ŞEYH HÂMİD EFENDİ

Aksaray'ın meşâyihından birisi de Aksaray belde-sinde medfûn bulunan Kutbü'l-Aktâb Şeyh Hamîdüddîn Kayserî'nin⁶² torunlarından biri olan Kutbü'l-Ârifin ve Mürşidü's-Sâlikin Şeyh Hâmîd Efendi'dir. O iyi, nur yüzlü, dünya ve âhireti ma'mur, gıybet etmeyen, (163b) kendisini ziyaret edene güzel yemek ve sözle ikramda bulunan bir kişiydi.

Kerameti: Berber İsmail Dede b. Musa Halîfe⁶³ adında sâlih bir sûfî vardı. Bir gün vâkı'a⁶⁴ âleminde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in meclisine gelir. Şeyh Hâmîd de

---

⁶² Şeyh Hamîdüddîn Kayserî, Somuncu Baba'dır. Kayseri doğumlu olduğu için Kayserî denmiş ancak Aksaray'da yaşadığı ve oraya defnedildiği için de "Aksarâyî" olarak da anılmaktadır. Rızâî sadece yaşadığı dönemdeki şeyh ve velileri kitabında zikrettiği için Somuncu Baba'dan bahsetmemiştir. Yine de burada torunlarından olan Şeyh Hâmîd'den bahsederken dedesi Somuncu Baba'ya atıfta bulunmuş ve onun Aksaray'da medfûn olduğunu ifade etmiştir.

⁶³ Kardeşi Yusuf Çelebi, sükûn ehliendir. Yine Halil Çelebi, Topal Yusuf Çelebi, gençken ölen Muhammed Çelebi ve Şeyh Hâmîd Efendi'nin oğlu Safiyyüddîn Çelebi de bunlardandır. Yine bunlardan Muhsin Efendi'nin oğlu Hoca Sinan Çelebi merhum da iyi ve irfan sahibi bir kimsedir, Hicri 1034 yılında vefat etmiştir. Kardeşim Seyyid Ahmed Efendi: "İstanbul'da bir olay gördüm, Şeyh Şihabüddin Çelebi deve kıçının rengine benzer bir post aldı ve üzerinde namaz kıldı. Sonra duydum ki halife olmuş.

⁶⁴ Arapça, şiddetli hadise, musibet, olay gibi anlamları olan bir kelimedir. Zikir sırasında ve Allah ile beraberliğinde, hislerini kaybedecek şekilde gaybete düşen sâlikin gördüğü şeydir; bu uyku ile uyanıklık arası (yakaza) bir hâldir. Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yayınları, İstanbul-1997, s. 672.

oradadır. Nebi (s.a.v.) Şeyh'le konuşur, ona: "Bu siyah mektubu al, ona ver!" der. Sabah olunca sûfî, şeyhine gider. Şeyh'in evine varınca onu evin yanında mescitle ev arasında yürürken görür. Şeyh'e selam verir. Şeyh ona: "Bu vakte kadar neredeydin? Şu emanetini benden al!" der. Mektubu sûfîye verir, Sûfî, mektubu alır, elbisesinin içine koyar. Siyah mektubu olan, bu sûfîden başka kimse yoktur.

ŞEYH HÂMİD EFENDİ'NİN MÜRİDLERİ:

- Şeyh Musa Çelebi:

İsmail Dede'nin amcaoğlu Şeyh Musa Çelebi ondan sonra halife oldu, kısa süre sonra da vefat etti.

- Ahmed Çelebi:

Şeyh Hâmîd Efendi'nin kardeşi Ahmed Çelebi, halife oldu. Allah bilir ya o dostlarını ve müritlerini pek gözetmezdi.

-Şeyh Kasım Çelebi:

Merhum Şeyh Hâmîd Efendi'nin oğludur. Genç, güzel yüzlü, dostlara güzel yemeklerle ikramda bulunan, güzel sözlerle iltifat eden bir kimseydi. Onu Ernûdî/Arnavudlu merhum Sinan Dede yetiştirmişti.

-Şihabüddin Çelebi:

Merhumun torunlarından olan bu zat, zâhirî ilimlerde bilgili bir kimse idi. Biz onun bâtinî ilimlerde de âlim olduğunu umuyoruz.

-Yahya Çelebi:

Merhumun torunlarındanır.

-Musa Çelebi:

Merhumun torunlarındanır.

-Ali Baba Çelebi:

Merhumun torunlarındandır.

-Muhammed Çelebi:

Merhumun torunlarındandır.

-İbrahim Çelebi:

Merhumun torunlarındandır.

- Bedir Halife:

Şeyh Hâmid'in müritlerinden olan Bedir Halife, sâlih bir kimse idi. El emeğiyle geçinirdi; zenbil yapardı.

-Mahmûd Halife:

Bimârhâne Mescidi imamıydı.

-Muhammed Dede

-Şaban Dede

Bu ikisi de sâlih, zâkir ve âbid kimselerdi.

-Hallac Hamza Dede.

-Ahî Dede:

Hallac Hamza Dede'nin kardeşinin oğludur, salihlerdendir ve (164a) Bimârhâne Mahallesi'nde imamlık yapmıştır.

-Hâcî Hüdâverdi Efendi:

Sâlih bir kişiydi ve Şeyh Hâmid Mescidi'nde imamdı.

- Hüsâm Dede:

Merhumun dostlarından Hüsâm Dede, sâlih ve yaşlı bir kimse idi.

-Abdurrahmân Dede:

Hüsâm Dede'nin oğludur. Sâlih bir kimse idi.

- Mevlevi Dervîş Abdî Dede:

Şeyh Hâmîd'in türbesinin hizmetçilerinden Mevlevi Dervîş Abdî Dede'nin kendi dönemindeki kabir ehlinin ahvâlini bildiği söylenmektedir.

- Hâcî Bayrâm Dede:

Abdî Dede'nin vefatından sonra türbe hizmetine Hâcî Bayrâm Dede baktı. Daha sonra bu görevi bıraktı ve türbe hizmeti bir müddet boş kaldı.⁶⁵

- Fatma Hatun:

Yukarıdakilerden sonra türbeye “Fatma Hatun” isminde bir kadın bakmaya başladı. İbadete düşkün sâliha bir kadın olan Fatma Hatun kırk seneden çok türbe-i şerife hizmet etmiştir. Onunla evlenmeyen kimse türbedar unvanına kavuşamamıştır. Hâcî Bayrâm Dede yaşlı olduğu için onu boşayınca türbe hizmeti boşta kaldı. Ancak bu kadın türbeyi asla boş bırakmadı. Korkmadan ve üzülmeyen orada oturmaktadır. Bir gün ben Aksaray Mahkemesinde kadı iken “Dervîş Hasan” isminde bir mübaşir vardı. Sâlih ve her duyduğunu yazabilen bir arkadaş olan Dervîş Hasan, ilk zamanlar seyahat yapar, tuhaf şeylerle karşılaşır. Bir gün geldi, ayakkabıların yanına oturdu ve: “Efendi! Ben şu zamana kadar yalnızım, hiç kadın görmedim, evlenmedim, ömrümüm sonuna geldim. Eğer huzurunuzda kadınla erkek arasında bir hülle meselesi olursa lütfunuzdan bana ikramda bulunmanızı dilerim. Beni bu hoş durumdan mahrum etmeyin. Latife böyle oldu. Daha sonra eve gittim, baktım

---

⁶⁵ Hâcî Yusuf Halvânî de onun müritlerindedir. Merhum, Kalealtı Mescidi'nde imamdı, sâlih ve takva sahibi bir insandı. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Fatma Hatun türbeyi temizliyor. O, fakirin evine geldi ve ona: “Fatma Hatun yalnız ve dul, hayat nasıl gidiyor? Eğer rızan olursa seni “Derviş Hasan” isminde sâlih bir adama vereyim.” dedim. (164b) Tebessüm etti, güldü ve: “Çok şakacısın!” dedi. Daha sonra mahkemeye gittim, Dervîş’i otururken gördüm ve ona: “Dervîş Hasan! Sana sâliha bir hatun buldum, ismi Fatma. Şeyh Hâmid Efendi’nin türbesinde hizmetçilik yapıyor.” dedim. Dervîş Hasan güldü ve bana: “ Sen bilirsin!” dedi ve gitti. Daha sonra Dervîş Hasan çerağ için mum alır, Şeyh’in kabrini ziyarete gider ve kapıyı çalar. İçeriden Fatma Hatun, “Kim o?” diye seslenir. Dervîş kapının arkasından, “Bacım, gel de Aziz’in başını aydınlatmak için şu mumu yakalım!” der. Kadın gelir, kim olduğunu bilmeden mumu elinden alır ve ona şöyle dua eder: “Allah ne muradın varsa versin.” Dervîş, “Âmin!” der. O, kadını istediği gibi görür ve sonra da bize gelir. Daha sonra olayı bize gördüğü gibi anlattı, biz de Şeyh Kasım Çelebi’yi çağırdık, nikâhlarını kıydık. Dervîş Hasan, Hazreti Şeyh’in türbedarı oldu ve her gün imkânı ölçüsünde şamdana mum koydu.

- Hoca Şah:

Hazreti Şeyh’in soyundan, bu -fakir, hakir, müznip, günahkârın-oğlu Hoca Şah (Allah onu ve evladını korusun. Âmin ya Rabbi!) Şeyh Hâmid’in kızıdan torunudur. Rahmetli babam Hâcî Abdurrahmân Efendi ve rahmetli annem Şeyh’i çok severlerdi. Şeyh’in soyundan olan Muhsin Efendi’nin kızını bana istediler. Nasibim oldu, beni onunla evlendirdiler. Allah, bana salih bir çocuk verdi. Ebeveynim çocuğun ismini “Hoca” koydular. Çünkü dayısının ismi de Hoca Şah’tı. Ben de sorun olmasın diye sesimi çıkartmadım, çünkü baba çocuğuna neden güzel isim vermedin diye he-saba çekilecek. Elhamdülillah o gençken çok okur, lafi sözü iyi anlardı. Güzel davranışlarıyla yetişkinler gibiydi. Onun

akranları eşrafın çocuklarından mülazım⁶⁶ ve müderris olanlardı. Ben farkına varamadan ilim bakımından iyi bir noktaya gelmişti. Daha sonra onu İstanbul'a götürdüm ve "Kara Çelebizâde" diye meşhur olan Mahmud Efendi Hazretlerinin babasından onun için mülazımlık görevi aldım. Daha sonra da onu İstanbul'daki Hasan Bey Medresesi'ne verdim. Ondan sonra onu aldım ve günlüğü kırk dirheme Denizli'deki İshak Paşa Medresesi'ne verdim.

(165a)Bu kitabı yazdığımda Denizli'de kadı idim. Medrese de oradaydı. Tarih, hicrî olarak 19 Recep 1056 Perşembe idi. Bu tafsilattan maksadım mübarek ayın faziletinden istifade etmek ve Allah'tan beni bağışlamasını, oğluma hayırlı ve huzurlu ömür vermesini, cedit Şeyh Hâmid'in yolunda yürütmesini ve kadılık kırıyla onu kirletmemesini dilemektir. Duydum ki büyük şeyhlerin çoğu müderrisken hidayet yoluna dönmüşlerdir.

Allah'ım hidayetini ve yardımını bize ulaştır! Hamd, Allah'a mahsustur. Oğlum sâlih ve bana bağlı biriydi. Bana hiç karşı gelmedi. (Allah'ım ona hayır ve saadet ile yardım et!) Babamın vefatından sonra ben ona Seyyid Muhammed Hoca Şah ismini verdim.

Ben ona "Muhammed" ismini ekledim. (Allahım bizi edep kıtlığı ve ana-babaya muhalefet etmekten dolayı sorumlu tutma!) Fakat bu yüce ismin sahibi Allah'ın habibidir. Kıyamet günü oğluma, anneme ve babama şefaet etmesini umarım.

---

⁶⁶ Medrese tahsilini bitirip "icazet" alanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. bkz. Pakalın, age, II, 612.

DİĞER TARİKATLARDAN OLANLAR:

-Şeyh Mustafa:

Aksaray'ın şeyhlerinden birisi de “Şeyhin Kapıcısı” diye meşhur Şeyh Mustafa'dır. O sâlih, keramet ehli birisiydi, cuma ve pazartesi geceleri tevhid ve zikir çekerdi. Kürk sanatkârıydı, helal kazancından yerdı. Allah rahmet eylesin.⁶⁷

-Şeyh Hızır Efendi:

Yine onlardan birisi de Şeyh Ali Semerkandî'nin⁶⁸ tarikatından olan Şeyh Hızır Efendi (Allah rahmet etsin). O bazen Ulu Camii'nde ilmi ölçüsünde vaaz ederdi. Okur - yazar olmadığından tefsir ve hadislerde hata ettiği gerekçesiyle Molla Ali Efendi pek çok kez onu kürsüden indirmiştir. Fakat Hızır Efendi öldükten sonra Molla Ali Efendi onun cenazesini yıkamış, gasil anında başını daima kibleye çevirdiğini ve defin sırasında da omzunu kaldırdığını görmüş ve hayret etmiştir. Ali Efendi, “Bu, rahmetlinin ortaya çıkan cevabıdır.” dedi ve rahmetliyi kürsüde konuşmaktan men ettiğine çok pişman oldu. Allah rahmet eylesin.

-Nebi Dede:⁶⁹

Sâlih ve duası makbul bir kimse idi. (165b) Ölmesine yakın zamanlarda burnunda gül yaprağı hastalığı görüldü. O da bu durumu bilir, burnuna dokunur ve “Benim bir şeyim yok, benim birşeyim yok!” derdi. Kendisine: “Şeyh! Biz görüyoruz, bu durumu bizden gizleme.” denir, o da: “Siz niye öyle bakıyorsunuz?” derdi. Daha sonra bu hastalıktan

⁶⁷ Sâlihlerden ve keramet sahibi kişilerden biri de “Kuduzbudakoğlu” diye meşhur Mustafa Dede'dir. Yine onlardan Dedebaşı Muhammed Dede de sâlih ve keramet sahibi bir kimse idi.

⁶⁸ Şeyh Hızır Semerkandî'nin dayısı Hasan.

⁶⁹ Nebi Dede'nin oğlu da meşayıhtan, cezbe ehli ve ileri gelenlerdendi.

vefat etti. Elhamdülillah ben onun hayır duasını aldım. Allah'tan benim günahlarımı ve suçlarımı bağışlamasını dilerim. Amin.

-Şeyh Câmi:

Onlardan birisi de köyde oturan, sâlih ve duası makbul bir kimse olan Şeyh Câmi'dir. O, Şeyh Kabak'ın halifelerinden birisidir. Bazen Aksaray'a gelir.

-Şeyh Nebi Efendi:

“Kara Şeyh” diye meşhurdur, Şeyh Kabak'ın halifelerindedir. Onun tarikatında dostları ile beraber devam ederdi. Duası makbul bir kimsedir. Elhamdülillah, onunla müşerref oldum ve hayır duasını aldım.

-Hayreddîn Efendi:

O en iyi kadılardan ve feraiz konusunda bizim hocamızdı. Daha sonra kadılığı tamamen bıraktı. “Gül Ahmed” isminde sâlihlerden bir arkadaşı vardı. Merhum her gün Müftü Hüseyin Efendi'ye giderdi. Bir gün Hayreddîn Efendi Merhuma: “Ahmed Efendi! Her gün Müftü'ye uğradığını ve onu sevdiğini biliyoruz. Allah için söyle, beni mi çok seviyorsun Müftü'yü mü?” dedi. Ahmed Efendi: “Bana niye yemin ettiriyorsun? Şimdi doğruyu söylemek vacip oldu.” dedi ve ekledi: “Müftü Efendi'yi senden daha çok seviyoruz, çünkü o kahveleri ikişer ikişer ikram ediyor, sen ise tek ikram ediyorsun.” Merhum, çok güldü ve dedi ki: “Doğru söylüyorsun ama müftü kahveyi fetva ücretiyle alıyor, biz ise kendi paramızla alıyoruz. Allah hepsine rahmet etsin. Bu müftü, âlim ve cömert bir kimseydi. Kendisini her ziyaret edeni doyurur, ona iltifat ederdi. Onun bu halini gören herkes: “Bunu sadece bana yapıyor başkasına değil.” derdi. Merhum, Antalya'da kadı iken vefat etti. Öldükten seneler sonra kabrini ortaya çıkarıp imar etmek için

kazdıklarında bir de gördüler ki üzerinden uzun vakit geçmesine rağmen bedeni defnedildiği gibiydi.

-Kara Sefer Efendi:

Sâlihlerdendi ve feraizi iyi bilirdi. Müftü, bazı meseleleri rahmetliye sorardı.

- (166a) Mevlevi Dervîş Osman:

Fârisî ilmiyle meşhurdu. Mesnevi'yi, Bostan'ı ve Gülistan'ı iyi bilirdi. Onun en önemli özelliklerinden birisi pek çok zaman bütün arkadaşlarını ziyaret etmesi ve bir meclisten diğer meclise sadece hayır taşımasıdır. Farsça bilgiye sahip olan üstadımız, oğlum Seyyid Hoca Şah'ın da hocasıydı.

-Dervîş Abdî Dede:

Şeyh Hâmid Efendi'nin türbedarlığını yapan sâlih bir insandı.

- Dervîş Abdî:

“Hande Baş” diye meşhurdur, her tür insana karşı hoş sohbet ve cömert bir insandı. Oğlu da sâlihlerden “Akça Balaban” isminde bir kimse idi.

- Dervîş İbrâhîm:

“Etemzâde” diye meşhur sâlih bir insandı. Kabe'den gelen hacıları Kemaleddîn Efendi'nin kabri başında toplar, teberrüken ona dua ederlerdi. Duası makbul bir kimse idi. Oğlu Dervîş Mustafa Hardal, insanların en iyilerindendi ve iyi kötü herkese yardım ederdi.

-Dervîş Kalemî:

Sâlihlerdendi, saflığından dolayı keramet sahibi olduğu kabul edilir.

-Kâtip Dervîş Vefî:

Eli kalem tutan sâlih bir insandı. Bağdat ve Basra'yı ziyaret ettiği için salihleri ve şehitleri anlatırdı.

-Dervîş Ahmed:⁷⁰

“Terzi” diye meşhurdu ve sâlihlerdendi.

-Dervîş Hamza:

Sâlih, iyi hatip ve idareci bir kimse idi. Aksaray müslümanlarının faydası söz konusu olduğunda onu gönderirler, Allah'ın izniyle maksadı elde ederdi. İlk zamanlar ekâbir takımının hizmetçisi idi. Nitekim bana şöyle anlatmıştı: “Gençlik yıllarımda Rumeli emirlerinden birisine hizmet ediyordum. Yanlışlıkla içki odasına girdim, orada oturan meczup bir adam gördüm. (166b) Beni görünce bana: ‘Al bunu, iç benim elimden!’ dedi. Elinden kâseyi aldım, içtim ve gittim.

Aradan otuz seneden fazla geçti. Bir gün Külhânî Ali Dede'yi ziyaret ettim, yanına oturdum ve ona ‘Sultanım! Bana bak, bana aşk şarabı ver.’ Dedim. O da bana: ‘Doymadın mı? Sen Rumeli’de içki konan mahalde falancanın elinden aşk şarabını içtin.’ dedi.

Hayret ettim çünkü ben bu durumu ne ona ne de başkasına asla anlatmamıştım. Anladım ki o keramet ehli bir kimsedir.

---

⁷⁰ Oğlu da salih insanlardan ve ilim ehli bir kimseydi. Allah bilir ya bir zamanlar imamdı sonra Debbağlar Camii'nde samimi bir vaiz oldu.

AKSARAY'IN ABDALLARI

- Seyyid Maksud el-Halvanî:

Aksaray'ın Abdallarındandır. Çok yumuşak başlı bir insandır. Hayatı boyunca ondan hiç bir kimse zarar görmemiştir. Onun oğlu da meczublardandı.

- Külhânî Ali Dede:

O abdallardandı,⁷¹ Aksaray'a geldiğinde “Şaban Dede”⁷² isminde Arap bir arkadaşı vardı. O ikisi ilk zamanlar müslümanların kabirlerinde şaşkın şaşkın dolaşırlardı. Kabirlerin üzerindeki taşları kırmak Şaban Dede'nin âdeti olmuştu, öyle ki müslümanların kabirlerinde bir tane bile kırılmadık nakışlı, yazılı sağlam taş kalmamıştı. Birbirlerinin sırtlarına nöbetleşe binip çarşıda öyle dolaşırlardı. Şaban Dede sonra Ereğli Kasabası'na gitti ve orada vefat etti. Allah rahmet eylesin. Ali Dede ise sırtında deve ipi bile yoktu⁷³, çarşılarda ve kabirlerin üzerinde şaşkın şaşkın yürürdü, kimseyle konuşmazdı. “Kaba Sakal” diye bilinen Hacı İsmail'in kahvesinde otururdu. O da sâlihlerdendi. İşrak namazını kılmadan Ulu Camii'nden çıkmaz, zor durumdaki fakirlere yardım ederdi. Bu hâl üzere öldü. Allah yardım eylesin. Ali Dede daha sonra “Bey Hamamı” diye meşhur Külhan Hamamı'na girdi. Küçük bir duvar kovuğunda on dört sene

---

⁷¹ Dünya ilgilerinden kurtularak kendisini Allah yoluna adayan ve “ricâlû'l-gayb” diye adlandırılan evliya zümresi içinde yer alan sûfi veya erenler hakkında kullanılır. Tasavvuf terminolojisinde abdalla birlikte, aynı mânada olmak üzere “büdelâ” kelimesi de kullanılmıştır. Uludağ, Süleyman, “*Abdal*”, *DİA*, İstanbul-1988, I, 59.

⁷² Seyyid Şaban Dede Aksaray'ın eşrafından ve salihlerindedir. Kutbu'l-Ârifin Seyyid Talmaz'ın da evlatlarındandır. Vakti girmeden önce Ulu Cami'ye gider kapı açılana kadar bekler, kapı açılınca da içeri geçer ve günün çoğunu namazla geçirirdi. Merhum sert mizaçlı biriydi. Hatta duyduk ki öfkeliğinde evde bütün araç gereçleri kırar, ipleri koparırmış.

⁷³ Arap dilinde yolculuğu sevmemekten kinayedir.

yaşadı. Ne sabah ne de gece kimse onun o çukurdan çıktığını görmedi. Kendisine iyilik etmek isteyenler alır, şayet yemeyi kabul ederlerse yanında bulunan fakirlere verir. Küçük ve büyük tuvaletini yapmak için dışarı çıkmazdı. İnsanlar da onun bu haline şaşırırlardı. Ölümü anında orada hazır bulunan dostlarına: “ Sizden Külhan’ın arkasında bulunan mezbelelikte benim için bir ev yapmanızı istiyorum.” dedi. Dediği gibi bir ev yaptılar, sonra çukurdan çıktı oraya girdi ve orada on dört gün yaşadı. Orada öldü ve oraya defnedildi. Biz cenaze namazını kıldık. (167a) Tabutun içerisinde iki omzunu yukarı kalkmış bir şekilde gördük. Merhum keramet ehli idi. Pek çok kimse ona şahit olmuştu. Allah rahmet eylesin.

Şimdi daha önce zikri geçen Derviş Hamza’nın hâlinde bahse geldik. O da hâl ehli idi. Bir gün bana ve orada hazır bulunanlara şöyle bir olay anlattı: “Kâbe-i Mükerreme’ye gitmek için yola koyuldum. Şam’ı geçtim, karaya girdim. Sadece bir eşeğim vardı. Bir de baktım yolda öldü, ben çok üzüldüm. Eşek, çadırda ölü yatıyor. Hava çok sıcak... Dostlar bana: ‘Derviş Hamza! Allah sana yeter, sana yardım eder inşallah, üzülme. Bu leşi bizim yanımızdan kaldırı, bizi rahatsız etmesin.’ dediler. Ben ise üzüldüm, ağladım ve kendi kendime: ‘Ya Hazreti Mevlânâ! Ben senin fakir bir kulunum, hırkanı uzun zamandır taşıyorum. Beni bu gün korumayacaksın hangi gün koruyacaksın.’ dedim. Eşeği kucakladım, o sırada başını kaldırdığını gördüm, ona: ‘Kalk!’ dedim ve ayağımla vurdum. Sağ salım ayağa kalktı. Kutbû’s-Sâlikîn Hazreti Mevlânâ’nın -Allah rahmet eylesin-himmetinin bereketiyle Rabbimin bana vermiş olduğu bu nimetinden dolayı Allah’a şükrettim. Eşeğe bindim, canlı ve sevinçli bir şekilde yola koyuldum. Hazreti Sultan’ın -o Fahu’l-Enbiyâ, belde de Medine-i Münevvere- beldesine girdiğimde bu sefer eşek çalındı. Ben öncekinden daha çok

üzüldüm, içimden yalvararak şöyle dedim: ‘Ey efendim, ey dostum! Sen arasat günü evvelkilere ve sonrakilere şefaata edensin. Burası senin belden. Eşeğim çalındı, ben ise senin misafirininim. Bir emîrin ülkesinde bir şey kaybolursa onu o emîrdan talep etmek adettendir. Ben senin sancağın altında eşeğimi kimden isteyeyim.’ Ben, bu sözü oldukça hüzünlü bir şekilde söyledim. Biraz gittim gitmedim bir de baktım ki bir Arap eşeğime binmiş yolda gidiyor. Hemen yetiştim, eşeğimi elinden aldım ve Allah’a çok şükrettim. (167b) Bu sözü ondan başkasının ağzından da duymadım. Allah rahmet eylesin.”

Ey darda kalana sıkıntısında yardım eden!

Yolculukta çalınan malı bile sahibine geri veren!

Nasıl şefaata etmezsin güvencen altında olup darda kalanlara?

Kıyamet günü sürüklenirken Sekar’a.⁷⁴

Külhânî Ali Dede’nin keşiflerinden biri de şudur: Abaza Mehmed’in ortaya çıktığı günlerdi. Hacı İsmail’in kahvesinde oturuyordu. O zamanlar Aksaray Kalesi Murtaza Bey’in hâkimiyeti altında ve kendisi de ele geçirmek için kuşatma altına aldıkları Ankara’da Abaza’nın yanında yer alıyordu. Zuhûr ehlinden Aksaray halkının harekete geçtiğini ve kaleyi Zile Kasabası’ndan olan Kara Nebi’nin elinden tekrar aldıklarını, onu kaleden çıkardıklarını Kara Nebi’nin de şehrin dışında konakladığını öğrendi. Kara Nebi bir mektup göndermiş ve durumu Abaza’nın yanında bulunan emîri Murtaza Bey’e bildirmişti. O da Abaza’ya söyledi.

---

⁷⁴ Burada el-Müddessir Suresinin 27. ayetine bir telmih vardır: “Sekar’ın ne olduğunu sen ne bileceksin? Geride bir şey koymaz, bırakmaz. Derileri kavurur. Üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır. el-Müddessir, 74/27-30.

Abaza, bir mektup yazarak Niğde Kalesi'nde bulunan Çopur Bekir'e şu şekilde emir buyurdu: "Askerleriyle birlikte Aksaray Kalesi'ne git orayı kuşat ve al." Çopur Bekir, işe koyuldu, Niğde Kalesi'nden savaş araç gereçlerini ve ağır topları indirdi. Toplarla birlikte birinin evine geldiler. Ancak Allah'ın yardımıyla top yolda parçalandı. Onlar da durumu Abaza'ya bildirdiler ve şöyle diyerek dönüp gittiler: "Aksaray evliyalar yatağı, sulehâ vatani, bu işaret ne bizim ne de Abaza Paşa için hayra alamet değil."

Bu arada Hz. Şeyh Hâmid Efendi'yi zikrederken ifade ettiğimiz sūfî Berber İsmail Dede âlem-i misalde⁷⁵ bir olay görür. "Külhânî" diye meşhur Ali Dede ona: "İsmail! Şu çiviği al ve musallâya git. Yanlarında ağır topları da bulunan düşman askerlerinin yanına var ve bu çiviği topun deliğine çak." der. İsmail Dede şöyle devam eder: "Onu gördüğümde başımın üzerinde çevirdiği kınından çıkarılmış bir kılıç vardı ve bana: 'acele et, acele et!' dedi.

Koştum ve "Sinne Çayırı" adı verilen musallâya vardım. (168a) Bir de baktım ki askerler, Aksaray halkı ile savaşmak üzere topları hazırlamışlar. Çiviği topun deliğine çaktım ve döndüm. 'Subhanallah! Bu, neyin alameti?' dedim. Kalktım ve namaz kılıp çarşıya çıktım. Duydum ki insanlar düşmanların Niğde Kalesi'ne geri döndüklerinden bahsediyorlar. Kahvenin oraya gittim. Ali Dede'nin bana seslendiğini gördüm, karşılık verdim. Bana:

---

⁷⁵ Beş tane olduğu ifade edilen âlemlerin gaybi olanlarından biridir. "Hazarât-ı Hams" olarak isimlendirilmiştir. Mutasavvıflar bu dört hazreti dört denize benzetmişlerdir. Birinci denizin (gayb-ı mutlak) dalgalanmasından ceberût âlemi (gayb-ı izâfî), onun dalgalanmasından melekût âlemi (hazret-i misâl), bu âlemin dalgalanmasından da mülk âlemi (şehâdet-i mutlak) meydana gelmiştir. Şehâdet âlemine yakın olana âlem-i misâl denir. Uludağ, Süleyman, "Hazarât-ı Hams", *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 116; Uludağ, Süleyman, "Ruh", *DİA*, İstanbul 2001, XXXV, 193.

“Nasıl oldu? Sağlam bir şekilde çiviye topun deliğine çaktın mı?” dedi.

Ben de ‘Evet!’ dedim. “O kılıcın başımın üzerinde döndüğünü de gördün mü?” dedi. Ben de ‘Evet!’ dedim. Bunun üzerine bana: ‘Git ve bunu kimseye ifşa etme!’ dedi. Ben de merhumun vefatına dek hiç kimseye bundan söz etmedim.”

Böyle bir insan olduğu halde âlimleri ziyaret eder, her kapıyı çalardı. Bir gün benimde bulunduğum bir sırada babamın yanına geldi. Babam ona dedi ki: “Ali Dede bizim bu çocukların durumu ne olacak? Eşkıyalar her yerde, her taraftan saldırıyorlar. Ankara, Niğde, Kayseri vb. muhkem kaleleri kuşattılar. Bizim kalemiz zaten muhkem bir kale değil. Ben malzemelerimizin Selîme Kalesi ve diğer mağaralara gönderilmesini arzu ediyorum. Sen ne dersin?” Ali Dede cevap olarak: “Korkmayın! Bir şey bir yerde çok kalırsa helak olur.” dedi.

Biz o anda onun sözlerinden bir şey anlamadık fakat bir zaman sonra zalimlerin ilk istila sırasındaki baskın ve saldırılarda Ankara, Niğde ve Kayseri kalelerine giremediklerini, onun dolaylı ifadesindeki amacın da bu olduğunu idrak ettik. Zaten o akıllı insanların konuştuğu gibi konuşur fakat abdallar gibi davranışlar sergilerdi. Namaz kılmaz kendini halvete ve zillete hapsederdi.

Bir gün onun bu durumunu Hz. Şeyh Hamza Efendi’ye sordum. Burada aktardıklarımı ona da söyledim. Şeyh onun süflî konumuna değil de ulvî konumuna bakarak dedi ki: “Cancağzım kınama onu! Zira biz onu meczuplardan sayıyoruz. Kaldı ki akıllı hiçbir kişi kendini bunun gibi bir saat bile hapsedemez.” Allah hepsine rahmet eylesin.

-Ali Dede:

Aksaray'ın abdallardan biri de “Köpek Ali” diye meşhur olan Ali Dede'dir. (168b) Demir Kapı Mektebinde⁷⁶ otururdu. Bir gün duyduk ki kıbleye dönmüş, ellerini göğsüne bağlamış, diğer azaları da edep üzere olduğu halde yalnız başına gözlerini kapatarak vefat etmiş.

-Ali Pûş Dede:

Aksaray'ın ilk sırada zikredilecek abdallarından biridir. Debbağlar Mahallesi'nde otururdu. Kendi kendine konuşan ve yolda şaşkın şaşkın yürüyen bir meczuptu.

-Çaylak Ali Dede:

Sâlih insanlardan biridir. Köpekler kırdan onunla birlikte yürürdü. Cadde ve camilerde sabahlardı. Ya Fettâh!.. Sebebine gelince... İsmi Abdülfettâh olan bir genci sevmiş, âşık olmuş ve aşkından şaşkına dönmüştü.⁷⁷ Gece gündüz bir yerde oturamazdı. Yine bir gece sevdiği aklına gelir, gece yarısı evine gider ve kapısını çalar. Sevdiğini dışarı çıkarmak, eşlik etmek ve muhabbetini dindirmek ister. Fakat kapıya amcası çıkar ve ‘Bu saatte kim bu kapıyı çalan?’ der. O da ‘Benim hacı!’ diye cevap verir. Amcası ‘Peki sen kimsin?’ diye sorunca; ‘Fakiriniz Çaylak Ali!’ diye cevap verir. ‘Ne istiyorsun bu gece vakti?’ dediğinde de ‘Hacım! Hana misafirler geldi, getir eşeğini satayım.’ diye cevap verir. O da ‘Defol! Sırası mı şimdi? Alışveriş vakti değil.’ der. Amacını anlar ama hatırını kırmaktan korktuğundan dolay da ona küfretmez. Allah rahmet eylesin.

---

⁷⁶ Müellif der ki: “Bu mektep o zamanlar harabe idi. Ben imar işini, yönetimi esnasında İstanbul'da idam edilen Aksaray Emîri Kınalızade Mehmed Bey'e sevk etmişim. Daha sonra vezir kendisini çağırılmış. O da emre itaat ederek gitmişti. Fakat sonra idam edildi. Allah rahmet eylesin.”

⁷⁷ Burada kastedilen aşk muhtemelen Mevlana Celaleddin Rûmî ile Şems-i Tebrîzî arasındaki sevgi ve muhabbet kabilinden olsa gerektir.

-Mevlevi Dervîş Hamza Efendi:

“Tabbâk dalgası”⁷⁸ diye meşhur Hamza Efendi de Aksaray’ın fakir abdallarından biriydi. Ara sıra Ulu Camii’de Muhammedî’ye okurdu. Sâlih insanlardan biriydi.

-Hasan Dede:

Kafasına mavi sarık sarar, bütün organlarıyla namazda secdeye kapanırdı. Camilerde ve çarşılarda: “Ey müslümanlar sâlih amel işleyin! Kıyamet yakın.” diye bağırdı. Cuma günleri insanlardan önce Ulu Caminin kapısına çıkar, kafasını örterek caminin eşiğine koyardı: “Ayaklarını kafama basacak olan var mı? Karnımı ezecek olan var mı?” diye bağırdı. İnsanlardan kimi basar, kimi de basmadan geçirdi.

-Mahmûd Dede:

Keşif ehli abdallardan biriydi. O, önceleri merhum Vezir Nasûh Paşa’nın şâtırı⁷⁹ idi. Fakat kendisi Kuran ehli ve salih insanların torunuydu. Onun keşfine örnek olarak şu olay zikredilebilir: (169a)

“Bir gün merhum Molla Ali Efendi’nin de çok sevdiği insanlardan biri olan, daha önce bahsi geçen merhum Seyyid Ali Halvânî onu ikinci namazı vaktinde çarşıda görür ve der ki: ‘Mahmud Çelebi gel seninle birlikte Ulu Câmii’ne gidelim!’ Oda Bismillah, der ve birlikte kalkar giderler. Bakarlar ki imam farzı kıldırıyor. İmama uyarlar ancak Halvânî’nin aklına aniden evdeki kandilin yağı gelir. “(Kendi kendine) Farzı kılıp, çarşıya gideyim de dükkânlar kapanmadan önce kandile yağ alayım.” der. Sonra “Allahu

---

⁷⁸ Kanaatimizce tabbâk kelimesinin duman anlamı kastedilerek bu lakap verilmiştir. Debbağ kelimesi ile karıştırılmış olma ihtimali de vardır.

⁷⁹ Tören ve alaylarda padişahın, vezirin yanında yürüyen görevli. Pakalın, age, III, 311.

Ekber!” diyerek tekbir alır. Bir de bakar ki Mahmûd Çelebi arka saflardan yanına gelmiş ve kendisine “Aferin bu namaza da bu tekbire de!

Evde kandilin yağı kalmadı, Allahu Ekber öyle mi? Yazıklar olsun sana be! Ey müslümanlar sizde duyun böyle böyle diyor.” der ve bağırarak cemaatle namaz kılmadan camiden çıkar gider.

Halvânî pişman olur ve Allah’a istiğfar eder. Allah ona da bize de rahmetiyle muamele etsin.

AKSARAY'IN SÂLİHLERİ

-Abdurrezzak Dede:

Yaşlı bir insan olan Abdurrezzak Dede Aksaray'ın sâlih insanlarından biridir. Ölülerini yıkar ve defnederdi. Kendisi bana yaşadığı şöyle bir olayı nakletti: “Her tarafın eşkiya kaynadığı bir gün Çekne bahçesinde bir adamın cenazesini yıkamıştım. Cenazeyi yıkarken ‘Bırak, bırak! Bu leşi niye yıkıyorsun ki?’ diyen korkunç bir ses işittim. Ürperdim, dehşete kapıldım.

Yine bir gün kabir kazarken yanındaki diğer bir kabirden bir çukur açıldı. Şöyle bir baktım, bir de ne göreyim. Beyaz sakallı bir adam kefeni açmış, ellerini çıkarmış ve gözlerine koymuştu. Sanki o gün ölmüş gibiydi. Benzerini asla görmedim.

Abdülkâdir Dede:

Yaşlı ve sâlih insanlardan biriydi. Yolun sağ tarafında oturur, Ulu Câmii'ne sırtında su taşır ve büyük maslağı doldururdu. Bu su herkese yeterdi. Oğlu Mustafa Dede de aynı şekilde sâlih bir insandı. Oğlu ile kendisi sakalı ve yaş bakımından ayırt edilemez, ikisini gören kardeş zannederdi. Allah her ikisine de rahmet eylesin.

Abdullah Dede:

“Meyli Keri” diye meşhur olan aynı zamanda rüya yorumcusu da olan Abdullah Dede de Aksaray'ın sâlih insanlarından birisidir.

Vezir Hüsrev Paşa zamanında Mardin yöresinde tuhaf bir olay yaşadım. (169b) O sıralar rahmetli babam Antep'te kadıydı. Ben de onun vekiliydim. Rahmetli babamın “Kör Ali” denilen bir emîni vardı. Mahkeme gelirlerini

topladığımız zaman humusu bir hisse bana, bir hisse emîne, bir hisse de mahkeme kâtiplerine olmak üzere üçe ayırırdık.

Kâtiplerin her ikisi de hattı güzel, yaşlı ve sultanın emriyle uzun zamandır bu işi yapan kişilerdi; Hasan Çelebi ve Süleyman Çelebi. (Allah onlara rahmet etsin.) Hüsrev Paşa'nın mülazımlara yüksek makamlar verdiğini duyduğumda benim gönlüm de “Sen git, gençlik yıllarında bir makam sahibi ol.” diye arzu etti. Çünkü mahkemenin gelirleri bana ve aileme yetmiyordu. Gitmemin faydalı olacağını anlayınca da rahmetli babamdan izin istedim.

Bana: “Şayet (isteğine ulaşacağına) ikna olmazsan vezire git, Allah muradını kolaylaştırır.” dedi. ‘Fakat özellikle de böyle bir yüksek makam için babam benden bir izin istemiş olsa ben razı olmazdım’ düşüncesiyle onun rızasının kesinleşmesini bekledim. Daha sonra devlet adamlarından reisülküttap, Artvin kadısı, vezirin imamı ve mektupçusu vb. için hazırladığımız Antep semeri veya “kedlic” adı verilen ölçü aleti gibi bazı hediyelerle “Mahir Ali Ağa” adındaki vezirin kethüdasının⁸⁰ yanına gittim.

Bir kısmı bana bir kısmı da babama ait olan bu hediyelerin yerine ulaşanı ulaştı. Mardin yakınlarında vezire yetiştik ve diğer mülazımla birlikte ona katıldık. Hasta olduğum bir gün rüyamda Ruhâ bölgesi (Şanlıurfa) yakınlarındaki vezire giderken yolda bir iğne gördüm. Bana: “Şayet bu iğne deliğinden girer çıkarsan menziline ulaşırsın değilse asla.” deniliyordu.

Yüzümü diğer tarafa çevirdiğimde ise göklere kadar uzanan bir duvar gördüm. Şaşkına dönmüştüm. Tam o anda birden bire Abdullah Dede'yi gördüm. Hiç kimsenin atıyla

---

⁸⁰ Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimselere verilen isimdir.

gidemeyeceği kadar taşlı bir yolda yürüdüm. Fakat o hiç konuşmuyordu.

Uykumdan uyandım ve ‘Süphanallah! Geldiğimiz yoldan Antep’e geri dönemeyiz’ diye düşündüm. Şaşkımdım. Aklıma Abdullah Dede’nin gittiği yol geldi (170a) ve “İnşallah hayır olur.” dedim. Zira o bana doğru ancak zorluklarla dolu bir yol göstermişti.

O gün vezir Diyarbakır(Diyâr-ı Bekr)’a dönmüştü. Geldiğim yoldan başka bir yolu kullanarak hastalıktan yolda ölebileceğimi de düşünmeme rağmen -daha önce “Afyonkarahisâr” diye meşhur Karahisâr Kazası’nda da bin bir sıkıntı ve meşakkat çekmiştim- zorluk ve meşakkatle Diyarbakır’a ulaştım.

Karacadağ’dan Antep’e ulaşmayı düşündüm. Fakat duyduk ki bedeviler ve hırsızlar yol kesiyorlar. Biz de kafiyle o taraftan gitmeye güç yetiremedik. Sonra birileri Siverek Kasabası’nın yolu zor ve çetindir ancak güvenilir bir yoldur, dedi biz de oradan gittik.

Bu yolun Abdullah Dede’nin rüyamda gösterdiği yol olduğunu yolu görünce anladım. Buradan kimsenin meşakkatsiz bir şekilde binekle gitmesi mümkün değildi. Neticede biz de o yoldan gittik. Babamın yanına vardım, ellerini ayaklarını öptüm ve “Efendim, ben bir hata yaptım, başıyla beni!” dedim. O ağladı, beni de ağlattı ve bana hayır dua etti. Ben başıma gelenleri anlatınca: ‘Onunla karşılaşırın sadaka ver!’ dedi. Ben de karşılaştığımda ona bir şeyler verdim, o da -Allah rahmet eylesin- bana dua etti. Elhamdülillah ben babamın duasıyla dünyada bu güne kadar hiç aç ve açıkta kalmadım. Sadece o zamanlardan kalan borcum var.

Allah’ım! Anne babama geniş rahmetinle muamele et. Onun pak ruhunu bizden razı kıl ki her iki cihanda da

borçlarımı ödemek kolay olsun. Zira hadis-i şerifte Efendimiz buyururlar ki: “İşlerinizde zorda kalırsanız kabir ehlinde yardım isteyin.”⁸¹

Allah’ım, ey Rabbim, borçlarımı ödemekte çaresiz kaldım ve onun mübarek ruhundan (vesile ederek) yardım istiyorum. (170b) Bana resûlünün ve habibinin “Kim borcunu ödemek isterse melekler: ‘Ya Rabbi! Senin falancanın oğlu falanca kulun borcunu ödemek istiyor, gayb hazinelerinden onun borcunu öde.’ derler. Allah da meleklerin duasını kabul eder ve o kişinin borcunu öder.”⁸² buyruğunca gaybının hazinelerinden yardım et ki borcumu ödeyip ahdime ihanet etmiş olmayayım.

Günahım çok ben bir fakir,⁸³
Rabbim basîr sözüm habîr.

Beni kurtar, icabet et duama,
Senden gayrı bir yardımcı yoktur bana.

Ver bana ya Rab! Sensin Ganî.
Mahrum et düşmanımı bu kolay sana.

---

⁸¹ Aclûnî, bu hadisi İbn Kemal Paşa’ya nisbet etmiştir. İbn Teymiyye: “Hadis ilmüne vakıf insanların icmâna göre bu hadis Peygamber (s.a.v.)’e iftira yoluyla uydurulmuş yalan bir hadistir. Âlimlerden hiç kimse böyle bir şey rivayet etmemiştir, güvenilir hadis kitaplarında da böyle bir şey yoktur.” Aclûnî, *Keşfu’l-Hafa*, I, 75; Ebu’l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed b. Abdulhalim İbn Teymiyye, *Mecmûatu’l-Fetâvâ*, hzl. Amir Cezzar-Enver Baz, Mektebetu’l-Ubeykan, Riyad-1997, I, 356.

⁸² Mealen bu anlamdaki hadisler için bkz. Buhari, İstikraz 2; Ahmed, *Müsned*, Hadis No: 1707, 1708; Bezzâr, No: 1332; Heysemî, *ez-Zevaid*, IV, 131-132.

⁸³ Hasan Rızâî, bu ifadesinin sebebini ta’likte şöyle açıklamıştır: “Günahkârım çünkü ben babamın kadılığında naibliğini yaptım. Sonra da kadı oldum. Şayet aralarında hasımlık olanları ve hak sahiplerini saymış olsam otuz bin erkek ve kadın olur. Çünkü ben bizzat kaydettiğim on dört beldede vekâleten veya asaleten kararlar verdim. Her birinde de en az iki bin erkek ve kadın vardır. Onlardan bir dirhem bile olsa bir şeyler almışımdır. Üzerimde hakları vardır ve benim de bu hakkı ödemem zordur. Ancak Allah’tan onları razı etmesini dileyebilirim.

Yok benim malım malûmdur sana,
İsteğim budur zira kolay sana.,

İşte senin kulun, isteyenlerden biri,
Sensin onun Gafûr'u sensin Kadîr'i.

-Ali Dede:

Şeyh Kabak'ın müritlerinden Ali Dede, Aksaray'ın sâlih insanlarından biriydi. İyi rüya yorumlayan fakir bir insandı. Kesen Mahallesi'nde otururdu.

-Şeyh İbrâhîm Çelebi:

Şeyh Kabak'ın oğlu Şeyh İbrâhîm Çelebi de Aksaray'ın sâlih insanlarından biriydi. O saç uzatma gibi bazı konularda babasından farklı bir tarz benimsedi. Büyükler kendisine itimat ederler ve ona hediyeler verirlerdi. Duası da kabul olan biriydi. Pek çok insan güzel anlayışlarının yanı sıra onun yüce himmetiyle vezirlik vb. yüksek mertebelere nail olmuşlardır. Yine insanlar onun kimya bilgisi olduğunu söylerlerdi. Zira başlangıçta fakirdi ancak zengin biri olarak irtihal etti. İnsanların arasına pek karışmaz, cemaatle namazını kılar ve evine dönerdi. En güzel kürk elbiseleri giyerdi. Onun oğlu Hasan Çelebi, kardeşi Şeyh Ahmed Çelebi ve babası Baba Halil de hepsi Hz. Şeyh Kabak'ın çocuklarından sâlih insanlardı. Allah onlara da bize de rahmetiyle muamele etsin.

-Şeyh Ahmed Çelebi:

Şeyh Kabak'ın diğer bir oğlu olan Şeyh Ahmed Çelebi de Aksaray'ın şeyhlerinden dernek sahibi olan ve mübarek gecelerde derneğe gelen fakir ve yoksullara yemek ikram eden salih bir insandı. Aynı zamanda hesap ilmini de bilirdi. İstanbul'da Sultan Selim'in yakınlarında (171a) yol kenarında bir yerde oturan amcasının oğlu Şeyh Hasan ve

onun sevdiklerinden olan güler yüzlü, tatlı dilli Seyyid Hâşimî Çelebi -Allah rahmet eylesin- de sâlih insanlardandı.

-Ahmet Dede ve Şeyh Şabân:

Şeyh İshak'ın tarikatından cemiyet ehli “Kaşıkçı Ahmed” diye meşhur Ahmed Dede ve minarenin altındaki Çarşı Camii'nde keramet sahibi, işini severek yapan bir imam olan Şeyh Şabân da sâlihlerindendi.

-Muhammed Efendi:

Ulu Câmii'nin büyük hatibi, iyi bir insan ve büyük bir hocaydı. İlmiyle amel eden, insanların güvendiği ve öğrencilere eğitim veren Aksaray'ın hatiplerindendi. Elhamdülillah ki onun değerli kabri, Hacı Hasan dedemin kabrine yakındır. Allah o ikisine de bize de rahmetiyle muamele eylesin.

-Ramazan Halife:

Köprü Câmii hatiplerden Ramazan Halîfe salih bir insandır. Çarşı Mektebi'nde hoca olan Ramazan hocadan küçüklüğümüzde biz de bazı sûreleri öğrenmiştik. (Allah rahmet eylesin.) Sonra aynı şekilde sâlih olan oğlu Musallî Çelebi babasından sonra onun yerine geçti. Ondan sonra da “Köprü Câmii” diye meşhur Debbağlar Câmii'ne Molla Mustafa hatip olarak atandı. Kıraat ehli olan merhum, Rumeli eyaletindendi. İşini bıraktığında yerine ihvandan Molla Ramazan Efendi geçti. Onun hal ehli olması gerekir. Zira, zamanında imameti sırasında Şeyh Hamza Efendi'nin hizmetinde bulunmuş ve onun himmetini almıştı. Elbette boş biri değildi. Cömert bir insandı. Zira, bağbozumu zamanı Cavlâkî (Coğlâki) Mahallesi'ndeki mescidin küçük bahçesinde Hz. Şeyh ile beni misafir ederdi. Ayrıca bazı konularda bana yardımcı olmuştu. Elhamdülillah onun yardımıyla o sıkıntılardan kurtulmuştuk.

Şeyh Abdürrahîm Efendi:

Aksaray'ın şeyhlerinden biri de Kutbü'l-Ârifin nam Üsküdarlı Şeyh Mahmûd Efendi'den önce Bursa yöresinde halife postuna da oturan Şeyh Abdürrahîm Efendi'dir. Zaten onun yaşadığı dönemde de Lefke Kasabası'nın halifesiydi. Sonra Burusa'(Bursa)ya taşınmıştı. Ben, (171b) Aksaray'da kadı iken Aksaray'a sıla-ı rahimde bulunmak için gelmişti. Kırk seneden daha fazla kendine ait bir vesikayı aramıştı. Biz aradığını bulmak ve isteğini yerine getirmek için bütün eski sicillere ve belgelere baktık fakat olmadı. O, aramayı bıraktı biz de bıraktık. Bir zaman sonra biz Şeyh'i merhum babamın evine çağırıştık. Davetimize icabet etti. Ben o günlerde kastım olmaksızın bir sicile bakmıştım ve Şeyh'in aradığı hüccet çıkmıştı. Ona ait olduğunu görüp tespit edince sicilden çıkarıp yanımızda yemeğe getirmiştik, o da buna çok sevindi ve bize hayır dua etti. Rivayete göre kendisi Kutbü'l-Ârifin Üsküdarlı Mahmûd Efendi'ye kırk yıl hizmet ettiği için demişler ki: "Efendimiz! Hizmetinizde olan Aksaraylı Abdürrahîm Dede uzun zamandır size hizmet eder. Onun emsalleri halifelik makamı ile müşerref oldular. Onun durumu nedir? Şeyh Efendi: 'Siz hiç bahçıvanın yenilebilecek bir karpuzu bahçede bıraktığımı gördünüz mü?' demiş. Onlar da susmuş kalmışlar. Zaten bir zaman sonra da İstanbul yolundaki İznik yakınlarında bulunan Lefke Kasabası'na onu gönderdi. Efendi, vefat ettikten sonra da onu Burusa (Bursa) yöresine verdiler. Allah bilir ya kendisi hâl ehli ve keramet sahibi bir insandı. Sıla-ı rahim için Aksaray'a geldiğinde Nurullâh Efendi'nin evleri diye meşhur olan büyük sıralı evleri akrabalarına imkânlarına göre paylaştırmıştı. Daha sonra da Burusa yöresine tekrar gitti.

Onun yerine Serrâc Abdülfettâh ve "Kölezade" diye meşhur İsmail Dede'nin oğlu Recep Dede niyâbet etti. Bu

ikisi de onun kutlu hizmetinde bulundular. Bir süre sonra ikisi de Aksaray'a geldi. Daha sonra da tekrar döndüler. Fakat saadet ve hilafet rüzgârları Recep Dede'den yana esmeye devam etti. Duyduk ki Şeyh, onu Aksaray'a halife olarak göndermiş.

-Recep Dede:

Delikanlılık çağlarında sâlih bir gençti. Evliyâları ve sâlihleri severdi. Allah da sevgisinden dolayı onu evliyâların ve sâlihlerin sohbetlerine ilhak etti.⁸⁴ “Keçeci Muhtar Paşa” diye meşhur Hacı Ömer, Aksaray Mahkemesinde büyük bir toplantıda yaşadığı şöyle bir olayı anlattı: “Biz, Recep Dede ile birlikte hem benim hem de kendisinin işleri için Malatî Köyü'ne giderken (172a) İlemî (Kitreli) Köyü'ne vardığımızda iki kez ya da üç kez Şeyh Ali Semerkandî'nin halifelerinden Kara Velî Efendî'nin sohbetine katıldık. Şeyh, bana: “Ömer Ağa senin bana muhabbetin olsa gerek, benden de razısın gibi, zira pek çok kez meclisime katıldın. Şöyle gel de sana tövbe vereyim ve avâmın hâlini sûfiye biraz izhâr edeyim!” dedi ve bana doğru yöneldi. Ben ondan kaçındım ve “Efendim! Sizin yolunuz mücâhede yoludur. Ben, bu mücâhedeye güç yetiremem.” diyerek bey'at etmedim. O da yüzünü benden çevirdi, Recep Dede'ye yöneldi ve “Yakışıklı, gel! Bu (adam), ebedi devleti almadı, nasip seninmiş.” diyerek onun elini tuttu, sarığını değiştirdi ve ona hayır dualarda bulundu mutluluk temennisini dile getirdi. O, sâlihlerden oldu, ben de nâdimlerden oldum.

Ey ebedi saadeti hak edene veren,
Diğerlerini mahrum eden,
Mutsuzluğa terk eden!
Kuluna tüm mutluluklar sendendir efendim!

---

⁸⁴ Kendisi bir tüccar olan Seyyid Hasan Dede de Aksaray'ın Salihlerindedir. O da Bursa'ya yerleşmiştir.

Sen bağışla beni Rabbim!
Katından bana sevgi halk et.
Dâhil et sâlihler zümresine.
Kovma kapından,
Bu günahkâr kulunu.
Hayırlı ölümler lütfet bana,
Zira en büyük maksadım budur.
Fakir kulun Rızâî ister rızanı,
Cömert davran ona, güzel bir son bahşet.

-Şeyh Recep Efendi:

Sahra Nahiyesi'nde oturan şeyh Hasan Efendi'nin oğludur ve Aksaray'ın sâlih ve cömert şeyhlerinden biridir. Allah onu mecaz yolundan hakikat yoluna iletti. Önceleri yöneticilerden biriydi. Kendi isteğiyle bıraktı ve babasının yoluna girdi. Allah'ım onlar gibi bize de ebedi saadeti kolaylaştır! Âmin...

-Abdülfettâh Efendi:

Bağlıca'da ilmiyle amel eden âlimlerden biridir. (172b) Kara Bekir Kasabası'nda bir câmide hatıptı. İşi bıraktı ve uzleti tercih etti. Devlet makamını kabul etmedi. Yurt dışında (İran'da) çeşitli ilimler tahsil etti ve sonra söz konusu köyüne tekrar döndü. Öğrencilerine astronomi, hikmet, mantık ve diğer ilimlerden dersler verdi. Pek çok öğrenci yetiştirdi fakat hiçbiri de onun makamına geçemedi. Zira ilim ancak Allah katındadır.

AKSARAY’IN ÂLİM ve KADILARI

-Muharrem Efendi:

Aksaray’ın âlimlerinden biridir. Kendisi fazilet sahibi bir kadı ve bir âlimdi. Fakat Allah ona zenginlik bahsetmedi, fakir olarak öldü. Ben ondan şöyle bir hikâye işitmişim: “Bizzat tecrübe ettim ki Allah dünyada kanaatkâr olanın bir dirhemine bin dirhem verir. Zira bir gün İstanbul’da çarşıya çıkmış ve Hafız’ın kahvesine gitmek istemişim. Bir de baktım ki cebimde sadece bir dirhem var. Şayet onu kahveye verirsem hayır yapmak için bir dirhem bile kalmayacak. Bu düşüncelerle çarşıya giderken dilenci bir kadınla karşılaştım. ‘Dilenciyi azarlama!’⁸⁵ âyeti gereğince bir dirhemi ona verdim ve kahveye girmeden sevdiğim dostların evine doğru yol aldım. Eve girdim, oturdum, baktım ki para sayıyorlar. İstedikleri rakama ulaşınca saymayı bıraktılar ve dirhemlerin mendilini sarıp: ‘Efendi bunu al ve kahve iç!’ dediler. Sonra çıktım ve saydım, baktım ki tam bin dirhem. Allah’a çok şükür ettim. Birime bin vermişti.”

Onun bir de âdeti vardı. Yazın ve kışın başı açık gezer bundan hiç de zarar görmezdi. Bir sohbetten diğerine kadar başına bir şey takmazdı. (Allah ona da ana babama da rahmetiyle muamele etsin.)

Tanırdı tüm insanlar onu.

Fıkıh âlimi, boş konuşmaz dili.

Diğer ilimlerde de yok benzeri,

Kabul edilir her sözü, celbeder herkesi.

---

⁸⁵ ed-Duha, 93/9.

-Muhammed Efendi:

Aksaray'ın "Budakzade" diye meşhur olan âlimidir.⁸⁶ O hem âlim hem de cömert ve ikram ve izzetiyle kadıların ve müderrislerin başıydı. Sonra müftü oldu. Kabadayı bir insandı çünkü Aksaray'ın idarecileri kendisine müracaat ederler ondan korkarlar ve onun yardımlarını gözetirlerdi. Merhum onları en güzel yemeklerle pek çok hafta sonu misafir ederdi. (173a) Onun meclisine özel insanlar gibi halktan insanlar da gelirler, büyük meseleleri istişare ederlerdi.

-Seyit Ali Efendi:

"Bahtı Emiri" diye meşhur, Aksaray'ın âlimlerinden biridir. İyilik ve cömertlikte Hatim et-Tâî⁸⁷ ve Hz. Süleyman gibiydi. Her zaman Kur'ân okur, Allah korkusundan ağlar, her zaman özellikle de Ramazan aylarında da komşularına ikram ederdi. Fars dili konusundaki bilgisi diğer ilimlerdeki bilgisinden iyiydi. Aynı zamanda çok ferasetli bir insandı. Allah ona da bize de rahmetiyle muamele etsin.

-Ali Efendi:

"Korukoğlu" diye meşhur, Aksaray'ın âlimlerinden ve en iyi kadılarından⁸⁸ Misafirperverliği sayesinde müftü de oldu. Ziyaretçileriyle en güzel sözlerle ilgilenir, isteklerine değer verirdi. Sonra kendi isteğiyle kadılığı bıraktı ve hoca Sultan İbrahim Han -ki Hüseyin Efendi'dir-zamanında rüşvet sebebiyle makamının alınmasından

---

⁸⁶ "Oğlu İsmail Çelebi kadılardandır, Şeyh'in soyundandır bazı konularda biraz inatçıdır ama sâlih bir insandır." Müellifin ta'likidir.

⁸⁷ Ebû Seffâne (Ebû Adî) Hâtim b. Abdillâh b. Sa'd et-Tâî el-Kahtânî (ö. 578) Câhiliye Dönemi'nin cömertliğiyle ünlü şairi ve Tay kabilesinin reisidir. Tülücü, Süleyman, "*Hâtim et-Tâî*", DİA, İstanbul-1997, XVI, 472.

⁸⁸ Oğlu Seyyid Muhammed Çelebi de kadı idi ve cömert bir insandı. Allah onun da bizim de dünyadaki işlerimizi kolaylaştırsın.

korktuğu için bir sene bile görevine devam etmeden İstanbul'dan döndü. Onun rüşvet aldığı insanlar arasında çok yaygındı. Bu konuda dünyaya onun gibisi gelmemiştir.⁸⁹

Allah'ım bol bol ver işine devam edene.

Zelil et (rüşvet alanı) dünyada ve âhirette.

Zira açık etti gizlenmesi isteneni.

Hakkında delil olanı üzerine olsun Allah'ın laneti.

-Abdülbâkî Efendi:

Ali Efendi'nin kardeşidir. Ona peş peşe otuz altı ay mülâzımlık etti, bu göreve ve İstanbul'un meşakkatine sabırla katlandı. Sonra ağabeyi kendisine bir mektup yazarak iltifatta bulundu. O da Eyübeli kazası ile birlikte Aksaray kadılığını almaya mecbur kaldı. Kendisi sâlih ve âlim biriydi.

Onun kendi hattıyla Aksaray bölgesindeki eski evliyaların isimlerini yazdığı bir bibliyografyası vardır. (Allah onların hepsine rahmet etsin.)

-Şabân Efendi:

Aksaray'ın âlimlerinden biri de “Mimzâde” diye meşhur olan Şabân Efendi'dir.⁹⁰ Zâhirî ilmi ve birikimi çok güçlü, eli kalem tutan mürekkep yalamış bir insandı. Onun da Alevilik literatürüne dair bir eseri vardır. (173b) Aynı zamanda kadı olan Şabân Efendi çoğu zaman hocası olduğu “Hoca Hüsrev Paşa” diye meşhur olan Konya bölgesindeki Mustafa Efendi'yi yerine bırakır ve kendisi giderdi. Ona

---

⁸⁹ Sarı İsmâil Efendi de Aksaray'ın kadılarındandır. Ancak o hiç rüşvet almazdı. İstanbul'da gurbette vefat etti. Kadrî Efendi de kadıydı. Merhum yakın bir insandı. Kars'ta gurbette vefat etti.

⁹⁰[Şiirde ve nesirde mahlası Dânişî'dir.] Müftü Hüseyin Efendi ona “kazasker” ismini vermişti. En fasih ve belîğ şairlerdendi. Oğlu Mustafa Çelebi ve Derviş Muhammed Çelebi iyi birer müderris idiler.

karşı ayrı bir ilgisi vardı ki bazı ihtiyaç ve sıkıntılardan Mustafa Efendi vesilesiyle kurtuldu. Aksaray'da başka öğrencilere de ders verirdi. Ben de kendisinden bazı ilimler okudum ve talik hattını ona yazdım.

-Mustafa Efendi:

Abdullah Efendi'nin kardeşinin oğlu olması sebebiyle meşhur olan Aksaray'ın kadılarındandır. Cömert, zevk ve sefa düşkünü, muhabbet ortamlarını seven bir insandı. Ziyafetlere meyli vardı.

Kendisine güzel elbiseler giymiş parlak yüzlü bir ya da iki genç hizmet ederdi. Allah, insanlığın efendisi hürmetine ona da bize de rahmetiyle muamele etsin ve bizi cehennem azabından uzak kılsın. Bazı yüzlerin ağaracağı bazı yüzlerin kararacağı günde bizi yüzü aydın olanlardan etsin. Bizim sonumuzu ve duamıza âmin diyenlerin sonunu hayır etsin. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

-Numân Efendi:

Sâlih kadılardan biridir. Yakışıklı, tatlı dilli, sözünden kimseye zarar gelmeyen, makam sahibi olan veya olmayan hiç kimsenin maddi durumuna bakmadan ilgilenen, bazen ihvana karşı çok misafirperver, çoğu zamanda avamın arasına karışmayan, her gün yalnız kaldığı zamanlarda Kur'ân okuyan bir insandı. Kan çıbanı/şirpençe acısından ölmüştü.

-Hüseyn Çelebi:

Numân Efendi'nin amcasının oğlu "Ağsak Hasan" diye meşhur muhabbet ortamlarını seven sâlih ve güzel yüzlü bir insandı. Allah rahmet eylesin. Onun oğlu da bizim ihvandı. O da babasının meşrebindendi, hatta daha ileriye. Zira o ikram etmeyi seven bir kadı idi, ihvanı da severdi. Onun ismi "Yandızâde" diye meşhur Abdullah Efendi idi.

Amcasının oğlu Abdülbâkî elebi'yi de sâlihlerden biliriz. Abdullah Efendi'yi taklit ederek ticaretten sonra kadılık mesleğine girmiŐti. Allah'ım onları da bizi de ıslah eyle!

-Abdlhalm Efendi:

(174a) Şeyh Hamza Efendi'yi zikrettiğimiz yerde söz konusu edilen Seyyid Yahya Efendi'nin kardeşi Abdlhalm Efendi de Aksaray'ın sâlih kadılarından. Kanımca ömründe büyük günah iŐlememiŐtir. Zira ben onun hep güzel hllerini hatırlarım.(Allah onun halini de bizim halimizi de güzel kılsın.) Onun müderris olan oğlu Seyyid Abdurrahm elebi ve Sinn elebi gençliklerinde utangaç ve gnahsızlardı. (Allah bu ikisine de benim evlatlarıma da benim evlatlarımla evlatlarına da hayırlı ömürler versin.)

Seyyid Cemleddn Efendi:

Allah dostumuz meşhur kadı Seyyid Cemleddn Efendi de Aksaray'ın cömert kadılarından. Daha önce zikrettiğimiz sâlih insan Abdullah Dede'nin oğludur. Merhum çok cömert, güçlü, yemekten çok yedirmeyi seven, müslümanların işleriyle ilgilenen onlara hizmet eden ve köylülerin de bazı işlerinde onu gözettikleri biriydi. İstanbul'da bir garip olarak öldü.(Allah ona, bize ve diğer ihvana rahmetiyle muamele etsin.)

Hind İbrâhîm Efendi:

Aksaray'ın kadılarından. Zengin biriydi. Gurbette olduğundan evinde daha cömertti. Allah'ın hikmeti ya, kazandığını yiyemedi. "Arslan Alizde" diye meşhur olan hocası stad Muhammed'le birlikte İstanbul yolunda öldü. Yanında hizmetçisi olan kse bir genç de vardı. Hepsi Şehit oldular. (Allah onlara da bize de merhametiyle muamele etsin. Bize de Őehadeti ve hayırlı bir sonu kolaylaştırsın. Âmin ya Rabbe'l-lemn.) Fakat merhum her zaman zor

durumda olanlara karşı cömert davranırdı. Zaten bu da onun en güzel hâllerindendi.

-Muhammed Efendi:

“Mâzîbaşzâde” diye meşhur, Aksaray kadılarındandır. Yakışıklı, tatlı dilli, kendisiyle karşılaşan herkesin büyük iltifat gösterdiği, sevdiğini en kayda değer sevgiyle seven irfan ehli biriydi. (Allah’ım onu her iki hayatta da muradına nail eyleyerek lütufta bulunsun.) Oğlu Musa Çelebi de aynı şekilde cömert, kalplerin sevgisini kazanmış (174b) ve marifet ehli bir insandı.

-Hâcı Ahmed Efendi:

“Uncuzâde Efendi” diye meşhur, fazilet sahibi bir âlim ve Aksaray’ın sâlih kadılarındandır. Ali Semerkandî tarikatının halifesi oldu. Daha önce müftülük yapmış ancak ailesi kalabalık olduğu için harcamalarına para yetiştirememiş sonra da kadı olmuştu. Oradan kazandığıyla hacca da gitti. Her açıdan güzel yönleri olan bir insandı. Oğlu Abdülazîz Çelebi de son derece cesur ve cömertti.

-Ebû Bekir Efendi:

“Ermenâkîzâde” diye meşhur olan Ebu Bekir Efendi de Aksaray’ın âlim kadılarındandır. Kendisi ve özellikle kardeşi Mahmûd Efendi keramet ehli sâlih insanlardandı. Zira her ikisi de kitabın başındaki “sâlihler” bölümünde geçen Nebî Dede’nin burnundaki gül yaprağı hastalığını fark etmişlerdi.

-Seydî Ahmed Efendi:

Seydi Ahmed Efendi Yaprakhisâr Köyü’nde oturan Aksaray’ın sâlih kadılarındandır.⁹¹ İyilikleriyle meşhurdu.

---

⁹¹ Oğlu en iyi talebelerdendi. İnşallah her açıdan babasından daha iyi olur.

Zaten o da onun güzelliğiydi. Çoğu zaman insanların işlerine karışmazdı.

-Şabân Efendi:

“Burun” diye meşhur, Aksaray’ın kadılarındandır. Muhabbet ortamını seven sâlihlerden biridir. Rivayet edildiğine göre taun günlerinde tauna yakalanan askerlere eşlik ederek geceleri onlarla birlikte hareket etmişti.⁹² İstanbul’da olan birinden duyduk ki orada ölmüş.

-Îsâ Efendi:

“Yörük Îsâ” diye meşhur Aksaray’ın kadılarındandı.⁹³ O da sâlih bir insandı ve İstanbul’da garip olarak öldü.

-Îsâ Efendi:

“Ak Îsâ” diye meşhur, Aksaray’ın âlim ve salih kadılarındandır. Avamın işine karışmazdı. Aile efrâdının durumlarıyla meşgul olan kendi halinde biriydi

-Abdüsselâm Efendi:

Aksaray’ın kadılarındandır. Merhum, ihvanın en doğru sözlülerindendi. Dostlarını çok seven, anlayışlı ve dili laf yapan biriydi. Sayda⁹⁴, da kadılık yaptı, hasta olarak döndü ve bu hastalıktan da vefat etti. Allah’ım, bize de ona da lütfunla muamele et! Ey cömertlerin en cömerdi! Ey merhametlilerin en merhametlisi! Lütfun ve kereminle taksiratlarımızı bağışla! Allah’ım her iki dünyada bizim de onun da verdiğimiz kararlarından razı ol! Ey âlemlerin Rabbi! Bize azap etme!

---

⁹² Oğlu Muhammed Çelebi her açıdan babasından daha cömert biridir. İyilik sahibi ve ikram eden bir kişidir.

⁹³ Babakananzade diye meşhur olan Musallî Efendi de Aksaray’ın kadılarındandır. Naiblerin en adaletlisi olan Musallî Çelebî her gece teheccüt namazı kılar, meşru bir engel olmadıkça da terketmezdi.

⁹⁴ Lübnan’ın başkenti Beyrut’un güneyinde bir şehir.

-Celâl Efendi:

(175a) Aksaray'ın kadılarındandır. İhvanın en sevimlilerindendi. Merhum, Aksaray'ın büyüklerinden "Garcızâde" diye meşhur Molla Muhammed Efendi'nin oğluydu. Biz, babasını görmedik fakat onu fazilet sahibi âlim ve sâlihlerden işittik. Babası gurbette Nahcevân Kasabası'nda esir düşmüş ve şehit olmuştu. Aynı şekilde oğlu da Aksaray'ın bir köyünde şehit oldu. Allah rahmet eylesin.

-Seyit Kâsım Efendi:

Aksaray'ın sâlih kadılarındandır. Orada bulunanlardan duyduk ki peygamberlerin övünç kaynağı Hazreti Sultan'ın (s.a.v.) meclisine gelmiş. İsbir Kazası'ndan dönüşte Kayseri'de vefat etmişti.(Allah rahmet eylesin.)

-Seyid Hasan Efendi:

"Perekzâde" diye meşhur olan Hasan Efendi de Aksaray'ın kadılarındandır. O da sâlih biriydi. İnsanlara pek karışmaz ondan dolayı da o "hîsa" diye isimlendirilirdi.

-Hasan Efendi:

"Ekderzâde" diye meşhur Aksaray'ın kadılarındandır. Kendisi cesur kadılardan biriydi. Evin çatısı başına düştü ve evde öldü. Oğlu Hasan Çelebi de kadıydı. Dünyada muradına eremeden karın ağrısından öldü. (Allah onlara da bize de rahmetiyle muamele etsin.)

-Hasan Efendi:

"Bayraccızâde" diye meşhur Aksaray kadılarındandır. O da sâlihlerdendi. Evliyâ torunu Abdurrahmân Efendi ve onun oğlu Muhammed Çelebi ise çocukların en iyilerinden ve müderris idi.

-Tâceddîn Efendi:

Âlim, sâlih, marifet ehli Aksaray kadılarından biridir.

-Cafer Efendi:

Ahlara [Ihlara] Köyü'nde oturan Aksaray'ın cömert kadılarından biridir. Babamla birlikte Celal Ali Bey döneminde Ahlara Köyü'nde onun misafiri olmuştuk.

- Cafer Çelebi:

“Çarukinzâde” diye meşhur müderris Cafer Çelebi de Aksaray'ın kadılarındandır. Zâhirî ilimlerde marifet ehli, tatlı dilli, ihvanı ve ikramı seven, eli kalem tutan biriydi. Babası İlyâs Çelebi de Allah dostuydu. Evliyâları, sâlihleri, ikram sahibi insanları çok sever, kendisi de yemekten çok yedirmeyi tercih ederdi. Her gün gücü nispetinde yedirir içirirdi. Yaz kış kafasına bir tane de olsa çiçek takar ve bu âdetini asla terk etmezdi. Cuma namazına insanlardan önce gelir teheccüt namazına (175b) ve evrâdına sürekli devam ederdi. Allah rahmet eylesin.

-Nûrzâde Muhammed Efendi:

Aksaray'ın kadılarındandır. O, en cesur kadılardandır. Onun döneminde çarşıda bulunanlar ondan çok korkarlardı. Bazen Aksaray Mahkemesine nâiblik de ederdi. Mevlvî oğlu Derviş Mustafa, abdal görünen sâlihlerden biriydi. Babasının yolundan gitmedi ve berber oldu. Köklemezoğlu Üstad Şaban da berberdi. Hazreti Şeyh Hâmid'in sevdiği sâlih bir kişiydi.

Ben, sâlih olmasından ve helal lokmasından dolayı ona gıptayla bakardım. Zira elinin emeği ile kazandığını yer, işine hiç yalan ve hile karıştırmaz, kimseye de zarar vermezdi.

-Süleymân Çelebi:

Daha önce söz konusu ettiğimiz Hayreddîn Efendi'nin akrabalarından Süleyman Çelebi Aksaray'ın kadılarındandır. Kalemi kuvvetli ve güzel konuşan biriydi. Önce kadı sonra da Kayseri Emîri olan İn'amzâde Çelebi zamanında Yeni İl (Nevşehir) Kazası'nda nâibken yaşadığı tuhaf bir latifesi var. Zaten orada şehit oldu.⁹⁵ Ayrıntısına burada girilmez ancak şu kadarını söyleyeyim. Bir gün Süleyman Çelebi Antep bölgesinde niyâbetinde içki içer ve aklı gider. Bir köpek gelir ve ağzını burnunu yalamaya başlar. O da yalayanın köpek olduğundan habersiz şekilde, hizmetçisi Davut ağzını yüzünü siliyor ve kendisini uyandırıyor zannederek: "Davut! Allah senden razı olsun." der. Akli başına gelince onun köpek olduğunu anlar. Yaptığı işten ve sözlerinden dolayı çok utanır ve Davut'a: "Davut, bu olayı ben ölene kadar kimseye anlatma!" der. Ayrıca kendisi sohbet ehli, yardımsever ve cesur bir adamdı. Allah rahmet eylesin.

-Göncklioğlu Musallî Çelebi:

Evliyâ ve büyüklerin meddahı. Aksaray'ın muhabbet ortamlarını çok seven sâlihlerindendir. Evliyâları isimleriyle bilir ve menkıbelerini anlatırdı. Eşsiz dost canlısı biriydi. O bir sohbet ortamına gelene kadar meclisteki diğer insanlar onu beklerler, geldiğinde onu dinlerler ve onun ağzından çıkan her sözü beğenirlerdi. Çok güvenilir bir insandı. İfadeleri Arapça ve Farsça terkiplerle doluydu. Onu dinleyen herkes onun âlim biri olduğunu anlardı. Hoş vesilelerle ayet ve hadisler okurdu. Aksaray'a gelen tüm büyükleri ziyaret etmek onun âdetiydi. (176a) Onlardan kendisine davet de gelirdi. Bir gün Aksaray'ın taşralarından birine büyüklerden

---

⁹⁵ İnsanlar onun devlet arazileriyle ilgili meselelerde bir takım yenilikler yapması münasebetiyle öldürüldüğü konusunda hemfikirdir.

zarıf bir adam gelir. Musallî Çelebi, o gelir gelmez adet olduğu üzere onun yanına gider, oturur ve seleften büyük küçük evliyâ ve sâlihlerin menkıbesini sonra da kendisine ikramda bulunduğu kimseleri anlatır. Bunu üzerine o der ki: “Peki, onlar şimdi ne durumdalar?” “Falanca, filanca, falan efendi, filan efendi misafirine ikram etmeyi seven cömert insanlardı. Onlar beni severdi ben de onları severdim. Fakat onların hepsi öldü. Allah rahmet eylesin. Yine filanca filanca da hepsi aynı şekilde öldüler. Allah size hayırlı ömür versin. Bunun üzerine adamın biri: “Musallî Çelebi! Allah bilir ya! Sen uğursuz bir adamsın. Dostlarından herkesi saydın fakat saydıklarının hepsi ölmüş, sen yaşıyorsun. Kalk, git yanımdan, senden bana bir uğursuzluk dokunmasın!” der. Bu sözden dolayı çok utanan Musallî Çelebi üzülecek oradan çıkar. Çadırın yanında kendisine “Abazalı Ahmed” denilen Aksaraylı bir adam görür. Onun bütün bu sözleri duyduğunu anlar ve yanına varır: “Ahmetçiğim! Söylenenleri duydun mu?” der. O “Evet!” deyince “Senden ricam, bu fecaat ben ölene kadar kimseye yayılmasın!” der ve başkalarına söylemeyeceğine dair ondan bir de söz alır. Zaten sonra da hastalanır. Abazalı Ahmed yanına gelir, oturur, hâlini hatırını sorar ve “Nasıl olacak bu iş? Bugüne kadar ben o sözleri kimseye söylemedim fakat sabrım da kalmadı.” der. O da “Kardeş! Sen bu gün git de, bugünden sonra istediğine söyle.” der. Adam çeker gider. Musallî Çelebi de o gün vefat eder. Allah rahmet eylesin.

Aylar yıllar geçer rüzgârlar gibi,
Kalmaz kâinatta varlıktan eser.
Bil dünyadayken iyiliğın kıymetini,
Âhirette sana hayır olarak o yeter.

AKSARAY'IN ŞEHİTLERİ

-Mevlevî Dervîş Ramazân:

Aksaray'ın şehitlerinden biridir. İlk zamanlarda düzenbazdı. Müslümanlara ve büyüklerine her türlü hileyi yapardı. O, Küçük Ahmed Paşa, Murtazâ Paşa ve diğerleri gibi vezirlerin kendisine güvendiği biriydi. (176b) Halep yolundaki Payas Kasabası'nda şehit oldu.

-Hasanoğlu Muhammed Çelebi:

Aksaray'ın şehitlerindedir.

-Muslihuddîn Efendi:

“Aguzzâde” diye meşhur Aksaray Mahkemesindeki nâiblerden biriydi.⁹⁶

- “Gazelbaşızâde” diye meşhur İbrâhîm Çelebi.

- “Sarı Ali” diye meşhur Ali Bey ve oğlu.

-Memlûk Hasan Çelebi ve Asker Haydar Bey:

Onları eşkıyalardan olan Sarı Cafer⁹⁷ öldürdü.⁹⁸ Aksaray Kalesi'ni aldılar ve hepsini öldürdüler. Mallarımızı da gasp ettiler. Haydar Bey'i bir ziyafette sofraya başında öldürmüşlerdi. Ayrıntısına girmeye gerek yok.

-Şehîd Şân Muhammed Ağa:

Sultanın emriyle Tutucu Hasan Paşa onu Aksaray'da öldürdü. Zira isyan sırasında mülâzımlardandı. Parlak yüzlü, ikram sahibi, eli kalem tutan, Aksaray'da seyr-i sülûk sahibi, evliyâları ve sâlihleri seven, onlara hürmet eden ve onların da kendisini sevdiği bir kişiydi. Allah rahmet etsin.

---

⁹⁶ Korukzade'nin oğludur.

⁹⁷ Gözü büyük ve Dantel Halil diye meşhur Halil Ağa ve Aksaray kazasından Seyyid Sefer, Sarı Cafer'in adamlarındandır.

⁹⁸ Doğancı Mustafa Ağa da Sarı Cafer'in öldürdüğü şehitlerdendir.

AKSARAY’IN DİĞER ÖNEMLİ ŞAHSİYETLERİ

-Abdünnebî Bey:

Aksaray’ın emirlerinden sâlih bir adamdı. Tüm malını yüksek bir makam elde etmek için harcadı. Elde etti fakat uzun bir süre o makamda kalamadı. İlyâs Paşa’ya borcundan dolayı perişan oldu. Borçlu ve kederli olarak da öldü gitti.

- “Beyzâde” diye meşhur Abdünnebî’nin oğlu Ahmed Çelebi:

Bütün makam ve mevkileri terk etti, kıt kanaatle yetindi. O sâlih bir insandı. Bu kitaba isminin yazılmasını istedi. Sâlihlerin ve kanaatkârların isimleri bu kitapta olduğu için ben de kabul ettim.⁹⁹

- “Haraççı” diye meşhur Sipâhî Ahmed Ağa:

Aksaray’ın büyük şahsiyetlerinden¹⁰⁰ misafirine ikram eden, himmet sahibi ve kapısı, değerli değersiz herkese açık bir insandır. Öyle ki âlim ve vezirler gibi büyük kimseler

---

⁹⁹ Allah onu da benim evlatlarımı da iki cihanda aziz eylesin. Âmin.

¹⁰⁰ Hacı Nureddin oğlu Ali Bey de Aksaray’ın büyüklerindedir. O da iyiliksever ve şahsiyetli bir kişi idi. Darlıkta ve bollukta kapısını kimseye kapatmadı. Merhum Elbaşı oğlu Ali Ağa da Aksaray’ın büyük şahsiyetlerindedir. O da diğerlerinden daha iyiliksever ve cömert bir kişiydi. Onun babası, kardeşi ve kardeşinin oğlu da cömert kimselerdendi. Allah hepsine rahmet eylesin. Bağlıca Köyü’nden olan Ahmet Ağa da bu kimselerdendir. İyiliksever ve âlim bir kimseydi. Kapısı herkese açıktı. Hacı Rıdvan Ağa da böyle bir insandı. O da salihlerden ve iyiliksever bir insandı. Lakin insanlar arasında şanssız yoktu ve kendisine “hasıs” derlerdi. Paşa Bey, oğlu Ahmed Ağa ve kardeşi Murad Ağa da iyiliksever, izzet sahibi ve diğer insanlardan daha çok etrafını gözetip kollayan samimi insanlardı. Muslih b. Mahsus’un ikramlarında beni de gözetirdi. Babaları Gazâlî Efendi de salihlerden duası makbul bir kimseydi. Yine Sipâhî Hasan Efendi’yi de bunlardan sayabiliriz. O ilim sahibi, Kur’ân ehli, maneviyatı her açıdan benden daha iyiydi. (Bunu biliyorum.) Çünkü ben Hüsrev Paşa zamanında Mardin beldesinde ona arkadaşlık yaptım. Aynı şekilde ilim ehli olan Ahmed Can da Aksaray Emiri’nin nedimi olan büyüklerdendir.

evine konuk olurdu da gücü nispetinde onlara ikramda bulunur ve ilgilenirdi.

-Ahmed Ağa'nın oğlu Muhammed Çavuş:

Merhum zâhirî ilimlerde bilgi sahibi, tatlı dilli bir insandır. (177a) O, “Kabbânî” diye meşhur defterdarın oğlu Muhammed Çavuş, Abdî Ağa ve kardeşi Kâtip Şabân Çelebi benim dostlarımdı. Hepsi de eli kalem tutan, misafirlerine ikram eden sâlih insanlardır. Allah onlara rahmet eylesin.¹⁰¹

-Şeyh Turasan'ın oğlu Şabân:

Marifet ehli, misafirine ikram eden, kapısı değerli değersiz herkese açık bir kişidir. Allah, dünya döndüğü sürece onun da bizim de halimizi düzeltsin.

-Gerveli Köyü'nden Ahmed Paşa:

Aksaray'ın sâlihlerinden¹⁰² ve Şeyh İshâk Efendi'nin müritlerindedir.

---

¹⁰¹ Süleyman Ağa da güzel konuşan salih bir kimseydi. O gurbette İstanbul yolunda at üstünde ölmüştür. Ömrünün sonunda kendini ilme vermiştir.

¹⁰² Konurlu Mehmed Ağa da Aksaray'ın salihlerinden, izzet ve ikram sahibi bir kişidir. Seferler mevkiinde şehit olmuştur. Allah ona da bize de rahmet eylesin. Yine onlardan İsa Çelebi de iyiliksever bir insandı. Tekli Mehmed Ağa da insanların işleriyle ilgilenen salih kimselerdendir. Abdülkerim de arkadaş canlısı bir kimseydi. Kara Mustafa Ağa da nedimlerden kapısı herkese açık bir kimseydi. Musallî Ağa da Araçlar gibi cömert insanlardan, kendini günahlardan koruyan, âlimlere ve salihlere karşı saygılı salih insanlardandı. Mehmed Ağa'nın oğlu Muhammed Ağa da salih insanlardandı. Babası gibi güzel yüzlü, tatlı dilli, izzet ve ikram sahibi biriydi. Karataş Köyü'nden olan Osman Ağa da salihlerden izzet ikram sahibi bir kimseydi. Merhum Peri Paşa'nın evlatlarından olan Peri de Bektâşî'leri seven Bektâşî elbisesi giyen salih sipahilerdendi. Gürcü asıllı sipâhî Osman Bey de salih insanlardandı. Onun şöyle dediğini duyduk: “Ben hiç cünüp olarak uyumadım. Ailemle birlikte olduğum zaman kalkar, yıkanır ve gusletmiş olarak yatarlık.”

-Sefer Halife:

Ahlara Köyü'nde hatîptir. İshâk Efendi'nin tarikatındandır.

-Hüseyin Efendi:

Sursul Köyü'nde hatîptir. Şeyh Ali Semerkandî'nin tarikatine mensuptur. Bir dönem Hasan Dağı halkının bütün işlerinde sözünü dinlediği kimselerdendi. Sonra bıraktı. Halkın işlerini halleden ve eli kalem tutan biriydi. Sözü alır, vali ve diğer eşraf huzurunda kelimelerin dizilimini en yumuşak şekilde yapabiliyordu. Güzel de konuşurdu.

-Koca Çavuş'un oğlu Dede Efendi:

Aksaray'ın kadılarından, eli kalem tutan, zâhirî ilimleri bilen, şairler arasında "Kebâbî" diye meşhur söz ustası bir kişiydi. Babası da köyün eşrafından, çok ikram sahibi ve kapısı değerli değersiz herkese açık bir kişiydi. Âlimleri ve sâlihleri çok severdi. Sonra şehit oldu. Allah rahmet eylesin.

-Âhî Efendi:

Aksaray'ın kadılarından, zâhirî ilimleri iyi bilen, yemekten çok, yedirmeyi seven çok cömert bir kişidir. Allah durumunu düzeltsin ve bizi de kederlerimizden kurtarsın. Âmin.

-Solakoğlu Abdülcelil Efendi:

Aksaray'ın âlimlerindedir.¹⁰³ İstanbul'da oturur ve mollalık ve ilmiye yoluna mensuptur. İstanbul'da, Edirne'de ve Bursa'da nâiblik yaptı. Allah verdiği hükümlerde kendisine kolaylık versin. Zira insanların tevazu ve

---

¹⁰³ Aksaray'ın âlimlerinden bir de Mazî Paşa oğlu Ahmed Çelebi'dir. İyilik sahibi izzetli bir kişiydi. Fakat bazen kendine hâkim olamazdı. Duyduğumuza göre bir zaman sonra kabri açılmıştı ve onu defnedildiği gibi bulmuşlardı.

yumuşaklıkta en iyisiydi. Babası ve büyük kardeşi de aynı şekilde sâlih insanlardandır. Küçük kardeşi ise müderrislerdendi.

- (177b) Kapıcı Hayreddîn'in oğlu Îsâ Efendi:
İstanbul'a yerleşen Aksaray âlimlerindendir. Rumeli kadılığı da yapmış olan âlim ve sâlih bir kadıydı. Zira ben onun kadılıktan hiç rüşvet almadığını duydum.

-Hacı Mustafa'nın oğlu Hâmid Efendi:

O da İstanbul'a yerleşmiş bir âlimdir. Önceleri Şeyhülislam Yahya Efendi'nin hizmetinde bulundu. Fakat daha sonra maslahatı gereği bu hizmeti bıraktı.

-Tahsinoğlu Receb Efendi:

İmamın halifesi, sâlih insanların torunu, ihvanın en çok sevilenlerinden bilge bir müderristi.

-"Yuvalızâde" diye meşhur Abdülbâkî Çelebi:

Aksaray'ın âlimlerindendir. İhvanın en iyilerinden, düşünceli ve misafirine ikram eden biridir.

-Bekdâşoğlu Recep Efendi:

İhvanın sevilen âlimlerinden biridir. Misafirine ikram etmeyi seven bir kişidir.

-Abbasoğlu Ömer Çelebi:

İstanbul'da insanlar arasında mûsikî bilgisiyle meşhur olmuş aynı zamanda sesi güzel bir kişiydi. Allah onu ve bizi "gönüllere vesvese veren sinsi vesvesecilerin şerrinden"¹⁰⁴ korusun.

---

¹⁰⁴ en-Nâs, 114/5.

-Hicâziöglu Hasan Çelebi:

Düşünceli, marifet ehli bir âlimdi. Babası da aynı şekilde sâlih bir insandı.

-Pîri Dede'nin oğlu Ahmed Efendi:

Zâhirî ilimlerde marifet ehli bir âlim ve cömert bir insandı. Ben gerçek doğruluğu onda gördüm. Allah'ım! Onu dünya ve âhîret sıkıntılarından kurtar.

-Kardeşim Seyyid Ahmed Çelebi:

O da aynı şekilde marifet ehli, sâlih bir âlimdir. Allah'ım onu ilimle destekle, ona sâlih evlatlar ver, ey Fettah!

-Yakup Dede'nin oğlu Molla Hüseyin Çelebi:¹⁰⁵

Aksaray'ın ilim talebelerindedir. Hem âlim, hem çeşitli ilimlerde öğrencileri yetiştiren bir kişiydi. Nâiblik görevini arzulamıştı. Babası da sâlihlerden birisidir.

-Cârullâhoğlu Molla Hüseyin Çelebi:

İlim ehli ve eğitim sevdalısı biridir. Aynı zamanda imamdı.

-Karpuzoğlu İbrâhîm Çelebi:

Müderislerden, marifet erbabı, sohbet ortamlarını çok seven biridir.

-Karpuzoğlu Abdülkâdir Çelebi:

O da eğitim gönüllüsü müderislerden biridir.

-(178a) Hüseyin Efendi:

Merhum Cemâlüddîn Efendi'nin karısının kocasıdır. Haya ve edep timsali bir insandır.

---

¹⁰⁵ Mülazim ve müderisti.

-Uncuoğlu Muhammed Çelebi:

Eğitimci ve ihvanın akıllılarından biridir.

-Muslihuddinzâde Abdurrahmân Çelebi:¹⁰⁶

Eski ihvanlardan ve sâlihlerdendir.

-Hasan Çelebi:

Hâciganî Köyü'nden şeyhlerin torunlarından bir eğitim talebesidir.

-İmam Molla Halil:

Düşünceli, Kur'ân'ı güzel okuyan bir kişidir. Selefi olan İmam Abdî hoca da sâlihlerden hatta velîlerden biriydi.

-Hâcî Yûsuf:

O da çocuk mektebinde insanlığa faydalı olan eğitim gönüllüsü bir hocaydı.

-“Cin” diye meşhur Hâcî Yûsuf:

O da Kuran ehli bir eğitim talebesi idi.¹⁰⁷

-Hâcî Yûsuf el-Bennâ:

Ulu Câmii'nde imam Hazreti Molla Ali Efendimizin müridi olan bir ilim talebesidir.

Bu kitap, 1056 yılının şaban ayının ilk günlerinde tamamlanmıştır. Kitabı Seyyid Hasan, Lazkiye şehrinde yazmıştır.

---

¹⁰⁶Hayatı boyunca nâibliğe kanaat etmiştir. Hizmetinde akranlarından çok daha mutedil biriydi.

¹⁰⁷Kendisi hafızdı. Bir gece Ulu Câmii'nde oturdu ve sabah namazına kadar Kur'ân'ı hatmetti. Sabah namazını da hatmiyle kıldı. Allah rahmet eylesin.

١. الدراسة

١.١. ترجمة المؤلف

هو السيد حسن رضائي¹⁰⁸ بن عبد الرحمن الأقسراي الرومي القادري، المولود بمدينة آقسراي في تركيا. ذكر حسن رضائي تاريخ ولادته في بعض كتبه أنه كان في عام ١٠٠٧هـ/١٥٩٩م.

أكثر المعلومات عن حياة المؤلف استقيناها من كتبه؛ لأن المعلومات التي حصلنا عليها في كتب الطبقات قليلة جداً. حسن رضائي درس في آقسراي بعض العلوم الإسلامية في الجامع الكبير، ذكر في نزهة الأبرار "علمنا من شعبان أفندي بعض العلوم وكتبت منه خط التعليق." وأفاد في نفس الكتاب أن أباه أخذه إلى القسطنطينية ليدرّس على يد العلماء الكبار. التقى هناك بكثير من العلماء والقضاة واستفاد منهم، وعمل عند أسعد فندي أربع سنوات وهو ملازم ودانشمند.¹⁰⁹ ولقي أيضاً عزيز محمود الهدائي، وتأثر بأخلاقه وفضائله.

كانوالد حسن رضائي قاضياً، ولازمه فترة من الزمن حتى تعلم منه القضاء. فبدأ القضاء في مدينة اللاذقية، ثم انتقل إلى مدينة حماة، وبقي فيها

---

¹⁰⁸ يذكر بعض كتب الطبقات حسن رضا. إسماعيل بن محمد أمين بن مير سليم الباباني البغدادي، إيضاح المكنون في الذيل على كشف الظنون، التصحيح: محمد شرف الدين بالتقاييا رئيس أمور الدين، والمعلم رفعت بيلكه الكليسي دار إحياء التراث العربي، بيروت، 3/259.

¹⁰⁹ Çağırıcı, Mustafa, *Hasan Rızâyî ve Tezkiretü's-Sâlikîn İle Mahmûdiyye Adlı Eserleri Tahkik Ve Değerlendirilmesi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dan. Hasan Kamil Yılmaz, İstanbul, 2006, s. 16.

فترة من الزمن ، وفي نهاية عام ١٩٥٠ رجع إلى آق سراى. وقد عمل نائباً وقاضياً في مدن كثيرة مثل: أضنه، وقيصريه، ومغنيسا، وملاطيه، وأنطاكيا، وسقاريه، وسيواس.

أخذ حسن رضائي الطريقة الخلوتية على يد الشيخ شرف الدين يحيى، وأخذ الطريقة الخلوتية على يد الشيخ آق بابا مصطفى أفندى.¹¹⁰

توفي حسن رضائي في سنة ١١٠٧ على حسب معلومات "إيضاح المكنون في الذيل على كشف الظنون."¹¹¹

ولكن هناك اختلاف في تاريخ وفاته؛ لأنه عاش ما يقرب من ٧٨ سنة،¹¹² وفي نفس الكتاب ذكر في تاريخ وفاته سنة ١٠٧١.¹¹³

٢.١ . مؤلفاته

١. تحفة المنازل¹¹⁴ في المناسك: ¹¹⁵وهذه المخطوطة محفوظة في مكتبة كلية اللغات والتاريخ والجغرافيا في أنقرة/تركيا، مجموعة الجامعة تحت رقم: ٢٤٩.

---

¹¹⁰إسماعيل بن محمد أمين بن مير سليم الباباني البغدادي، هدية العارفين أسماء المؤلفين وآثار

المصنفين، دار إحياء التراث العربي، بيروت/1/295.

¹¹¹إيضاح المكنون في الذيل على كشف الظنون، 3/259.

¹¹²Cankurt, Hasan, Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî, Hayatı, Eserleri ve "Miftâhu's-Sa'âde" adlı Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015, s.77.

¹¹³نفس الكتاب، 3/505.

¹¹⁴إيضاح المكنون، 3/259.

¹¹⁵هدية العارفين، 1/295.

٢. ديوان رضا:¹¹⁶ هذا الكتاب محفوظ في المكتبة السليمانية للمخطوطات، مجموعة حاجي محمود أفندي ، إسطنبول/تركيا، تحت رقم: ٣٣٤٧. هذا الكتاب يبدأ بعد كتاب شرح تجليات هدايي.
٣. جوي رحمة. هذا الكتاب شرح كلستان ل سعدي الشيرازي (ت. ٦٥٦ هـ) محفوظة في مكتبة السليمانية للمخطوطات، مجموعة السليمانية، إسطنبول/تركيا، تحت رقم: ٨٦٩.
٤. تذكرة السالكين ورسالة النادمين: هذا الكتاب محفوظ في مكتبة بلدية إسطنبول للمخطوطات، مجموعة عثمان أركين المخطوطة التركية، تحت رقم: ٤١.
٥. شرح تجليات هدايي: هذا الكتاب محفوظ في مكتبة السليمانية للمخطوطات، مجموعة حاجي محمود أفندي ، إسطنبول/تركيا، تحت رقم: ٣٣٤٧.
٦. صاد-ترجمة كلمة على: هذا الكتاب محفوظ في مكتبة السليمانية للمخطوطات، مجموعة بغدادلى وهبي ، إسطنبول/تركيا، تحت رقم: ٥٦١.
٧. مفتاح السعادة: هذه المخطوطة محفوظة في مكتبة القومية في إسطنبول/تركيا مجموعة المخطوطات تحت رقم: ٢٥٩.

¹¹⁶ إيضاح المكنون، 259/3، 505/3؛ هدية العارفين، 1/295.

٨. المحمودية في مناقب رجال البلاد: وهذه المخطوطة محفوظة في مكتبة السليمية، مجموعة إبراهيم حقي قونياى، إسطنبول/تركيا، تحت رقم: ٦٦. هذا الكتاب يبدأ بعد كتاب نزهة الأبرار المطلع لأسرار الغفار.
٩. تحفة المنازل وتحفة الحفاظ: وهذه المخطوطة محفوظة في مكتبة جامعة كامبريدج تحت رقم: ٢٨٤.
١٠. تحفة القضاة: وهذه المخطوطة محفوظة في مكتبة القومية في أنقرة مجموعة آفيون كديك تحت رقم: ٢/١٧٩٨٢.
١١. كلن المعاني: وهذه المخطوطة محفوظة في مكتبة جامعة إسطنبول للمخطوطات تحت رقم: ٥٧٩.
- ١٢: معرفة طريقة القادرية.¹¹⁷

٣.١. وصف النسخة وعملية التحقيق

اعتمدنا في تحقيق المخطوط على نسخة وحيدة بخط المؤلف حسن رضائي، ولم نقف على نسخة أخرى. تتكون النسخة من إحدى وعشرين ورقة مع صفحة العنوان والفراغ. تتألف الصفحة الواحدة من سبعة عشر سطرًا، وفي كل سطر خمس عشرة كلمة تقريباً. وهي محفوظة في مكتبة السليمية، مجموعة إبراهيم حقي قونياى، إسطنبول/تركيا، تحت رقم: ٦٥. هذه النسخة جيدة، كتبت بخط التعليق، ولكنها ليست واضحة؛ لأن المؤلف استعمل الكلمات الفارسية والتركية، مثلاً استخدم كلمة "ماه" وكلمة "سل طانم." وفيها أخطاء

¹¹⁷ إيضاح المكنون في الذيل على كشف الظنون، 512/2.

كثيرة جداً؛ لأن الكتاب أُلّف بالمنطق التركي، ولم يعتن المؤلف بالقواعد النحوية كتناسب المذكر والمؤنث، والفعل والفاعل، والمعرف ب"ال"، والنكرة في النعت والإضافة، مثلاً "هذا الطريق/هذه الطريق"، "الجامع الكبير/وجامع الكبير"، ويتعجبون الناس"، "يقول/وتقول". وتختلف كتابة الكلمات بين الفينة والأخرى مثلاً "بيك" و"بيگ".

ولم يكتب الهمزات في آخر الكلمات مثلاً "أعدا". فكان عملنا في التحقيق تصحيح الأخطاء ما أمكن، وأشارنا إلى الأخطاء الكبيرة في الهامش، ولم نشر إلى الأخطاء البسيطة المتكررة، حتى لا نشتتالقارئ.

حققنا هذا الكتاب بطلب من مديرية الثقافة والسياحة في محافظة آقسراى، وخرجنا جميع الآيات القرآنية، وجميع الأحاديث النبوية الشريفة التي أوردها المؤلف في النص، مع ضبط الآيات القرآنية بالشكل.

أفاد المؤلف في قيد الفراغ " تم الكتاب في أوائل شعبان سنة ست وخمسين وألف من يد محرره السيد حسن القاضي بمدينة لاذقية".

كتاب نزلة الأبرار للمولى الرضائي الاقسرائي

بسم الله الرحمن الرحيم

المحمدية الذي خلق الأرض والسموات	والصلوة على من عرف الله في الدنيا
وعلى الرضا وصحابة الذين جاؤا	من اصحابهم السعداء والمؤمنين

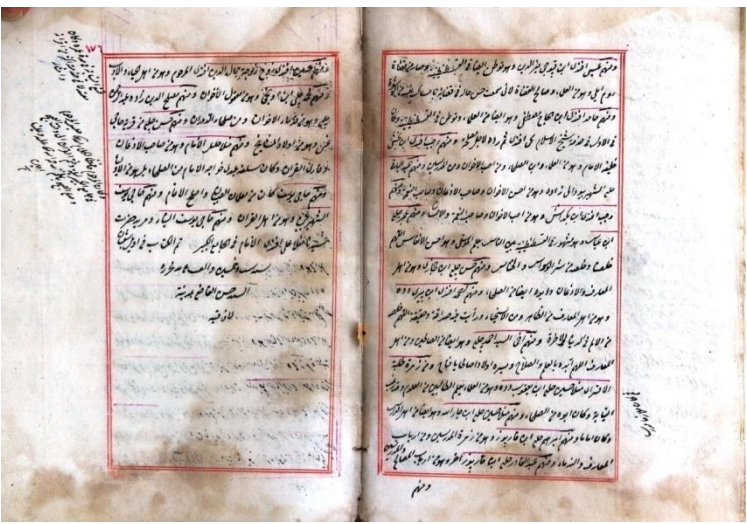
أما بعد

عاشق الله تعالى عباده الصالحين الطاهرين ان يظنوا الاشراف المحمديين
والقرن ولأهلها من الزاهدين والتق والسنق على ان الكلمة المحرمة والمحمدية المنزلة
والقدس الشريف وانتم الشريف والمخلص العظيم كلهم في المصطفى
والخير ان لا يرب فيها واهلها من اهل السعادة لا سيما دار السلام بغداد وبقية الامم
انتم ان ذلك من ارضه المحظرة لانها موطن العدل ومنه فزع الاذية السنية
عاشق الله وجب عليه ان يخرج من اباهم القسطنطيني والسعداء والفضل في نواحي الدنيا والارباب

من كانوا

157-b

كتاب نزهة الأبرار للمولى الرضائي

الآقسرائي

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي خلق الأرض والسماء والصلوة على من عرج إلى سدره المنتهوس على آله وأصحابه الذين جاءوا من أصلا بهم السعداء والأتقياء. أما بعد، لما وفق الله تعالى لعباده الصالحين الطالبين أن يعظموا الأشرف [من] المدائن والقرى ولأهلها من الزاهدين والتقى والنقى علمنا أن مكة المكرمة، والمدينة المنورة، والقدس الشريفة، والشام الشريفة، والحمص النظيفة، كلها من المعظمت والمخيرات لاريب فيها. وأهلها من أهل السعادات لاسيما دار السلام بغداد، وقبة الإسلام آقسرائي. ولكن ومن أراضى المطهرات، لأنها مواطن العلماء ومدافن الأولياء والشهداء، فإذا¹¹⁸ قد وجب علينا أن نحرر من أهاليهم الصلحاء والشهداء والفضلاء والأولياء والبدلاء، a-158 ممن كانوا صافحونا ودعوا¹¹⁹ إلينا لا من سمعناهم ولا رأيناهم لأن قوله: "الخير ليس كالعيان" كان قولاً مقبولاً، ونرجوا ممن له الجود والكرم، أن يحشرنا معهم في الجنة الفردوس ومع الأنبياء والله الموفق والمعطي لعباده في الدارين ترهما وتكرهما. فالسبب الداعي إلى تحرير هذا الكتاب وتسطير تقرير

¹¹⁸ في المخطوطة (فإذا).

¹¹⁹ في المخطوطة (ودعا).

المستطاب المسمى "بنزهت الأبرار المطلع لأسرار الغفار" أن العبد ا لفقير السيد حسن الشهير برضائي ابن الحاجب عبد الرحمن الآقسرائي، قد كان قاضيا عاصيا في بلدة لازقية دكرلى وكانت الذنوب لي أكثر من زيد البحر وأفرّ ممن قال اللهم لأني ما حكمت إلا بالخطاء، ولا عملت إلا بالرياء، وكان أصحاب الحقوق أزيد من النجوم بالوفر وأداء حقهم أبعد مني بين السماء والأرض ولكن أردت الدواء لهذه الداء، وما هي إلا بالتضرع والدعاء، وشرعت تحريرها ليكون خلاصا¹²⁰ إلى الأبرار سببا لخلاصي من عذاب النار كما قال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم: "المرء مع من أحب"¹²¹ لأن من أحب قوما بإخلاص يكون من زمّتهم وإن لم يعمل عملهم بثبوت التقارب بين قلوبهم، وتؤدي تلك المحبة إلى موافقتهم، ولذلك التزمت ذكر الصلحاء و الشهداء والعلماء والأولياء والقضاة والعزاة و المجاهدين والفقراء والمساكين لأن لكل إنسان خصلة عليّة وروية. وما نظرت منهم إلا الخصلة العلية، وما وجدت الرداءة إلا في نفسي، كما قال سيدنا ومولانا قطب العارفين ومرشد السالكين الشيخمحمود أفندي الأسكداري، ناقلا عن شيخه أفتاده أفندي البروسوي أنه قال: إن المرحوم أشرف زاده أفندي نقل عن أويس القرني أنه قال: إني لاقيت يوما في السوق حيفة الكلب ورأيت الناس يكرهون فيها و يمسكون أنوفهم من رائحتها فقلت لهم: لماذا تكرهون منها وتدقونها وإني ما اشتممت من ريحها وما نراها

¹²⁰ في المخطوطة (خلوص).

¹²¹ صحيح البخاري، الأدب ٩٦.

إلا لطيفة مليحة فقالوا لنا: b-159 فأين الملاحة واللطافة فيها قلت: أما ترونها أنّ جميع أسانها مثل اللؤلؤ وما نرى خبثها إلا حسنها فاستحسنوا كلام حضرت أويس القرني فعندى كذلك [ما] يرى سوى خبث حالي قبح أحد قط إلا حسنه فالأحسن أن يذكر حسن حالهم وأحسن أفعالهم وأن يعتقد بأن كل مؤمن وليّ وسعادتهم أزليّة¹²². وبدأت أولاً من صلحاء آقسراى، لأنه وطني، وحب الوطن من الإيمان¹²³ والتقديم واجب على سائر البلدان، والله الهادي وعليه التكلان.

فاعلم أن محمية آقسراى¹²⁴ مدينة لطيفة نظيفة قديمة بناها سلطان العرب والعجم نهباد بن سام بن نوح وهي من الإقليم¹²⁵ الرابع.

بينها وبين القسطنطينية ثلاثمائة وخمسة وستون ميلا، وأطول نهارها في الصيف أربعة عشر ساعة وتسع درجات، وأقصر نهارها في الشتاء تسع ساعات وخمس درجات،

---

¹²² في المخطوطة (أزلي).

¹²³ هذا حديث موضوع، أنظر إلى العجلوني، كشف الخفاء، 1/308.

¹²⁴ من خصوصيتها أن الكافر لا يعثر فيها أبدا أكثر من أربعين يوما إلا أنه يذهب و يجيء للتجارة قبل أربعين يوما وليس فيه بيت الكفار، ولا بيت الصنم، بل في كل جوانبه مساجد ومدارس وجوامع، ولا يعثر الظلمة من المسلمين، يكون في أقل الزمانها كما ببركة الأولياء والصلحاء.

¹²⁵ في المخطوطة (إقليم).

لى ما صرح في الكتب ¹²⁶ المعتبرة واستدل [على] نظافتها بقول قطب الشعراء والبلغاء الشيخ سعدى أفندى رحمه الله تعالى عليه:

هست اندر چار خط چار شهر نامدار كان بلطف وخرمى مانند فرخنده
سراى. گنجہ برکج در ایران صفاهان در عراق در خراسان شهر نیشاپور
و در روم آقسرای. كانت بلدة قديمة، وعدد خاناتها، ثمانون ألف خانة، وتدل
عليها البمارستان ¹²⁷ العتيق، ما يرى أحد مثلها في الوسعة والمتانة في
القسطنطينية والشام، لأن فيها ثلاثمائة وستين حجرة ¹²⁸، ومئانة المنارات
وحسن بابها والسدود المحكمة والعمارات المندرسة عند قبور المسلمين تدل
على وسعة الشهر، وغناء أهلها في أول الزمان متجاوزا عن الحد والبيان،
ويقال فيها واد ¹²⁹ من الجنة وفي أطرافها أربعة وعشرون ألف وليّ، وفيها قفزة
ماء من الزمزم قد ظهر بكرامة الشيخ بدر سلطان أفندى رحمه الله تعالى
هكذا سمعنا من آباؤنا الأولين. ¹³⁰

¹²⁶ في المخطوطة (كتب.)

¹²⁷ في المخطوطة (البرامستان.)

¹²⁸ في المخطوطة (وستة وستون حجرة.)

¹²⁹ في المخطوطة (وادي.)

¹³⁰ لما دعاني علي دده الشهير بساربان علي [إلى] صومعة، وهو في محلة الجامع الكبير في بيت
قلايجي على في ماه ربيع الأول في يوم الجمعة بعد صلاة الجمعة في تاريخ سنة ثمان وخمسين
وألف، وأجبت دعوته سريعا لأنه من أهل الكشف فأكرمني وأطعمني من أجل الطعام،
وكلمني بعض الرموز من الدهور والأيام، فصاحت معه من الأولياء الساكنين المدفونين في
قصة آقسراى. فقلت له: "المسموع من الساكن الخلق وهم أربعة وعشرون ألف رجال"
فقال: "هذا الكلام صحيح لكن إلى هذا الوقت مائة ألف وأربعة وأربعون ألف رجال." ما

وأما العلماء والأولياء والصلحاء والغزاة الذين لا قيناهم وشرفناهم -159
 aوصافحناهم في زماننا كثير من الرجال فمنهم العالم الفاضل الكامل العامل
 بعلمه والناصح في الجامع الكبير سيدنا ومولانا وأستاذنا في العلوم قطب
 العارفين ومرشد السالكين الشيخ ملا علي أفندي رحمه الله تعالى عليه وعلى
 أتباعه¹³¹ وأولاده وجيرانه، لأنه أستاذي قد وجب الدعاء له¹³² وعلى أتباعه،
 والتقدم واجب علينا في كل الأحوال، ولما كان المرحوم في طريق الخلوي،
 ويراعي ليلة الاثنين والجمعة بالذكر والتوحيد مع أحبائه، ويعلم الطالبين في
 الجامع الكبير من الأصول والفروع وكان قويا في علم الظاهر والباطن ولا
 شبهة قط من أولياء الله تعالى لأن من أولاده أحمد چلبی يسأل حاله عن
 عمه حسين چلبی بعد وفاته فيقول: يا عمي فأين أبي فيقول له: يا ولدي
 مثلي ما يراه فإن مقامه في أعلى العليين. ومن كشف كراماته في حال الصحة
 كان له مريدا صالحا يقال له قيوحي خير الدين وهو يرى الكعبة المكرمة عند
 التوجه في صلوة التهجد، ويتشكل له طيور خضر، ويكون في ذلك الوقت
 الشيخ المرحوم في زيارة عزيزة في القسطنطينية، فلم يجد الفرصة حتى يخبر حاله
 إليه، ولم يصبر إلى مجيئه فيكشف حاله إلى بواب مصطفى أفندي ليعبره، فلم
 يقدر التعبير فتحير هو فيضيع حاله، ويكون والها وحيرانا، ويمشي باكيا، فيوم

في الشهر موضع خال من أهل الله تعالى يوضع فيه القدم و النور يتلأؤ على قسبة آقسرائى
 ولكن أكثر قومه ينكرون الأولياء ولا يعتقدون وهو من الله تعالى والسلام.

¹³¹ ومن شركائنا في الدرس مصطفى چلبى ابن بلال زاده ومصطفى چلبى ابن موسى چلبى وسنان
 چلبى السيد قاسم أفندي وملاكمال الدين كان خليفتي رحمه الله تعالى.

¹³² في المخطوطة (عليه).

من الأيام¹³³ يجيء الشيخ المزبور من الزيارة، فيجئ المريد كذلك قبل أن ينزل من فرسه فرآه الشيخ ذلك المريد فيقول قبل أن يتكلم حاله: يا صوفي لم كشفت الأسرار إلى الأغيار ابعدي عني حتى يخرج روحك. فندم الصوفي أكثر من ندامة الأول. ومن حسن حاله أنه رحمه الله تعالفي وقت الاحتضار يكشف عينيه فيقول: "الحمد لله يا إخواني إني أخاف كيف يصير حالنا، فالآن قد رأيت مقامي وجاءنا النبي صلى الله تعالى عليه وسلم هذه الساعة b-159 مع أصحابه رضوان الله تعالى عليهم أجمعين وفي أياديهم كأس¹³⁴ من الكوثر." فيقولون: "يا علي عجل عجل فنحن منتظرون إليك، ثم غمض عينيه [ولم يمض]¹³⁵ بعده إلا ثلاثة أيام فوصل إلى من اشتاق له، رحمه الله عليه رحمة واسعة وعلى تلاميذه آمين. ثم أخذ إمامته ووعظه ملا حبيب أفندي من نسل أبي¹³⁶ بكر الصديق رضي الله تعالى عنه وكان المزبور شابا عالما، ثم أخذ منه الإمامة ابن المرحوم محمد چلبی الشهير بأعرج إمام. وكان أهل القرآن وصاحب الإذعان والعرفان يجمع كثيرا من الناس كل ليلة الجمعة والاثنين ويجري آيين طريق أبيه المرحوم.

ومن أولاده عبد الصمد چلبی كان من أهل المعارف الظاهرية، وعبدالله چلبی كان إماما في مسجد الشيخ قطب العارفين، وصاحب التفسير نجم الطائي

¹³³ في المخطوطة (فالיום من الأيام.)

¹³⁴ في المخطوطة (كأسا.)

¹³⁵ في المخطوطة (يعتر.)

¹³⁶ في المخطوطة (أبو.)

أفندى رحمه الله تعالى وعبد اللطيف چلبى وعلي چلبى كانا من الطالبين.
اللهم أصلح حالهم وحال أولادي وابن أولادي وأولاد أخي السيد أحمد چلبى
وأولاد سائر المسلمين آمين بحرمة سيد المرسلين.

ومن مريديه فخر الصالحين فاشقجى محمد دده كان رجلا صالحا من مظنة
الكرامات، وكوسج عبد الرحمن دده كان أكثر الأوقات في خدمة المرحوم
وكناسا وقيما في الجامع الكبير وهو رجل صالح يخدم لكل من كلفه بالخدمة
على قدر الطاقة رحمة الله تعالى عليه. وعبد السلام دده هو رجل صالح كان
من أهل الجاذبة إلباس دده، كان مسرجا بالجامع الكبير. ومنه قره داوود
ددهتحول من المجاز إلى الحقيقة وهو رجل صالح وهو منه الحاج حسين
الأعرج وهو من الصلحاء وأهل الجاذبة. ومنه تكللى محمد دده. ومنه ولى دده
الشهير بضلاق. ومنهم حضر أفندى الشهير بكلته حضر. وهو من
الصلحاء فيجى كل الليالي فإنه كان من جيراننا كنا نسمع كل ليلة تضرعه
إلى جناب الباري.

ومنهم موسى چلبى من أولاد الشيخ الحاج عيسى سلطان رحمه الله تعالى
عليه. 160-a وابن عمه الشيخ محمد چلبى كان رجلا صالحا من البدلاء،
ومنهم الخطيب الحاج عبد الجليل أفندى كان رجلا صالحا ويوم وفاته كان يوم
الجمعة ويوم رمضان قد قرأ الخطبة وأمّ الناس واستمع وعظه قدوة العلماء
والعاملين وعمدة الفضلاء الصالحين محمودي¹³⁷ الطريق المفتي إبراهيم أفندى

---

¹³⁷المحمودي يعني من طريق أفندى الأسكداري رحمه الله.

في الجامع الكبير . وسمعنا معه الوعظ وخرجنا معه من الباب ¹³⁸ الصغير للجامع ¹³⁹ الكبير فصافحناه، ورأيت المرحوم في ضعف، وقلت له: "يا خطيب أفندى أظن في مزاجك الشريف علة لأنك تمشي على البطيء." فقال لي: "إن لم تكن معي ما نروح إلا على البطيء، أكثر منه". فقلت له: "يشفيك الله تعالى في الدارين." فمشى معي إلى دكان الخباز درويش لنكي فجلس عنده فتوجهت إلى بيتي فصلّيت العصر ثم سمعنا أن الخطيب قد صلى العصر مع جماعته ثم جاء إلى بيته فمات رحمه الله تعالى عليه رحمة واسعة. وكان المرحوم معروفا بين الناس بمحبته النساء.

ومنهم السيد علي الحلواني وكان رجلا صالحا يخدم السادات في أكثر الأوقات مع خدمة جاوشلق، وهو مداح الأولياء والصلحاء ومحب العلماء والفقراء ويراعي الحيوانات الضعيفة في الأسواق، ويأخذها ويحملها إلى بيته حتى روى لي ¹⁴⁰ فخر المدرسين ومحب أهل اليقين عمر أفندى ابن الحاج علي الشهير بطاني زاده قال: "إني رأيت في دكان المرحوم تسعة وثلاثين هرة وأعددت فيها خمسة عشر كأسا لأجل إطعامها. وكان عادة المرحوم يشتري الطيور من الصبيان فيرسلها حسبة لله تعالى، وطلبا لمرضاته تعالى، وفي الشتاء يزيل الثلج من سطح بيته مقدما من سائر الناس وينشر الجبوبات على سطح بيته ليأكل الطيور." وكان المرحوم مستجاب الدعوة لأني سمعت من فيه

¹³⁸ في المخطوطة (باب.)

¹³⁹ في المخطوطة (الجامع.)

¹⁴⁰ في المخطوطة (روائي.)

قال: "إني رأيت يوماً من الأيام في بيتي نعل الصبيان أكثر من حيث لا يحصى ولا يعد لأن في ذلك الوقت كان ولدي كثيراً b-160 فعجزت عن الإلباس والإطعام فقلت: يا ربّي إني فقير، وأولادي كثير وما أريد منك ألا للتقليل في الأولاد، فأجاب الله تعالى دعائي فماتوا في زمان قليل ولم يبق إلا واحد¹⁴¹ منهم فخلصت من زحمة الأولاد." ومن مرحمته كلاب السوق يتحضون إليه عند الشدة والخوف، لما روي أنّ قاضي¹⁴² الآقسرائي أحمد أفندي ابن مصطفى دده الشهير بميم زاده أمر أهل السوق بقتل الكلاب لكثرة ووفرتة فإذا أن السيد علي المرحوم يرحم لهم ويخلص من القتل ممن رآه والكلاب يجمعون عنده هاربا وسارعا من أيادي القاتلين وهو يتقاتل مع أعوان القاضي لخلصها ويقول: "لم يرحم لم يُرحم."¹⁴³ رحمة الله عليه رحمة واسعة وعلى صاحبه من المسلمين.

ومن مريده ألمالي چلبی وهو رجل صالح، وحمزة چلبی ابن صافي چلبی وهو مات في طريق الكعبة، ومحمد چلبی ابن مصطفى دده وهو مات في طريق الكعبة رحمه الله تعالى، وهما أيضا من الصلحاء. ومنهم حمزة چلبی ابن قربوز وهو من الصلحاء فيمكث في الجامع الكبير بعد صلاة الصبح لا يخرج حتى يصلي الإشراق .

¹⁴¹ في المخطوطة (واحدًا).

¹⁴² وكان القاضي المرقوم من الفضلاء وحافظ القرآن وأصلح القضاة وصاحب النعمة وأبوه مصطفى دده أيضا من الصلحاء ومن أعباء الشيخ حامد أفندي آقسرائي رحمه الله تعالى.

¹⁴³ أصل الحديث: "من لا يرحم لا يُرحم." صحيح البخاري، ٧/٨.

ومنهم ملا سليمان بن سنبل وهو مؤذن في الجامع الكبير أكثر من ثلاثين سنة. وهو رجل صالح يقرأ في كل يوم بعد صلاة الصبح سورة يس وأوراد النهار قد عين له أمي المرحومة رحمها الله تعالى. ومنهم أحمد خليفة المؤذن في الجامع المزبور وهو كان رجلا صالحا يقرأ قانعا. ومنهم إلياس دده أخ المزبور. والحاجحسن وحسين وأبوهم إسماعيل دده وملا سليمان الشهير ببرك سليمان وهؤلاء كلهم من الصلحاء رحمهم الله تعالى. ومن مريده إسماعيل دده الشهير بقره طشلى إمام، وهو كان إماما في مسجد الكسن وهو رجل صالح مستجاب الدعوة يخدم الطريقتين أوان شبابه رحمه الله تعالى.

ومن مشايخ مدينة آقسرای ممن رأيناه وصافحناه ودعا إلينا قطب العارفين ومرشد السالكين الشيخ حمزة أفندی وهو في طريق الخلوقي، a-161 كان خليفة في سجادة حسن أفندی الشهير بقبان شيخ من أهل الكرمات، وأهل الإرشاد، لأنه كان رجلا قانعا، ما قبل الوظيفة في كل عمره أصلا ، ولا سد بابه كل من يجيئ، في بيته يطعم ويسقي ويلتفت إليه وكان في أوائل سلوكه عند شيخه يقولون: إنه¹⁴⁴ عبر أربعين مرة أربعينا على التوالى وكان في علم الباطن قويا ومعبرا، حتى حكى أن الشيخ أحمد أفندی ابن قورق سمعنا أنه كان واعظا في الجامع الكبير، لكن ما رأيناه، أنه يرى رؤيا في النوم وهو يكون داخلا في مجلس حضرة سلطان الأنبياء، فأراد الصلاة فقال النبي صلى الله عليه وسلم: "يا أحمد قم امّ إلينا" فقام فصار إماما ويقتدي النبي عليه

¹⁴⁴ وإذا كثرت الكلاب في قرية ويتضرر الناس بما أمر أربابها يعني هلاك الكلاب بقتلها لأن رفع

الضرر واجب والقاضي يرفع الضرر من...

الصلوة والسلام له، فإذا انتبه من النوم فيجئ إلى مجلس الشيخ حمزة أفندي فيقول رؤياه¹⁴⁵ له ويقول له الشيخ الملبور: "إن لم تأذن لي¹⁴⁶ نعبّر" فيقول: "عبر أنا راض بتعبيرك." فعبر الشيخ فقال: "يا روجي يرى في هذه الواقعة تكاسلك من الاقتداء بالنبي¹⁴⁷ عليه الصلوة والسلام وتريد يقتديك النبي صلى الله تعالى عليه وسلم." وكان في الحقيقة أن ذلك الرجل قد خطأ في وعظه في محل، فيفسر القرآن على رأيه فعلم خطأه ثم استغفر من ذلك المعنى الله أعلم. وأما عند الفقير جاء له رجل من قصبه إصبرته في وقت ظهور آية محمد باشا وهو يقول له: يا أفندي رأينا رؤيا هكذا وكذا وأنا كنت حاضرا في ذلك المجلس، فعبر الشيخ: "يا أبي في قلبك ثلاثة مقاصد،¹⁴⁸ الأول: تريد التجارة، والثاني: تريد أن تكون سياسيا، والثالث: تريد أن تعود إلى وطنك لأنك قد تأذيت لوالديك. فسمع التعبير فقال: "يا سلطانم حقيقة الحال على ما تقول. قد آذيت والدينا لأنهما لم يرضيا إلى خروجي من البيت في هذا الوقت فندمت إلى عملي." قال الشيخ: "الخبر لك إن تذهب إلى بلدك، ارجع ولا تذهب إلى قدامك."

161-b وهذا الشيخ قد كان في الأول شيخا لوزير مراد باشا الغازي. وهو عند خروجه إلى سفر ابن جانبولاد فيزور¹⁴⁹ الشيخ ويقول: "يا أفندي ادع

¹⁴⁵ في المخطوطة (رؤياه.)

¹⁴⁶ في المخطوطة (لم تأذني.)

¹⁴⁷ في المخطوطة (إلى النبي.)

¹⁴⁸ في المخطوطة (ثلاث مقصود.)

¹⁴⁹ في المخطوطة (فيزور له.)

لنا حتى يهون الله تعالى هذا السفر ويسر الله لنا الفتح في دولة السلطان أحمد خان عليه الرحمة والغفران" فيقول الشيخ: "الانحزام لك والظفر لك فإذا انخرمت فصل ركعتين¹⁵⁰ وادع هذا الدعاء [وارم]¹⁵¹ هذه الأحجار الثلاثة إلى جوانبك الثلاثة وسل السيف على الأعداء إن شاء الله تعالى أنت مظفر ولا تحزن." فصار الأمر كذلك. ثم جاء الوزير بعد الفتح إلى السلطان أحمد خان فأنعّم عليه وعظمه فقال الوزير: "أيها السلطان قد فتحت بدولتك العلية الأعداء في الظاهر وأما الفاتح في الحقيقة الشيخ حمزة أفندي الساكن في بلدة آقسرای من أیالة قرامان." فأرسل السلطان إلى حضرة الشيخ أمرا ووقره ودعاه إلى مجلسه الشريف. فأبى¹⁵² من الذهاب ثم جاء بواب السلطان مع الأمر الشريف فأجاب دعوته فذهب معه ووصل إلى حضرة السلطان فوقه وعظمه وعين له سرايا في سمت الوفاء يقال له سراي قزّال علي أغا، سمعنا هذا الكلام من حضرة الشيخ رحمة الله عليه، ثم تلاقى السلطان فيتكلم له بحسن الوعظ والنصيحة فيقول: "يا شيخ عظ لنا نصيحة حتى نعمل بما في كل الوقت." قال الشيخ: "اقسم أوقاتك على ثلاثة أما في وقت الأول اعبد الله تعالى فإنك عبد الله تعالى كما سائر العباد وأنت داخل تحت أمر العباد. والثاني: لا تغفل عن مصالح العباد، فإنك مسؤول منه يوم القيامة فأن من ظلم في المشرق فأنت مسؤول في الجنوب. والثالث: كن في العيش والصفاء، فإنك سلطان ليس لك أمثال وأقران فاشرح في بعض الآوان."

¹⁵⁰ في المخطوطة (فصلی ركعتان.)

¹⁵¹ في المخطوطة (وارمی.)

¹⁵² في المخطوطة (فأبأ.)

فاستحسن السلطان بهذا الكلام فأرسل إليه ذهباً ودرهماً وجارية، فلم يقبل منهم فردّه إلى السلطان وقال: "هذا من بيت مال المسلمين والسلطان أمينه فيعطيه لأهله وما أنا أهل به" a-162 فقال السلطان لوزرائه: "أيّ شيء يريد الشيخ نعطي له." فسألوه فقال: "لا نريد إلا معافية أقسراى من كل الوجوه." فعرضوا للسلطان فقال: "قبلت وأعطيت ووهبت له ولايته" - فلعنة الله على من عرض إلينا خلافه. - فكتبوا براءة المعافية، وأعطوا الشيخ فكان أقسراى معافا من التكالييف من العوارض والنزل وسائر التكاليف إلى ثلاثين سنة، ببركة همة حضرة الشيخ رحمه الله. وبعد وفاهني دولة السلطان إبراهيم خان في زمان مصطفى پاشا الوزير المقتول جدّد البراءة ثم وقع النزاع بين أهالي أقسراى وأهالي ناحية جبل حسن وقضاء أيوب إيلي لتكاليف الباروت السيّات. فذهبوا إلى جانب السلطان فأخذ الوزير براءة المعافية من أيديهم ففسخ المعافية وأمر قاضي القيصري الشرحي أفندي إلى أن يجره خانة، فجاء فحرر أربعين خانة فقط. اللهم خلصني من البلاء والقضاء والوباء ومن شر الأمراء والوزراء والظالمين آمين. ومن كراماته العلية روى إلي فخر الأعيان بهلول زاده محمد چلبی أنه قال: "إن يوما من الأيام كنا نقعد مع حضرة الشيخ في القنطرة الوسطى. فقال الشيخ لنفسه: 'يكفي يكفي يا سلطان مراد.' فقلت له: 'يا شيخ هذا الكلام لمن يتكلم' قال: 'ما له الأصل.' قلت: 'إن الشيخ خلط الكلام إنهما من العته.' فبعد أسبوع جاء الخبر أن سلطان مراد مات فعلمنا في ذلك الوقت مات السلطان."

ومن خليفته في محمية آنقرة سلطان المحققين عثمان أفندي، وكان من العلماء فقد ارتبط بقلبه له وتثبت بذيله فوصل ما وصل ثم نصّب فيها خليفة ولكن أن الفقير سمعنا يوما من حضرة الشيخ أني ما نصبته خليفة فيها ولكن نصبته سر طريقا للفقراء فيها.

ومن مريديه الشيخ محمد دده أفندي من قضاء جوريا، وهو رجل صالح، وأظن أنه من أهل الولاية والكرامة

162-b وأهاللسعادة، لأنه خدم حضرة الشيخ أكثر من عثمان أفندي وسمعناه من حضرة الشيخ أنه رجل صالح من أهل الحال لأنه خدم الشيخ من أيام شبابه إلى أيام كهولته، ومن كشف المزبور أن يوما من الأيام جاء إلى المرحوم والدي الحاج عبد الرحمن أفندي فقال: "رأيت في عالم الخيال ثلاث مرات أن في بيتكم مدفون من أولياء الله تعالى رجل صالح اسمه أبو سعيد الرحمان" قال لي: "قل لصاحب البيت حتى يعلن¹⁵³ قبري، وكنت زمانا في تحت أقدامهم." وقلت هذه الواقعة لحضرة الشيخ فأمرني أن تعلم فقال المرحوم: "هل تعرف في أي مكان فأخذه من يده فسار للبيوت كلها ثم عرج إلى صفة كانت طاقتان لينظر منهما إلى بيت التحتانية فنظر الشيخ محمد دده منهما فعين ذلك المكان عند الباب ثم التفت المرحوم [إلى] قبره، فسد الباب عنده، وكانت والدي المرحومة تخاف زمانا من ذلك المكان فتشعله سراجا في اليالي المباركة والآن قبر ذلك المرحوم معلوم في بيت والدنا المرحوم.

¹⁵³ في المخطوطة (يعلم).

ومن مريده الصالح عبد الرحمن دده الساكن في قرب قنطرة الوسطى، وكوجك محمد دده وهو رجل صالح. وحسن دده وأبوه شعبان دده، ونور علي دده، ويوسف دده آنقروي، كلهم كانوا في خدمة الشيخ حمزة رحمه الله تعالى. ومن أولاده السيد علي أفندی وكان قاضيا بمكتوب المرحوم في محمية آقسراى، ما ذهب إلى القسطنطينية ولا رآها أبدا ببركة دعاء أبيه، وكان المرحوم مؤثر الأنفاس. وابن أخيه مصطفى چلبى كذلك ببركة دعائه كان قاضيا وابنهما الصغيران وهما يوسف بابا وإسماعيل بابا كانا ساكنين في بيت المرحوم اللهم أصلح لهما وحال أولادى. ومن أقربائه المرحوم والدنا المرحوم الحاج عبدالرحمن أفندی وهو كان من الصلحاء والعلماء العاملين وكان من أهل الحال لأنه كان قاضيا، ولم يرتش¹⁵⁴ في زمن 163-a قضائه. في قضاء حماه ذهب [إلى] الكعبة المكرمة وزار المدينة المنورة، ثم مات¹⁵⁵ بعد مجيئه من الكعبة المكرمة ثم ظهر دفتره بخطه. ورأينا فيه أنه كتب جميع رؤياه في أيام حياته وحضر مجلس فخر الأنبياء في عالم الخيال أربع مرات، وأنه حرر هكذا: "إني قد جئت إلى مرقد حضرة السلطان لزيارة الوداع، فبكيت، وتضرعت، وقلت: 'يا حبيبي إني قاض عاص فقير من أمتك ما عملت الخير وقد جئت لعبتك العلية أرجو منك الشفاعة يوم القيامة وأن أموت في عبتك لا أريد الرجوع إلى وطني.' فقبل مني هذا الدعاء والتضرع وحصل مراديهذا، فعند

¹⁵⁴ في المخطوطة (ولم يرتشي.)

¹⁵⁵ ومات المرحوم في القسطنطينية غريبا وحكاني الغسال محمد چلبى السلطان سليمان قال: إن

المرحوم كلما صبت الماء على عضوه توجه إلينا وشاهده جميع الحاضرين، وتعجبوا لهذ
الأحوال، رحمة الله عليه وعلى والدتنا وعلينا.

هذا الكلام قد سمعت هاتفا يقول: 'لا تحزن اذهب إلى ما شئت فإن من دعاك إلى هذا المقام لا ينسأك أبدا.' ففرحت من هذه الإشارة ثم رجعت باكيا.

ومن أقربائه السيد يحيى أفندي من أهل المعارف ومن القضاء وكان قاضيا في قضاء تيمرجي، ثم فرغ من القضاء وقنع بتحصيل محصول القضاء من الحراثة والزراعة وبخدمة المسلمين على الرياسة. وكان في محمية مزبورة نقيب السادات بعد والدنا المرحوم. ومنهم السيد محمد چلبی ابن السيد قاسم أفندي وهو من الصلحاء وصار من القضاء وهو أصلح أقرانه من كل الوجوه. ومنه السيد عبد الرحمن چلبی الشهير بخواجه شيخی زاده وابنه السيد عبد الكريم چلبی، وهما كانا من الأجوايد وكانا أحسن الحصلة ورجلان صالحان اللهم أصلح حالنا وحال سائر المسلمين.

[فصل مشايخ آقسرای]

ومن مشايخ آقسرای قطب العارفين ومرشد السالكين الشيخ حامد أفندي، من أولاد حضرة قطب الأقطاب الشيخ حميد الدين قيصري المدفون في محمية آقسرای. وهو كان رجلا صالحا نوراني الوجه معمور الحالين ولم يعرف هو الغيبة بين الناس، b-163 ويراعي لمن زاره بلطف الطعام وبحسن الكلام، ومن كراماته: كان صوفي يقال له بربر إسماعيل دده ابن موسى خليفة،¹⁵⁶

¹⁵⁶ وأخيه يوسف چلبی وهو أهل السكون ومنهم خليل چلبی ويوسف چلبی الأعرج ومحمد چلبی مات في حال شبابه وصفي الدين چلبی ابن الشيخ حامد أفندي. ومنهم خواجه سنان

وكان من الصلحاء فإنه يرى يوماً من الأيام واقعة وهي أنه حضر إلى مجلس فخر الأنبياء محمد المصطفى صلى الله تعالى عليه وسلم وكان الشيخ المزبور في ذلك المجلس ويخاطب الرسول عليه الصلوة والسلام للشيخ فيقول: "يا شيخ! خذ هذه الرسالة السوداء وأعط له." فلما أصبح الصوفي ذهب إلى شيخه فلما وصل إلى بيت الشيخ رآه يسير عند بيته من المسجد إلى بيته، ومن بيته إلى المسجد، فسلم الشيخ وقال الشيخ له: "يا صوفي فأين كنت إلى هذا الوقت خذ أمانتك مني" فأعطاه إلى الصوفي فأخذها ونصب إلى كسوته لأجل الرسالة، فما كان غير هذا الصوفي أحد كان رسالته أسود رحمة الله عليه. وكان ابن عمه الشيخ موسى چلبى خليفة بعده ثم مات في زمان قليل.

وكان أخو الشيخ حاميد أفندى أحمد چلبى خليفة ولم يقدر رعاية الأحياء والمريدين لأن العلم عند الله، ثم كان في حال حياته الشيخ المرحوم حامد أفندى، وهو الشيخ قاسم چلبى وهو شاب مليح الوجه، وصاحب الجود، يراعي الأحياء بأطيب الطعام وأحسن الكلام ورباه سنان دده المرحوم الأرئودي. ومن أولاد المرحوم شهاب الدين چلبى وهو في علم الظاهر من أهل المعارف وخرجوا أن يكون عالماً في علم الباطن.

چلبابن محسن أفندى وكان المرحوم من الأجاويد وصاحب المعارف، مات المرحوم في ١٠٣٤. وروى أخى السيد أحمد أفندى قال: "إني رأيت واقعة في القسطنطينية، لأن الشيخ شهاب الدين چلبى أخذ سجادة لونه مثل لون دبر الإبل فصلى عليه ثم سمعت أنه صار خليفة.

ويحيى چلبى وهو من أولاد المرحوم. ومن أولاد الشيخ، موسى چلبى، علي بابا چلبى، ومحمد چلبى، وإبراهيم چلبى. ومن مريد الشيخ حامد أفندى، بدرخليفة وهو من الصلحاء. وكان يعيش من كسب يده يعمل الزنايل ومحمود خليفة الإمام في مسجد بمار خانة. ومحمد دده، وشعبان دده، كانا رجلين صالحين الذاكرين العابدين، ومنهم حلاج حمزة دده، وابن أخيه أخي دده من الصلحاء وكان 164-a إماما في محلة بمار خانة. ومنهم الحاجخداويردى أفندى كان رجلا صالحا وخطيبا في جامع الشيخ حامد، ومن أعباء المرحوم حسام دده، وهو كان رجلا صالحا وكبيرا في السن. وابنه عبد الرحمن دده أيضا رجل صالح. ومن خدام تربته درويش عبدى دده المولوي، يقولون في زمانه هو مطلع لأحوال أهل القبور. ثم كان بعد وفاته حاجى بيرام دده وهو من الصلحاء ثم فرغ هو من خدمة التبريدارية فصارت الخدمة المزبورة معطلة.¹⁵⁷

وكانت في خدمة تربة الشريفة امرأة سالحة يقال لها فاطمة خاتون. كانت سالحة عابدة تخدم التربة الشريفة أكثر من أربعين سنة، ومن لم ينكحها من الخدام لم يصل إلى عنوان التبريدارية، فلما طلقها حاجى بيرام دده، لأنها كانت مسنة بطلت الخدمة التبريدارية، ولكن المرأة المزبورة لا تترك التربة خالية أصلا تسكن فيها لا تخاف ولا تحزن، وكان يوما من الأيام كنت الفقير قاضيا في محكمة آقسراى وكان فيه رجل دلال يسمونه درويش حسن. وكان رجلا

¹⁵⁷ ومن مريده الحاج يوسف الحلواني وكان المرحوم إماما في مسجد تحت القلعة، وكان صالحا ومتقيا، رحمة الله عليه.

صالحا ومصاحبها يخطط من كلامه عند الاستماع، لأنه كان في الأوائل راكبا رأى العجائب وسمع الغرائب جاء عندنا وقعد عند النعل فقال: "يا أفندي ! كنت مجردا إلى هذا الآن. مارأيت النساء ولاعملت الصفاء وصار آخر عمري إذا كان عند حضرتكم بين المرء والمرأة حلة نرجوا من كرمكم أن تكرموني بها، ولم أكن محروما من ذلك الصفاء." وصارت اللطيفة هكذا ثم دخلت إلى بيتي فرأيت تلك المرأة التي تخدم التربة جاءت إلى بيت الفقير، فقلت لها: "يا فاطمة خاتون! كيف حالك بالوحدة والأرملة إن كانت منك الرضاء أعطيك لرجل صالح اسمه درويش حسن." 164-b فتبسمت، وضحكت فقالت: "أنت تعلم باللطيفة." فخرجت المحكمة ورأيت ذلك الرجل قاعدا فقلت له: "يا درويش حسن وجدت لك امرأة صالحة اسمها فاطمة وكانت صاحبة الخدمة العلية من عتبة حضرة الشيخ حامد أفندي." فضحك هو أيضا فقال أيضا أنت تعلم، فذهب هو ويأخذ الشمع للچراغ ويزور مرقد الشيخ ويدق الباب فصيححت: "من هو؟" فيقول من وراء الباب: "يا أحتي! تعالي هنا لتأخذ الشمع لتشعل إلى فوق رأس العزيز." فتجيء فتأخذ وهي ما تعلم من هو فدعا له فيقول: "يعط الله تعالى مرادك." فيقول: "آمين." فراها على مراده فيجيء إلينا فحكى كما يرى ثم دعونا الشيخ قاسم چلبی فعقدنا بالنكاح فدخل عليها وكان ذلك الرجل تربدار حضرة الشيخ فوضع الشمع على الشمعدانية كل يوم على قدر الامكان.

ومن سلسلة نسل حضرة الشيخ حامد أفندينا بن الفقير، الحقيير، المذنب، العاصي، السيد خواجه شاه حفظه الله تعالى مع أولاده آمين يا إلهي! وكان

من أولاد البنات وكان والدي المرحوم الحاج عبد الرحمن أفندي ووالدي
 رحمهما الله تعالى كان محبا إلى حضرة الشيخ، فطلب من نسله بنت محس
 أفندي فكانت نصيبا لي فزوجاني وأعطى الله تعالمنها ولدا صالحا وسماهها
 اسمه خواجه شاه، لأن اسم خاله أيضا خواجه شاه، ولم تقابل كلامهما لئلا
 يتضرر مني لأن الأب مسؤول يوم القيامة " لم ما سميت ابنك بأحسن
 الأسماء؟" وكان شابا الحمد لله فقرأ وفهم الكلام فبلغ مبلغ الرجال بأحسن
 الأفعال، ثم كان أمثاله من أولاد الكبار والصغار ملازما ومدرسا فحسن فيه
 علما لكن لم يظهر إلي فذهبت [به] إلى القسطنطينية وأخذت له الملازمة من
 أب حضرة محمود أفندي الشهير بقرة چلبى زاده ثم أخذته إلى ¹⁵⁸ المدرسة في
 محمية إستنبول يقال مدرسة حسن بيك ثم بعده أخذته إلى ¹⁵⁹ مدرسة
 إسحاق باشا في محمية دكرلى a-165 في كل يوم أربعين درهما.

وكان في وقت تحرير هذا الكلام كنت قاضيا فيها، والمدرسة كانت عليه،
 وكان الشهر شهر رجب الفرد، واليوم يوم الخميس في اليوم التاسع عشر،
 ومن هجرة النبوة صارت ست وخمسون ألف. ولكن المراد [من] هذا التفصيل
 ما هو التفضل إلا أنه أريد الدعاء، ونريد من الله تعالى أن يرحمني ويعمره
 بالخير والسعادة، ويوفقه الله تعالى بعد اليوم إلى طريق جده الشيخ حامد
 أفندي، ولا يلوثة بتلوث القضاء، لأن أكثر من كبار المشايخ سمعناهم كانوا

¹⁵⁸ في المخطوطة (أخذت.)

¹⁵⁹ في المخطوطة (أخذت بعده.)

مدرسين¹⁶⁰ ثم رجعوا إلى طريق الهداية اللهم يسر الهداية والعناية والحمد لله تعالى، كان المزبور صالحاً ومونساً إليّ ولم يعص عليّ اللهم أيده بالخير والسعادة آمين. ثم بعد وفات والدينا سميت له السيد محمد خواجه شاه، وأضفت لها اسم محمد.¹⁶¹ اللهم لا تؤاخذنا بقلة الأدب ومخالفة الأم والأب ولكن صاحب هذا الاسم الشريف حبيب الرب وأرجو منه الشفاعة له في يوم القيامة وللأم والأب.

ومن مشايخ آق سراي الشيخ مصطفى الشهير ببوابشيخ، وكان المزبور رجلاً صالحاً من مظنة الكرامة، وكان يجيئ بالتوحيد والذكر ليلة الجمعة والإثنين، وكان فروي الصنعة، يأكل من كسب الخال لرحمة الله عليه.¹⁶² ومنه الشيخ حضر أفندي من طريق الشيخ علي سمرقند رحمة الله عليه، وكان يعظ أحياناً في الجامع الكبير على قدر علمه وأنزل المرقوم المرحوم ملا علي أفندي في الكرسي مرات لأنه كان أمياً يخدع في التفاسير والأحاديث، ولكن بعد الموت قد غسل ميتة الملا علي أفندي المرقوم وشاهده أنه يوجه نحو القبلة برأسه¹⁶³ عند غسله، ورفع ركبته عند الدفن، فتعجب المرقوم ويقول: "هذا ما ظهر إلى الجواب." فندم من عمله الذي منعه من الكرسي ندامة كثيرة رحمة الله عليه.

---

¹⁶⁰ في المخطوطة (مدرسا).

¹⁶¹ في المخطوطة (المحمد).

¹⁶² ومن الصلحاء ومظنة الكرامة مصطفى دده، الشهير بقودز بودق أوغلي، ومنهم دده باشي

محمد دده، وهو من الصلحاء ومظنة الكرامة.

¹⁶³ في المخطوطة (يتوجه نحو القبلة رأسه).

ومنهم نبي دده،¹⁶⁴ وهو كان رجلا صالحا مستجاب الدعوة b-165 ويرى عنه الاحتضار في أنفه ورق الورد، وعلم المرحوم ذلك الحال فمسح أنفه فقال: "مالي شيء مالي شيء". فيقال له: "يا شيخ! لا تخف"¹⁶⁵ منا هذا الحال¹⁶⁶ نحن رأيناه. فيقول: "مالكم تنظرون؟" ثم مات في ذلك المرض الحمد لله أخذت منه الدعاء الخير، نرجو من الله تعالى أن يغفر الله الذنوب والإثم آمين. ومنهم الشيخ جامى الساكن في القرى، وهو كان رجلا صالحا، مستجاب الدعوة من خليفة الشيخ قباق وقد يجيء بمدينة آق سراى.

ومنهم الشيخ نبي أفندى الشهير بقرة شيخ، وهو من خليفته الشيخ قباق ويجري بين طريقهم الأحياء، وكان مستجاب الدعوة، والحمد لله شرفناه وأخذنا دعاءه بالخير. ومنهم خير الدين أفندى من فضلاء القضاة وكان المرحوم أستاذا في علم الفرائض، وكان رجلا صالحا ثم فرغ من القضاء مدة حياته، وكان من صاحبه رجل يقال له كل أحمد أفندى من الصلحاء كل يوم كان يجيء المرحوم ويذهب إلى مفتي حسين أفندى. وفي يوم¹⁶⁷ من الأيام يسأله المرحوم: "يا أحمد أفندى! نعرف أنت تجيء وتحب المفتي، أحب لي بعزة الله تعالى، أتعجبني أكثر أم المفتي؟" فقال: "يا أفندى! لم قسمني فلازم لي أن أتكلم الصحيح." فقال لهم: "نحب المفتي حسين أفندى أكثر منك

¹⁶⁴ وكان ابنه أيضا من المشايخ وأهل الجاذبية ومن السادات العظام.

¹⁶⁵ في المخطوطة (تخفى).

¹⁶⁶ نقلا هذه الحال من الصلحاء أبو بكر أفندى ومحمود أفندى عند الفقير نقلا صحيحا.

¹⁶⁷ في المخطوطة (فالיום).

لأنه يعطي لنا فنجان القهوة اثنين واثنين وأنت لا تعطي إلا واحدة." فضحك المرحوم ضحكا كثيرا فقال: "صدقت لكن أنه المفتي يأخذ القهوة بأجرة الفتوى وأنا أخذها بالدرهم" رحمة الله عليهم أجمعين. وكان ذلك المفتي¹⁶⁸ من العلماء والأسخياء وكل من زاره يطعمه ويلتفت إليه كل من رآه هذا اللطف يقول هذا لي فقط لا يكون لغيري. ومات المرحوم في محمية أنطاليا في وقت قضائه وبعد دفنه بعد السنة يكشفون قبره ليعمره للإظهار، فيرون المرحوم مثل ما دفن عند الموت رحمة الله عليه.

ومنهم قره سفر أفندی وهو من الصلحاء فيعرف الفرائض وكان المفتي يسأل بعض المسألة من الفرائض له رحمه الله عليه. a-166 ومن صلحاء أقسراندرويش عثمان المولوي وكان في علم الفرس مشهورا، وتعلم المثنوى والبستان والكلستان. ومن أحسن خصاله أنه كان زائرا كل الإخوان في أكثر الأيام، ولم ينقل من مجلس إلى مجلس إلا الخير، وكان أستاذنا في علم الفرس وأستاذ ابني السيد خواجه شاه.

ومنهم درويش عبدي دده، كان رجلا صالحا في خدمة التبريدارية في عتبة الشيخ حاميد أفندی. ومنهم درويش عبدي الشهير بخانده باش، وكان رجلا مصاحبا بأحسن الكلام وألطف الإكرام في الخاص والعام، وابنه أيضا من الصلحاء يسمونه بأقجة بلابان. ومنهم درويش إبراهيم الشهير بأتم زاده، وكان رجلا من الصلحاء كلما يجيء الحاج من الكعبة المكرمة يجمع الناس

---

¹⁶⁸ مطلب: مفتي حسين أفندی الآقسرائي.

عند قبر الشيخ كمال الدين أفندي يدعو تبركا، وكان مستجاب الدعوة وابنه درويش مصطفى الخردل من أحسن الناس لأنه يخدم كل وضع وشريف. ومنه درويش قلبي، وكان من الصلحاء ويزعم أنه من أهل الكشف لبلايته. ومنه درويش ولي الكاتب، وكان من أهل القلم ورجلا صالحا قد يحكي الصلحاء و الشهداء لأنه زار البغداد و البصرة. ومنه درويش أحمد¹⁶⁹ الشهير بالخياط وكان من الصلحاء.

ومنه الدرويش حمزة كان رجلا صالحا من أهل اللسان وصاحب التدبير والمدارات. فإذا وقع مصالح المسلمين من قوم آقسراى يرسلونه ويذهب ويحصل المرام بعناية الله تعالى وكان في الأولن خدام الأكابر حتى روى لي¹⁷⁰ إني كنت في عالم الشباب خادم الأمير من أمراء روم إيلي، ودخلت في اليوم بالجهالة إلى بيت الخمر، فرأيت فيها رجلا مجذوبا يقعد، فلما رأيته قال:

b-166 "خذ هذا واشرب من يدي." فأخذت الكأس منه وشربت

وذهبت إلى هذه الأيام قد مضى أكثر من ثلاثين سنة. فاليوم هذا زرت علي دده الكلخاني وقعدت عنده وقلت له: يا سلطانم انظر إلي وأعط لنا كأس العشق. فقال لي: "أما شبعت فإنك قد شربت كأس العشقمن أيدي الفلاني في موضع الخمر في أيلت روم إيلي." فتعجبت لأني ما حكيت هذا الحال له ولغيره أبدا فعلمت أنه من أهل المكاشفة. وكان المزبور علي دده الكلخاني

---

¹⁶⁹ وابنه أيضا من الصلحاء وطالب العلم، وكان إماما الله أعلم، ثم كان واعظا حسييا في جامع دباغلو.

¹⁷⁰ في المخطوطة (روائي).

من البدلاء. فلما جاء إلى آقسرائى كان له رفيق عريان يقال له شعبان دده
وكانا في الأوائل يسيران في مقابر المسلمين والها وحيرانا. وكان عادة
شعبانده¹⁷¹ أن يكسر أحجار المقابر كلها ما بقي في قبور المسلمين حجرا
صحيحا سالما من الحجر المنقوش والمكتوب إلا وقد كسرت، وكانا يركبان
بالمناوبة على ظهرهما ويمشيان في السوق ثم ذهب شعبان دده إلى قصبه آره
كلى، فمات فيها رحمة الله عليه. وآما علي دده فليس حبل الناقة على ظهره
فيسير في الأسواق والمقابر والها وحيرانا، ولم يتكلم لأحد. ثم سكن في قهوة
الحاج إسماعيل الشهير بقبه صاقل وهو من الصلحاء، ولم يخرج هو من الجامع
الكبير إلا بعد صلاة الاشراق ويخدم الفقراء كلها في التكليف الشاقة. مات
على هذه الأحوال رحمة الله عليه. ثم دخل علي دده إلى كلخان الحمام
الشهير ببيك حمامي، فعاش عند النائم في كوة صغيرة أربعة عشر سنة. ما
رأى أحد في الصبح والليالي خروجه [من] ذلك الكوة، كل من يحسن له
يأخذه ويعطيه للفقراء الموجودين عنده في ذلك الوقت وإن أجابوا الطعام
بأكله، ولا يخرج للبول والغائط. ويتعجب الناس لذلك الحال وعند وفاته
يقول لأحبابه الحاضرين: "إني أرجو منكم أن يعمر لي بيتا في المزابلة التي
كانت." ونراه الكلخان فعمروها على الهيئة ثم خرج ودخل فيها وعاش أربعة

¹⁷¹ ومن صلحاء سادات آقسرائى السيد شعبان دده من أولاد قطب العارفين السيد ظلماز . كان
المرحوم يلازم الجامع الكبير قبل دخول الوقت، ويتقرب في باب الجامع حتى فتح الباب،
ويعبر ويصلي في أكثر الأيام. وكان المرحوم من أهل الغضب، حتى سمعناه أنه إذا غضب في
بيته [يكسر] جميع الأدوات ويقطع الحبول من تهوره، رحمة الله عليه. ومنهم السيد مقصود
الهلواني وكان هو حلیم النفس ما اضطر احد منه مدة عمره وكان ابنه من المخدوبين.

عشر يوما فمات فيها فدفن فيها حتى صلينا جنازته، a-167 ورأينا ركبته في التابوت مرفوعا. وكان المرحوم من أهل الكشف فشاهدوه كثيرا رحمة الله عليه.

وجئنا إلى أحوال المرحوم درويش حمزة المذكور في السابق، فكان أيضا من أهل الحال، لأنه روى لي¹⁷² سائر الحاضرين قال: "إني توجهت إلى الكعبة المكرمة، فتجاوزت الشام فدخلت البرية وكان لي حمار من المراكب فقط. فإذا بي مات في الطريق وكنت محزونا ومغموما فالحمار مرحوما عند الخيمة والشمس حارة فانتفخ.¹⁷³ فقال لي الرفقاء: 'يا درويش حمزة! يكفيك الله تعالى ويعطيك المكافات إن شاء الله تعالى ثم لا تحزن ارم هذه الجيفة من عندنا لثلا يؤذينا.' فغممت محزونا ومدموعا وقائلا لنفسي: 'يا حضرت مولانا أنا عبدك وفقيرك واحمل كسوتك من زمان فإنك إن لم تعني مثل هذا اليوم فأني يوم تعيني.' فأمسكت الحمار حتى يأخذ جلها، فرأيت الحمار رفع رأسها فقلت له: 'قم وضربت برجلي.' فقام سالما فشكرت الله تعالى بإنعامه إليّ ببركة همت سيدنا قطب السالكين حضرت مولانا رحمة الله عليه. فركبت وذهبت بالنشاط والسرور، فلما دخلت أيلة حضرة السلطان وهو فخر الأنبياء عليه الصلوة والسلام وهي المدينة المنورة سرق الحمار أيضا وكنت ملولا ومحزونا أكثر من ذلك وتضرعت في نفسي وقلت: 'يا سيدي ومولاي! أنت شفيع الأولين والآخرين في يوم العرصات وهذا الموضع من تحت أياالتكم

¹⁷² في المخطوطة (رواني.)

¹⁷³ في المخطوطة (فنفخ.)

قد سرق حماري، وأنا ضيفكم، وكان عادة كل الأمراء إن ضاع الشيء في أياالتهم يسألون ويطلبون منهم فأنا ممن أطلب حماري في تحت لوائك؟ فقلت هذا الكلام مغموما وذهبت وما ذهبت إلا قليلا، رأيت أعرابيا قد ركبها ويذهب في الطريق فلاقيت وأخذت منه الحمار أيضا فشكرت الله تعالى b-167 شكرا كثيرا وما سمعت هذا الكلام إلا من لسانه رحمة الله تعالى عليه رحمة واسعة."

يا من يغيث المضطر في ضرورته بأن يعطيها المسروق في السفر،

فكيف لا تشفع المضطرين من أمنك في يوم الجزاء يجرونهم إلى السقر.

ومن كشف علي دده الكلخاني أنه في وقت ظهور آبازه محمد پ اشا كان يسكن في قهوة حاجي إسماعيل وقلعة آقسرای وقتئذ كانت في ضبط مرتضى بيك وهو كان عند الآبازة في أنقرة يتحاصرونها ليفتح، فعلم أنه من أهل الظهور فتدارك أهالي الآقسرای، وأخذوا القلعة من أيدي المسلم له، وهو قره نبي من قسبة زيله، فأخرجوه من القلعة فسكن في خارج الشهر ثم أرسل المكتوب وأعلم الحال لأميره مرتضى بيك عند الآبازة، فأعلم هو للآبازة وهو كتب المكتوب وأمر لچبور بكر في قلعة نيكده، وقال له "أذهب مع

العساكر إلى قلعة آقسرای واحصروها وافتحوها." فباشر وأنزل من قلعة نيكدهالة الحريوالجدال والطوب الثقال، وجاءوا مع الطوب بمنزل واحد فانكسر الطوب بعناية الله تعالى في الطريق، فرجعوا فقالوا: "إن آقسرای مرافد الأولياء،

ومواطن الصلحاء، فهذه العلامة ليست لنا خير العلامة ولسيدنا أبازة باشا" فأعلموها¹⁷⁴ له.

فعند ذلك أن الصوفي الذي ذكرناه في مذاكرة حضرت الشيخ حامد أفندی وهو اسماعيل دده الحاف¹⁷⁵ يرى أيضا واقعة وهي: "إن علي دده الشهير بكلخاني أمره فيقول: يا إسماعيل دده! خذ هذا المسمار¹⁷⁶ فاذهب إلى المصلی قد نزلوا فيها عساكر الأعداء ومعهم طوب للقتال، فدق ثقب الطوب هذا المثمار. ورأيت أيضا في يده سيفا مكشوبا يدورها على رأسه فيقول لي: 'عجل عجل! فسارعت ووصلت إلى المصلی المسمى بسنة چایری-a-168 ورأيت العساكر وضعوا الطوب ليقاتلوا مع أهالی آقسرائ، فدققت المثمار في ثقب الطوب، ورجعت، وانتبهت فقلت: 'سيحان الله فهذا أي علامة! فقت، وصليت، وخرجت السوق، وسمعنا يقولون الناس: 'إن الأعداء رجعوا إلى قلعة نيكده' فذهبت عند القهوة، فرأيت علي دده يناديني فأجبت له فيقول: 'كيف عملت ودققت المثمار إلى ثقب الطوب محكما؟' قلت: 'نعم' ورأيت السيف مكشوبا يدور على رأسي قلت: 'نعم' قال: 'أذهب ولا تكشف' فذهبت وما كشفت إلا بعد فوت المرحوم رحمة الله عليه."

---

¹⁷⁴ في المخطوطة (فأعلموهم.)

¹⁷⁵ يعني بربر.

¹⁷⁶ في المخطوطة (المثمار.)

¹⁷⁷ زيادة في المخطوطة (صار.)

وفي ذلك الحال أنه هو يزور الأبواب ويزور العلماء، وجاء يوماً من الأيام إلى عند أبي وكنت حاضراً عنده، فيقول لوالدي: "يا علي دده! كيف يصير أحوالنا وأولادنا؟ إن الأشقياء قد ظهوروا، وهجموا من كل الجوانب وحصروا قلعة أنقره ويكنده والقيصرية وسائر قلاع المحكمة، فقلعتنا ليست محكمة، فأريد أن يرسل متاعنا النظيفة إلى قلعة سليمة وسائر الكهوف ما تقول أنت؟" قال: "لا تخافوا لأن كل شيء إذا مكث في مكان كثيراً فيهلك." "ولم نفهم من كلامه شيئاً ثم طالعه بعد زمان أن قلعة أنقرة ونيكده وقيصري ما دخلوا في الغارة والنهب عند استيلاء ظلمة الأول، فكان مراده من الرموز هذا ولكن المرحوم يتكلم بكلام العقلاء، ويعمل بعمل البدلاء لأنه لا يصلح ويحبس نفسه في الخلوة والذلة كما نقلنا. وكنت يوماً من الأيام سألت حاله إلى حضرة الشيخ حمزة أفندي وقلت كما نقلت فقال الشيخ رحمه الله: "يا روحي! لا تدمه لأني أعددناهمن المجدوبين، لأن العاقل لا يحبس نفسه ساعة مثل هذا." فكان المرحوم ينظر إلى حاله العلية لا الردية رحمة الله عليهم أجمعين. وكان مثل ذلك من الأبدال علي دده الشهير بكلب علي. وكان يسكن b-168 في مكتب¹⁷⁸ باب الحديد ومات فيه، سمعنا توجه إلى القبلة وربط يده إلى صدره فمات مغموض العينين وسائر أعضائه على الأبد.

¹⁷⁸ كان ذلك المكتب خراباً، وقد سوقتم عمره إلى أمير آق سراي قنالي زاده محمود بيك وهو المصلوب في القسطنطينية في حال ولائه، ثم دعاه الوزير فأطاع أمره فذهب ثم صلبه فيها رحمه الله.

ومن بدلاء آفسراى كان في الأول علي يوش دده يسكن في محلة دباغلو وهو
مجدوب يتكلم على نفسه، ويمشي والها وحيراننا.

ومنهم جيلالعلي دده. وكان الكلاب يمشي معه في الصحراء ويصيح¹⁷⁹ في
الجوامع والأسواق: "يا فتاح!" وكان سببه أنه يحب الشاب اسمه عبد الفتاح
ويتعشق له، وكان المرحوم والها وحيراننا بعشقه وهو لا يقدر أن يسكن في
موضع في الليل والنهار. وكانت ليلة يخطر المحبوب بباله¹⁸⁰ فيذهب إلى بيته
في جوف الليل، فيدق الباب فيريد أنه يخرج المحبوب ويصاحب ويدفع حرارته،
فيخرج عمه [فقال]: "من هو يدق الباب في هذا الوقت؟" يقول: "يا حاجي!
أنا" فيقول: "من أنت؟" قال: "فقيركم جيلال علي دده" قال: "وما مرادك في
هذا الوقت؟" قال: "يا حاجي! جاء المسافرون¹⁸¹ إلى الخان، فهات أبيع
حمارك" فقال: "روح! هل الوقت؟ ما هي وقت البيع!" فعلم مراده ولم يشتم
خوفا من كسر خاطره، رحمه الله تعالى.

وكان أيضا من بدلاء آفسراى درويش حمزة المولوي الشهير بطباق دلغسى ،
كان المرحوم يقرأ أحيانا في الجامع الكبير المحمدية، وكان من الفقراء
والصالحين.

---

¹⁷⁹ في المخطوطة (يصح).

¹⁸⁰ في المخطوطة (بباله).

¹⁸¹ في المخطوطة (المسافرين).

وكان أيضا حسن دده كان يلف رأسها زرقا، ويسجد على أعضائه وعلى كل الجوانب ويصيح في الجوامع والأسواق: "يا مسلمين! اعملوا صالحا فإن القيامة قريب."¹⁸² وكان عاداته يوم الجمعة يخرج قبل الناس إلى باب الجامع الكبير ويغطي رأسه ويضعه على عتبة الجامع فيقول رحمه الله تعالى: "من يضع عليّ رجليه وعلى بطني." فبعض الناس يضع رجليه وبعضهم يعبر غير وضع.

وكان أيضا محمود دده من البدلاء ومن أهل الكشف، وكان في الأول شاطر نصح باشا المرحوم الوزير، لكن كان من أهل القرآن وابن الصلحاء. ومن 169-a كشفه أن المرحوم السيد علي حلواني المذكور من قبل من أحياء ملا علي أفندي المرحوم أنه يراه في السوق في وقت صلوة العصر فيقول له: "يا محمود چلبی! تعال حتى نروح معك إلى الجامع الكبير" فقال: "بسم الله" فيروحان ويدخلان فرأهما أن الإمام قد يصلي الفرض فعند الاقتداء يخطر ببال¹⁸³ الحلواني ما في بيتي سمن السراج فيقول: "أصلي الفرض فأروح السوق فأخذهما قبل سدود الدكاكين" فيقول: "الله أكبر فإذا أن الحمود چلبی يجيئنا وراء الصف عنده، فيقول: "بارك الله إلى صلوة وإلى تكبير هذا! ما في البيت سمن السراج، الله أكبر حيف عليك حيف عليك يا مسلمين! اسمعوا" فيقول هكذا، ولا يصلي مع الجماعة، فيخرج صائحا من الجامع فندم الحلواني حاله، ثم يستغفر الله رحمة الله عليه وعلينا.

---

¹⁸² في المخطوطة (قريب).

¹⁸³ كتب في النسخة (بال).

ومن صلحاء آقسرائى عبد الرزاق دده، وهو كان رجلا صالحا مسنا. ومن عاداته أن يغسل الأموات ويدفنتهم. [ومن] نقله: "إني ذات يوم في عصر الأشقياء غسلت رجلا في الجنينة¹⁸⁴ الجكنه¹⁸⁵ فسمعت عند الغسل صوتا مهيبا يقولها لي اترك هذه الجيفة لأي شيء تغسلها فخفت¹⁸⁶ وعرض لي الدهشة. وذات يوم كنت أحفر القبر ففتح كوة من قبر آخر عندي، فنظرت فيها رجلا أبيض اللحية، فإنه قد فتح الكفن وأخرج يده من الكفن ووضع إلى عينيه كأنه مات هو اليوم قال: 'ما رأينا مثله أبدا."

ومن الصلحاء عبد القادر دده، وكان هو في الطريق اليمين¹⁸⁷ كان رجلا صالحا مسنا، يجر الماء (إلى) الجامع الكبير على ظهره، وبمأ المصلق الكبير، ويكفي كل الناس. وابنه مصطفى دده كذلك رجلا صالحا لا يفرق بينه وبين أبيه في اللحية والشيخوخة فيظن من رأهما أنهما أخوان رحمة الله عليهما.

ومن صلحائه عبد الله دده، الشهير بميل كرى وكان رجلا معبرا وإني رأيت في محبة ماردين واقعة غربية في زمن خسرو پاشا الوزير b-169 وكان في ذلك الوقت أبونا المرحوم قاضيا في محمية عنتاب، وكنت في خدمة نيايته، وكان للمرحوم الوالد أمينا يقال له كور علي، وإذا جمعنا محصول المحكمة نقسم الخمس على ثلاثة أسهم، فسهم لي وسهم للأمين وسهم لكتاب المحكمة.

---

¹⁸⁴ الجنينة: باغجه جك.

¹⁸⁵ الجكنه: اسم موضع.

¹⁸⁶ في المخطوطة (فخفت).

¹⁸⁷ في المخطوطة (طريق اليمين).

وهما كانا رجلا ن مليحان أقلاما مسنان كانا كاتبان من قديم الزمان بأمر السلطان، وهما حسن جلي وسليمان جلي رحمهما الله تعالى. وقد أطمع نفسي أن الوزير خسرو باشا قد يعطي المناصب العلية للملازمين، وأنمحصول هذه المحكمة لا يكفي لنا ولآلنا، فإذهب أنت خذ منصبا في زمان شبابك' فإذا رأيت مصالح السفر فطلبت الإجازة من المرحوم قال: "إن لم تقنع فإذهب عدل الوزير يهون الله لك المراد." ولكن قضيت في هذا الوقت صارما له الرضاء، لأن أبي إن أراد الإجازة مني مثلها ما أرضى له خصوصا على المنصب العلية. وذهبت بالهدايا مثل سرج عنتاب لكتخداء الوزير يقال له ماهر¹⁸⁸ علي آغا، وآلة السهم يسمى لها كدلج لأرباب الدولة، مثل لرئيس الكتاب ولقاضي الأردون وإمام الوزير وللمكتوبين للوزير، بالغا ما بلغ بعضها لي وبعضها هدية أبي لهم، فوصلنا الوزير في تحت الماردين، فلازمناه مع سائر الملازمين. فكنت يوما من الأيام مريضا، فرأيت في نومي إبرة في طريق الذي جئت الوزير وهو جانب محمية الراها فيقال في نومي لي: "إنك إن دخلت وخرجت من ثقب هذه الإبرة فتذهب إلى مكانك وإلا لا." ثم حولت وجهي إلى جانب آخر فرأيت جدارا مسددا أعلاها في السماء فتحيرت، فإذا رأيت عبد الله دده المرقوم ذهبت إلى الطريق فيها كثير الأحجار لا يقدر أحد أن يذهب على الفرس وهو لا يتكلم لنا، فانتبهت من النوم فقلت: "سبحان الله إني ما نقدر أن نرجع إلى العنتاب من هذه الطريق الذي جئنا." فتحيرت وجاء خاطرنا 170-a الطريق الذي يذهب

¹⁸⁸ في المخطوطة (ماخر).

عبد الله دده فقلت: "إن شاء تعالى يكون الخير." لأنه أرشدني طريقا لكن فيها صعوبة ولكن فيها السلامة. فرجع الوزير في ذلك اليوم إلى ديار بكر. فتركت الطريق الذي جئت منها، فذهبت معه مريضا أظن أبي أموت في الطريق فوصلت إلى ديار بكر، فأصابني الشدة والمشقة كثيرا. فأخذت بعد ألف مشقة وبلاء قضاء قره حصار صاحب الشهرير بأفيون قره حصار. فأردت الرجوع إلى عنتاب من قره جه طاغ فسمعنا أن الأعراب واللصوص يقطعون الطريق من ذلك الصوب فلم نقدر مع القافلة أن نذهب¹⁹⁰ إلى ذلك الصوب ثم قالوا: "إن طريق قصبه سوه رك صعب قوي، ولكن أمين من الأعراب واللصوص." فذهبنها فرأيت هذا الطريق، الطريق الذي رأيت في منامي أرشدني عبد الله دده، فلم يقدر رجل أن يذهب راكبا إلا بالمشقة. فذهبننا ووصلت إلى حضرت أئينا وقبلت يديه وقدميه.

وقلت: "يا سيدي إني عملت سوءاً فتجاوز [عني] فبكا، وأبكاني ودعا لي بالخير والسعادة، ثم حكيت الواقعة وقال: "إذا لاقيت المزبور فتصدق عليه." ولاقيت وأعطيت شيئا فدعا ليرحمه الله والحمد لله تعالى، ببركة دعاء أبي ما كنت جوعا ولا عاريا في الدنيا إلا أصابني دين لأجل حزنه في ذلك الوقت. اللهم ارحمه [في] الدنيا رحمة واسعة، وارض لنا روحه الشريف حتى يهون الله تعالى أداء الديون في الدارين. لأنه حديث صحيح: إذا تحيرتم في الأمور

¹⁸⁹ في المخطوطة (لأعرابي).

¹⁹⁰ كتب المؤلف "يذهب" سهوا.

فاستعينوا من أهل القبور.¹⁹¹ إلهي وسيدي ومولاي قد تحيرت في أداء الديون واستعنت من روحه الشريف، فأعن لي حتى نؤدي ديني، ولا أهدم عهدي وديني، آمين يا رب العالمين! b-170 بخزائن غيبك تصديقا لقول رسولك وحبيبك: 'إن من أراد أداء الديون تقول الملائكة يا ربي إن عبدك فلان ابن فلان يريد أداء دينه، فأد من خزائن غيبك. فأجاب الله تعالى دعاء الملائكة فيؤدى دينه.'¹⁹²

إني فقير ذنبي كثير.¹⁹³ ربي بصير قولي خبير.

يارب! خلص، أجب دعائي. ما لي معين مالي نصير.

أنت غني، فأعط إلي، فادفع لخصمي، ذاك يسير.

عرفت حالي، ليس لي مال، هذا سؤال، أمر حقير.

---

¹⁹¹ أخرجه العجلوني في كشف الخفاء ٧٥/٢، نسبه إلى كمال باشا. وقال ابن تيمية هذا الحديث موضوع. عبد العزيز بن عبد الله بن عبد الرحمن بن باز، مجموع فتاوى ومقالات متنوعة، دار القاسم للنشر، ١٤٢٠، ٣٠٣/١٣.

¹⁹² انظر إلى البخاري، باب الاستقراض، رقم الحديث: ٢؛ ابن حنبل، المسند، رقم الحديث: ١٧٠٧.

¹⁹³ لأنني كنت نائبا في قضاء أبي، ثم كنت قاضيا. وإن أعددت الخصوم وصاحب الحقوق يكون أكثر من ثلاثين ألفا من الرجال والنساء، لأنني ضبطت وحكمت أهالي أربع عشرة بلدة نيابة وأصالة. فيكون أهالي كل بلدة من الأقل ألفين رجلا ونساء. وأخذت منهم شيئا ألبتته ولو ردهما وكان حقا علي، والأداء حقهم مشكل إلي بالإعطاء ونرجو من كرم المولى الإرضاء.

عبدك رضائي ممن يرجو، وهو غفور وهو قدير.

وكان أيضا من صلحاء آق سراى علي دده من مرید الشيخ قباق، وهو كان رجلا معبرا قويا وصالحا فقيرا يسكن في محلة الكسن. ومن الصلحاء الشيخ إبراهيم چلبى ابن الشيخ قباق، لكن اخترع هو غير طريق أبيه تطويل شعر رأسه، يعتقدون عليه الكبار ويهدون له هدية فكان مستجاب الدعوة، فكثير من الناس نالوا المناصب العلية مثل الوزارة وغيرها بمجته العلية وبعقادهم الطيبة، ويقول الناس إنه يعلم علم الكيمياء لأنه كان في الأول فقير ثم مات في حال الغناء، لأنه لم يخالط الناس ويصلي بالجماعة، ويرجع إلى بيته، ويلبس أحسن اللباس من الفرو وغيره. وكان ابنه حسن چلبى كذلك من الصلحاء وكان أخوه الشيخ أحمد چلبى وأبيه بابا خليل، كانا من الصالحين من أولاد حضرت الشيخ قباق رحمة الله عليهم وعلينا أجمعين.

ومن مشايخ آق سراى الشيخ أحمد چلبى ابن الشيخ قباق، وهو رجل صالح صاحب الجمعية في الليالي المباركة، ويطعم للفقراء والمساكين ممن حضروا الجمعية، وصاحب الرياضة. وكان ابن عمه الشيخ حسن الساكن في محمية قسطنطينية في قرب سلطان سليم 171-a عند السبيل رجلا صالحا، ومن أحبائه السيد هاشمي چلبى رحمة الله عليه، وكان من الصلحاء وأحسن الوجوه وألين الكلام.

وكان من الصلحاء وأهل الجمعية أحمد دده الشهير بقاشقجي أحمد دده من طريق الشيخ إسحاق، وكان الشيخ شعبان أفندى أيضا من الصلحاء

مظنة الكرامة كان إماما حسيبا في مسجد السوق في تحت المنارة. ومن الخطباء محمد أفندي خطيب كبير في الجامع الكبير، وهو من العلماء العاملين، والناس يعتقدون إليه، ويعلم الطالبين الدرس، وكان رجلا وشيخا كبيرا والحمد لله تعالى. مرقد الشريف قريب إلى مرقد جدي الحاج حسين رحمة الله عليهما وعلينا أجمعين.

ومن خطيب [جامع] الكوبر رمضان خليفة، كان رجلا صالحا ومعلما في مكتب السوق وعلما منه بعض السور في الصغر رحمة الله عليه. ثم كان ابنه مكانه بعد أبيه، وهو مصلى جلي، وهو أيضا في صورة الصلاح ثم نصب بعده ملا مصطفى خطيبا إلى جامع طباغلو، وهو المشهور بجامع الكوبري. وكان المرحوم من أيا التروم إيلي، كان رجلا صالحا وأهلا للقراءة، ثم فرغ منه ونصب مكانه ملا رمضان أفندي، وهو من الإخوان ولا بد أن يكون من أهل الحال، لأنه خدم الشيخ حمزة أفندي في زمان سعادته بخدمة الإمامة في مسجده، وأخذ المهمة منه لا يخلو ألبتة وكان سخيا لأنه يضيفني مع حضرت الشيخ في وقت العنب والزبيب في جنينة المسجد في سوق الجولاقي، وأعاني في بعض الأمور والحمد لله تعالى خلصنا منها بعنايته الشكور.

ومن مشايخ آق سراي الشيخ عبد الرحيم أفندي الساكن بالخلافة بمحمية بروسه من قبل قطب العارفين عزيزنا الشيخ محمود أفندي الأسكداري. وكان في زمن سعادته خليفة في قسبة لفكه. ثم نقل إلى محمية بروسه، فلما جاء إلى بلدنا آق سراي ليزور صلاة الرحيم. كنت الفقير b-171 قاضيا فيها، فأراد صورة حجة

لخصوصه أكثر من أربعين سنة، فأردناها فكشفنا السجلات والصكوك¹⁹⁴ القديمة كلها، وتقيدنا لحصول مراده فلم يكن، ثم فرغنا وفرغ الشيخ، فمضى زمان، ثم دعونا الشيخ إلى بيت أينا المرحوم فأجاب الدعوة في الجينية، وكنت ذلك اليوم أفتح سجلا من غير فكر، فظهر وبهر حجة الشيخ، فرأيناها وكشفناها وأخرجنا من السجل وحملنا معنا في الضيافة، فكان منبسطا لهذه الأحوال ودعا لنا بالخير. وروى أنه في وقت كان في خدمة الشيخ قطب العارفين محمود أفندي الأسكداري يخدمه أربعين سنة ويقولون للشيخ: "يا عزيزنا! عبدكم عبد الرحيم دده الأقسراي يخدم لكم من زمان كثير ومثله مشرفون بالخلافة فما حاله؟" قال الشيخ: "إن البستاني هل رأيتم البطيخ الصالح للأكل يترك في بستانه؟" فسكتوا ثم بعد زمان يرسله في زمان سعاده إلى قسبة لفكه عند اللازنيق في طريق إستنبول ثم بعد وفاة العزيز ينقلونه إلى محمية البروسه، الله أعلم منأهل الحال وصاحب الكرامة. فلما جاء إلى بلدة آقسراى لصلة الرحم قسم جميع البيوت العالية المتعددة المشهورة ببيت نور الله أفندي إلى أقبائه¹⁹⁵ على قدر حالهم، ثم توجه إلى محمية بروسه وأتاب منه سراج عبد الفتاح ورجب دده ابن إسماعيل دده الشهير بكوله زاده، فخدما له بالخدمة القدسية. ثم جاء بهما إلى آقسراى بعد زمان، ثم

¹⁹⁴ في المخطوطة (الصكوكات القديمة).

¹⁹⁵ ومن أقبائه رمضان دده. وكان المزبور في الأوائل من غلام السلطان، ثم دخل إلى الطريق المحمودي بعناية الله تعالى. ومن أقبائه عبد الفتاح دده السراج الأقسراي، وهو من الصلحاء وموظنة الكرامة اللهم اجعلي منهم بركة إنعامك اللطيفة.

ذهبا إليه لكن ربح السعادة والخلافة هبت على رأس دده، فسمعناه أرسله
الشيخ بالخلافة إلى آقسرائى.

وكان المزبور في زمن شبابه شابا صالحا محبا للأولياء والصلحاء فأدخله الله
تعالى إلى مجلس الأولياء والصلحاء¹⁹⁶ بمحبته إليهما، حتى روى لنا¹⁹⁷ في
مجلس عظيم الحاج عمر الشهير بكجج هجى المحضر ياشا في محكمة آقسرائى أنه
يقول كنا مع رجب دده ذاهبا إلى قرية مالاتي 172-a لخدمة لي ولخدمة
له، فوصلنا إلى قرية إيلى مى، فدخلنا مجلس الشيخ قرهولي أفندى من خلفاء
الشيخ علي سمرقندي مرتين أو ثلاث مرات فقال الشيخ لي: "يا عمر أغا! لا بد
لك المحبة لي، ولك المراد مني، قد جئت كثيرا إلى مجلسي، قدم إلي حتى
نعطيك التوبة والإنابة، ونبد لك من هيئة العوام إلى سيرة الصوفية، فأقدم
لي." وكنت أهرب منه وقلت: "يا أفندى طريقك طريق المجاهدة، وأنا لا أقدر
المجاهدة." فأبيت ولا بايعته¹⁹⁸ ثم تحول وجهه مني فتوجه إلى رجب دده
[فقال له:] "يا شاب المليح! تعال هذا ما أخذ الدولة الأبدية والسعادة الأزلية
هذا النصيب لك." فأخذ يده وغير عمامته ودعا له بالخير والسعادة. فكان
بعد ذلك من الصالحين وكنت من النادمين.

يامن يعطي السعادة الأبدية لأهلها ويجرم الغير ولم يكن مسعودا!

---

¹⁹⁶ ومن صلحاء آقسرائى السيد حسن دده التجار، توطن هو في محمية بروسه أيضا، وهو من
الصالحين.

¹⁹⁷ في المخطوطة (روانا).

¹⁹⁸ في المخطوطة (أبعت له).

كل السعادة لعبدك منك سيدي، وارحم إلهي واجعل عندك مودودا.

وأدخلني زمرة الصالحين، ولم تجعل منهم هذا المذنب مردودا.

والطف بخاتمة الخير، إنها كان لي هي أعظم مقصودا.

يرجو رضاك رضائي عبدك الفقير، يسره حسن العاقبة كن له جودا.

ومن مشايخ أقرى رجب أفندي ابن الشيخ حسن أفندنالساكن في ناحية الصحراء، وهو من الصلحاء والأسخياء وبدله الله تعالى من الطريق المجازي إلى الطريق الحقيقي، وكان في الأول من الزعماء ثم فرغ باختياره وذهب إلى طريق إياه، اللهم يسر لنا مثلهم السعادة الأبدية آمين.

ومن العلماء في بر باغلجه عبد الفتاح أفندي، وكان من العلماء العاملين، ثم كان خطيبا b-172 في جامع قصبه قاره بكر. ثم فرغ منها واختار العزلة والذلة، ولم يقبل المنصب السلطاني، وحصل العلوم في العجم، ثم جاء إلى قريته المذكورة وجلس للدرس للطلاب من الهيئة والحكمة والمنطق وسائر العلوم، رحمه الله تعالى. فعلم كثيرا من الطالبين ولم يقد أحد مقامه، العلم عند الله تعالى.

ومن علماء أقرى محرم أفندي وكان قاضيا عالما فاضلا لكن لا يغنيه الله تعالى مات فقيرا وسمعنا منه قال: "إني جربت أن الله تعالى يعطي في الدنيا للمقتصددين درهما ألف درهم، لأني ذات يوم في إستنبول خرجت السوق

فأردت أن نعبرقهوة الحافظ، فإذا كان في جيبى درهم فقط، إن أعطيه القهوة ليس للخير درهم غيره، فذهبت متفكرا فلاقيت في السوق امرأة سائلة، فسألني¹⁹⁹ فأعطيت الدرهم لها بمضمون "وأما السائل فلا تنهر." ²⁰⁰ فما دخلت القهوة، وذهبت إلى بيت الأحباء، فدخلت فيها، وجلست، ورأيت يعدون الدراهم، فإذا حصل مرادهم، وتركوا الإحصاء، فحطوا في منديل دراهم، فقالوا: "يا أفندي! خذ هذا! وأعط القهوة." ثم خرجت وأعددتها أمها ألف درهم، فشكرت الله تعالى أنه يعطي الألف لواحد من الصدقة. ومن عادة المرحوم أن يكشف رأسه في الصيف والشتاء ولم يتضرر، ويجلس مكشوف الرأس إلى آخر المجلس رحمه الله عليه وعلى والدينا.

كان معروفا هو بين الأنام، عالما في الفقه ما له الكلام،

ليس في غير العلوم مثله، قابلين قوله خاص وعمام.

ومن علماء آقسرائى محمد أفندى الشهير ببوداق زاده، كان عالما وسخيا ورئيس القضاة والمدرسين بلطفه ونعمته، ثم كان مفتيا، وكان شجاع²⁰¹ النفس لأن ولاية آقسرائى يراجعون له، ويخافون منه ويراعون لأعوانه. وكان

---

¹⁹⁹ في المخطوطة (فسألني.)

²⁰⁰ سورة الضحى: ١٠/٩٣.

²⁰¹ في المخطوطة (شجاع.)

المرحوم²⁰² يضيف لهم في أكثر الأسبوع بالطف الطعام، a-173 ويحضر في مجلسه الخاص العام ويشاورون في الأمور المعظمة والسلام.

ومنهم السيد علي أفندي الشهير بيختي أميرى، وهو في الجود والإحسان مثل الحاتم والسليمان. ويقرأ في وقت وأن حضرت القرآن، ويكي بخوف الرحمن، ويحسن ويكرم الجيران خصوصا في شهر رمضان بالإطعام. وفي علم الفرس أكثر من سائر العلوم وصاحب الإذعان رحمه الله عليه وعلينا الغفران.

ومنهم علي أفندي الشهير بابن قورق،²⁰³ وهو من أعلى²⁰⁴ القضاة، وصار مفتيا وهو من النعمة والضيافة ويلتفت [إلى] الزائرين بأحسن الكلام، ويكرم على المرام. ثم فرغ من القضاء بحسن اختياره ورجع من القسطنطينية في زمن حواجه السلطان إبراهيم خان، هو حسين أفندي، خوفا من أخذ المنصب بالارتشاء بعدم ملازمة سنة كاملة، وارتشائه شائع بين الناس ما جاء في الدنيا مثله.²⁰⁵

اللهم أعط لمن لازمه اجرا جزيلا، واجعله في الدارين حقيرا وذليلا.

---

²⁰² وكان ابنه إسماعيل چلبى من زمة القضاة ومن نسل الشيخ، فكان رجلا صالحا ولكن كان

عنيذا في بعض الأمور.

²⁰³ وابنه السيد محمد چلبى من زمة القضاة، ومن أهل الكرم اللهم هون جميع أموره ولنا يا ربنا.

²⁰⁴ في المخطوطة (على).

²⁰⁵ ومنهم صارى اسماعيل أفندي، أنه لا يرتشي في حكومته رحمه الله عليه وعلينا. فمات في

إستنبول غربيا. ومنهم قدرى أفندي وكان المرحوم على السكون فمات في قضاء قرص غربيا.

لأنه أشاع ما يجب إخفاءه، ولعنة الله على من كان دليلاً.

وأما أخوه عبد الباقي أفندي لازمه ستة وثلاثين²⁰⁶ شهراً على التوالي وصبر زحمة الملازمة وبمشقة القسطنطينية ثم أنشأ رسالة والتفت إليه ثم اضطر وأخذ قضاء أقسراى بإلحاق قضاء أيوب أيلي وكان من الصلحاء والعلماء، له مجموعة جمع بخطه أسماء الأولياء السابقة من القدم من محمية أقسراى رحمه الله عليهم أجمعين.

ومن علمائه شعبان أفندي²⁰⁷ الشهير بميم زاده، وهو قوي في المعارف الظاهرة والعلوم الباهرة. وكان من أهل القلم وصاحب الرقم، وله الترجمة في كلمات العلوية b-173 كرم الله وجهه، وكان قاضياً لكن في أكثر الأيام اختار نيابته مصطفى أفندي الشهير بخواجه خسرو باشا في محمية قونيه، وسافر وكان معلماً له والتفت إليه التفاتاً كثيرة حتى خلص بالتفاته من الفاقة والاحتياج، وكان يعلم الطالبين في أقسراى، وعلمنا منه بعض العلوم وكتبت منه خط التعليق رحمة الله عليه.

ومن قضاة مصطفى أفندي الشهير بابن أخ عبد الله أفندي، وكان من الأسخياء والندماء ومن أهل الزوق والصفاء وكان مائلاً للضيافة ويخدم له

---

²⁰⁶ في المخطوطة (ثلاثون).

²⁰⁷ وكان مخلصه في الشعروالإنشاء سماه مفتي حسين أفندي القاضي عسكر، وكان من أفصح الشعراء وأبلغها وكان ابنه مصطفى چلبى المدرس من أحسن المحلومين ودرويش محمد چلبى كذلك.

واحد أو اثنان²⁰⁸ شاب مليح الوجه بأحسن الثياب النظيفة. اللهم ارحم له ولنا بجرمة سيد البشر، وخلصنا من نار السقر، وبيض وجوهنا في يوم فيه تبيض الوجوه وتسود الوجوه، واختم عاقبتني بالخير ولمن يقول دعاءنا آمين، والحمد لله رب العالمين.

ومن صلحاء القضاة نعمان أفندى رحمة الله عليه، كان رجلا مليح الوجه، وأعدباللسان، لا يتضرر أحد من لسانه، ويلتفت [إلى] الوضع والشريف على حالهما، ويضيف الإخوان في بعض الأوان، ولا يختلط العوام في أكثر الأيام، ويقرأ في وحدته كل يوم القرآن العظيم. ومات من وجع شير ينجه رحمة الله عليه. وابن عمه حسين چلبى الشهير بأغسق حسن، كان من الندماء والصلحاء ومحب وجهالحسن رحمة الله عليه. وكان ابنه من إخواننا كذلك في مشرب أبيه بل هو الأكثر لأنه من أهل القضاء وصاحب النعمة ومحب الإخوان، وكان اسمه عبد الله أفندى الشهير بياندينزاده. وابن عمه عبد الباقي چلبى رأيناه من الصلحاء، وكان من أهل طريق القضاء بعد التجارة تقليدا لعبد الله أفندى اللهم [أصلح] حالهما وحالي.

ومن قضاة عبد الحليم أفندى أخو السيد يحيى أفندى a-174 السابق الذكر من قريب الشيخ حمزة أفندى، وهو منصلحاء القضاة، ظني أنه ما عمل الكبائر في عمره لأني ما رأيته إلا في أحسن الحال اللهم حسن حالنا وحاله.

²⁰⁸ في المخطوطة (اثنين).

وابنه السيد عبد الرحيم چلبى المدرس، والسيد سنان چلبى، كانا من المحجوبين والمعصومين في حال شبابهما. اللهم عمرهما بالصلاح وأولادي وأولاد أولادي.

ومن قضاته أخونا في الله تعالى السيد جمال الدين أفندى القاضي الشهير، وكان من الأجاويد وابن الصالح وهو عبد الله دده المذكور سابقا . وكان المرحوم سخيا قويا يحب الإطعام أكثر من أكله في سماء الغير. وقد يختلط بعض أمور المسلمين، ويخدم لهم ويراعون له في بعض الأمور أهالي القرى. مات غربيا في القسطنطينية رحمة الله عليه وعلينا وعلى سائر إخواننا.

ومن قضاته هندي إبراهيم أفندى، وكان من الأغنياء لكن في بيته أجود من الغربة. وهو من الله تعالى لحكمة وعبرة فما أكل تحصيله، وقتل في طريق القسطنطينية مع أستاذ محمد الشهير بأرسلان علي زاده، ومعه خدماته من الشباب الأرمدماتوا شهداء، رحمه الله عليهم وعلينا. ويسر لنا الشهادة وحسن العاقبة آمين يا رب العالمين. ولكن المرحوم قد يجود²⁰⁹ لأهل الضرورة وهذا أيضا من أحسن حاله.

ومن قضاته محمد أفندى الشهير بماضي باش زاده، وهو رجل مليح الوجه وأحسن الكلام. كل من يلاقيه يلتفت إليه التفاتا عظيمة، وهو أيضا من أهل المعارف ومحب المحبوبين بأمدح المحبة. اللهم أطف له على مراده في

---

²⁰⁹ في المخطوطة (يوجد).

الدارين، وابنه موسى چلبى أيضا من الأسخياء ومحجوب القلوب b-174
ومن أهل المعرفة.

ومنهم العالم الفاضل الحاج أحمد أفندى الشهير بأونجى زاده أفندى، المفتي سابقا، وهو من أصلح القضاة، صار خليفة إلى طريق علي سمرقندى، ثم عجز عن خراجه²¹⁰ لكثرة عياله، ثم كان قاضيا وحج منه وكان من أحسن الوجوه في كل الوجوه، وابنه عبد العزيز چلبى من أسخياء المخدومين وأشجعهم.

ومن علماء قضائه أبو بكر أفندى الشهير بأرمانكى زاده، وهو من الصلحاء خصوصا أخوه محمود أفندى من صلحاء الأئمة ومن مظنة الكرامة لأنهما قد رأهما ورق الورد في أنف نبي دده حالة الاحتضار، قد سبق ذكره في أوائل الكتاب عند ذكر الصالحين.

ومنهم سيدي أحمد أفندى الساكن في قرية يبرقحصار، وهو كان من صلحاء القضاة ولكن كان مشهورا بالحسن، ؤوهي من حسنه لأنه لا يختلط الناس في أكثر الأيام رحم الله عليه.²¹¹ ومنهم شعبان أفندى الشهير ببيرون وهو من

---

²¹⁰ في المخطوطة (خرجه.)

²¹¹ وابنه من أحسن الطلبة، ويكون إن شاء الله تعالى أقوى من أبيه في كل الوجوه.

الصلحاء والندماء، ويحكى أنه كان في الأيام الطاعون رفيقا لعسكر الطاعون ويسير في الليالي معهم وسمعنا من فيه في القسطنطينية ومات غربيا فيها.²¹²

ومنهم²¹³ عيسى أفندى الشهير بيورك عيسى، وهو من الصلحاء ومات هو غربيا في القسطنطينية. ومنهم عيسى أفندى الشهير بأق عيسى أفندى، وهو من العلماء والصلحاء ولا يختلط العوام، وكان في حاله مع أهله ووعيله. ومنهم عبدالسلام أفندى، وكان المرحوم من أصدق الإخوان ومحب الخلان وصاحب اللسان والإذعان وكان قاضيا في صيدا،²¹⁴ جاء مريضا فمات من ذلك المرض، رحمة الله عليه. اللهم ألطف لنا وله وتجاوز عن تقصيراتنا بمنك وكرمك يا أكرم الأكرمين ويا أرحم الراحمين. اللهم ارض خصومنا وخصومه في الدارين ولا تعذبنا يا رب العالمين.

ومنهم جلال أفندوبوهو a-175 من أحب الإخوان وكان المرحوم ابن الملا محمد أفندى الشهير بغرجي زاده من كبار أقسرانمارينا أباه لكن سمعنا من العلماء والصلحاء والفضلاء، كان أبوه أسيرا وشهيدا في العجم في قضاء ننجوان وابنه مات شهيدا في قرية من أقسراى رحمة الله عليه.

---

²¹² وابنه محمد چلبى أجود من أبيه في كل الوجوه وكان صاحب النعمة وأهل المصلحة.

²¹³ ومنهم مصلى أفندى الشهير ببايقابى زاده، وهو من أعدل النواب، يصلي التهجد في كل الليالي ولا يتركها إلا للمانع شرعي.

²¹⁴ صيدا ثالث أكبر المدن اللبنانية وأكبر مدن محافظة الجنوب و تعتبر صيدا إحدى أقدم مدن العالم ، تقع على ساحل البحر الأبيض المتوسط.

ومنهم السيد قاسم أفندي، وهو من الصلحاء، سمعنا من فيه أنه حضر مجلس حضرت السلطان ومفخر الأنبياء عليهم الصلاة والسلام، ومات في القيصرية في عودته من قضاء إسبررحمة الله عليه. ومنهم السيد حسن أفندي الشهير بپرك زاده²¹⁵ وهو من الصلحاء ولا يخالط الناس ويسمونه لأجل ذلك خيسا وهو من الصالحين. ومنهم حسنافندي الشهير بأ كدرزاده، وهو من أشجع القضاة ثمسقط عليه السقف فمات في بيته. وابنه حسين چلبی، كان من القضاة ولم يبلغ مراده في الدنيا فمات مبطونا رحمة الله عليهم وعلينا.

ومنهم حسن أفندي الشهير ببيراقجي زاده، وهو أيضا من الصالحين ومن أولاد الأولياء عبد الرحمان أفندي صاحب عماد الإسلام وابنه محمد چلبی من أحسن المخدومين، [وهو] مدرس. ومنهم تاج الدين أفندي وهو من العلماء والصلحاء وأهل المعارف الظاهرية. ومنهم جعفر أفندي الساكن في قرية إخلاره، وهو من الأجاويد أكلنا مع أبي نعمته في عصر جلال علي بيك في قرية إخلاره.

ومنهم جعفر چلبی المدرس الشهير بجاروكين زاده، وهو من أهل المعارف في علم الظاهر، وأعذب اللسان ومحب الإخوان وصاحب النعمة وأهل القلم. وكان أبوه إلياس چلبی من أولياء الله تعالى، لأنه من محب الأولياء والصلحاء وصاحب النعمة، ويجب الإطعام أكثر من الأكل في سماء الغير. وكان يطعم

---

²¹⁵ وكان أخوه السيد حاجي بيرام علي من الصلحاء وأهل النعمة، وابنه ابراهيم چلبی أيضا من الصلحاء، وكان كاتباً لسلام السلطان في قلعة كيرد، وحسين چلبی أخوه من الصلحاء ومن الأئمة.

كل يوم على قدر حاله ويضع على رأسه في الصيف والشتاء بعض الأزهار، ولا يتركها أبدا ولو ورقا، ويداوم صلوة الجمعة قبل الناس وصلوة التهجد، b-175 ويداوم الأوراد في كل الأوقات رحمة الله عليه.

ومنهم نور زاده محمد أفندي، وكان من أشجع²¹⁶ القضاة، يخافون منه أهل السوق في زمن حكومته، وكان في بعض الأوقات نائبا في محكمة آقسرائى. وأما ابنه درويش مصطفى المولوي من الصلحاء على صورة البدلاء، ولم يذهب إلى طريق أبيه صار حلاقا. وأما أستاذ شعبان بن كوكلمز من الحلاق، كان رجلا صالحا من أحبائه حضرت الشيخ حامد رحمة الله عليه. وكنت أغبط له لأجل صلاحه وحلال طعامه لأنه يعيش من كسب يده لا حيلة له أصلا ولا كذب ولا ضرر لأحد.

ومن قضاة آقسرائى سليمان چلبى من متعلقات خير الدين أفندي المذكور سابقا، وكان صاحب القلم وأحسن الكلام، ومن لطائفه العجيبة أنه كان نائبا في قضاء يكى إيل في زمن إنعام زاده چلبى الذي كان قاضيا ثم صار أمينا في قيصرية، فقتل فيه²¹⁷ شهيدا، تفصيله لا يذكر. وأما سليمان چلبى أنه شرب خمرا في نيابته في محمية عينتاب، وزال عقله وجاء كلب، ويلحس²¹⁸ أنفه وفمه ويظن أن خادمه داوود يمسحه وينشط منه ويقول: "يا داوود! رضي الله عنك." ولم يعلم أن اللاحس هي الكلب، ثم جاء عقله

---

²¹⁶ في المخطوطة (شجيع).

²¹⁷ يجمع الناس عليه، لأنه أظهر البدع لإجراء الميرى فمات.

²¹⁸ اللحس: يلامق.

فعلم أنه الكلب، فيستحيي من عمله، وقوله ويقول: "ياداوود! الله تعالى! لا تحك هذا العمل لأحد حتى أموت." رحمة الله عليه. وكان من الندماء وأهل التدارك وشجاع²¹⁹ النفس.

ومن ندماء آقسرائى ومداح الأولياء والكبار مصلى چلبابن كونجكللى، وهو من الصلحاء وذاكر الأولياء بأساميهم، ويعلم منقبتهم كثيرا. وكان رجلا مصاحبا عديم الأمثال حتى أن حضر هو في مجلس وسائر حضار المجلس ينتظرون إليه ويستمعون كلامه ويستحسنون لكل لفظ صدر منه، لأنه كان رجلا أميناً وكلام عرفه كلها مشحونة بألفاظ غريبة عربية وفارسية، كل من سمع كلامه يقول: "إنه أهل العلم." ويقرأ الآيات والحديث بالمناسبة [لطيفة] ومن عادته أن يذهب عند كل كبار نزل 176-a على آقسرائى، وقد يجيئ بالدعوة عندهم. وذات يوم نزل على صحراء آقسرائى رجل ظريف من الكبار، فإذا يجيئ ويجلس ويتكلم ويحكي له من السلفاء الماضية من الكبار والصغار من الأولياء والصلحاء على عادته ثم من الذين أنعم عليهم وقال: "ما حالهم؟" [فقال:] "إن فلان أغا وفلان بيك وفلان أفندى كانوا من الأجاويد وصاحب اللطف والكرم وكانوا كلهم حبيبا وكنت محبا لهم، لكن كلهم ماتوا يرحمهم الله، وفلانا وفلانا كذلك وفلانا وفلانا كذلك كلهم ماتوا طول الله تعالى عمركم." فقال رجل: "يا مصلى چلبى! الله أعلم أنت سوء! لأنك أعددت كثيرا من أحبائك لكن كلهم قد ماتوا وأنت حي، قم من

²¹⁹ في المخطوطة (شجاع).

عندي لثلا يصيب شئى منك إلى. " فحجل من كلامه، فخرج متألماً ورأى عند الخيمة رجلا من قسبة آقسراى يقال له أبازه لى أحمد، وعلم أنه سمع هذه الأقوال فيجئى عنده [وقال له:] "يا ابني أحمد أغا! هل سمعت هذه الأقوال؟" قال: "نعم" [فقال:] "أرجوا من كرمك أن لا تشيع هذه الفضاحة أحدا حتى أموت." تعهد ذلك أن لا يقول لأحد، ثم مرض بعد زمان، فيجئى له أبازه لى أحمد، فقعد عنده، ويسأل خاطره ويقول: "كيف يصير الحال؟ أنا ما قلت ذلك الكلام إلى هذه الأيام لأحد، وما بقي لي صبر." قال: "يا أخي! اذهب، بعد اليوم قل على مرادك لمن شئت." فذهب هو، ومات مصلى چلبى رحمة الله عليه.

تمر السنين والأيام مثل الرياح، وما يبقى الأنام، كن عالما بالخير إنه خير لك في يوم القيام.

ومن شهداء آقسراى درويش رمضان المولوي، وكان في الأول من هل الخدع ويحتال²²⁰ المسلمين والأكابرين بكل خدعة، ويعتمد عليه الكبار من الوزراء - 176b مثل كوجك أحمد پاشا، ومرضى پاشا وغيرهما. ثم مات في طريق الحلب في قسبة پياس شهيدا. ومن شهداء آقسراى محمد چلبى ابن حسن وهو من الشهداء. ومصلح الدين أفندى²²¹ النائب في محكمة آقسراى الشهير بأغوز زاده. وإبراهيم چلبى الشهير بغزلباشى زاده. وعلي بيك الشهير بابن

---

²²⁰ في المخطوطة (يحيل).

²²¹ ابن قروق زاده.

صارى علي وابنه. ومملوك حسن چلبى، وحيدر بيك الجندي قتلوا كلهم
صارى جعفر²²² من الأشقاء، أخذوا قلعة آقسرائى، وقتلوا جميعهم،²²³ ونهبوا
أموالنا، وقتلوا الحيدر على سماط عند الضيافة، والتفصيل لا يليق بهذا
الأجمال. ثم الشهيد الشان محمد أغا، قتله بأمر السلطاني طوطجي حسن
باشا في آقسرائى، لأنه كان في زمن الطغيان من ملازمين. ولكن كان رجلا
مليحا، وذى النعمة وصاحب القلم، وصاحب حسن السلوك في آقسرائى،
ومحب العلماء والصلحاء ويحبونهم ويحبونه رحمة الله عليه.

ومن أمراء آقسرائعبد النبيبيك، وكان رجلا صالحا أعطى كل ماله لأجل
المنصب للوزراء أخذوا ولم يقبض²²⁴ كثيرا، فكان فقيرا، فهزم من الدين²²⁵
عند إلياس باشا في وقت ظهوره، فمات عنده مديوما ومغموما. وابنه أحمد
چلبى الشهير بييك زاده، قد فرغ من كل المناصب وقنع الفاقة، وهو من أهل
الصلاح ورجا هو أن يكتب اسمه في هذا الكتاب، فأجبناه لأنه من الصلحاء
وأهل القناعة.²²⁶

---

²²² ومن أعوانه خليل آغا الشهير بكوزى بيوك وضانتل خليل والسيد سفر من قضاء آقسرائى.

²²³ ومن الشهداء طوغانجى مصطفى آغا، قتله جعفر الأصفر أيضا.

²²⁴ في المخطوطة (يقبض.).

²²⁵ في المخطوطة (الداين.).

²²⁶ اللهم أصلح حاله وحال أولادي في الدارين آمين يا رب العالمين.

ومن كبار أقسراى²²⁷ من السبا هي أحمد آغا الشهير بخراججي، وكان من أهل النعمة وصاحب الهمة، وبابه مفتوح لكل وضيع وشريف حتى إذا جاء الكبار من العلماء والوزراء ينزل عليه، ويطعم له على قدر الإمكان ويلتفت إليه. وكان ابنه المرحوم محمد چاوش، من أهل المعارف في الظاهر. وكان رجلا أعذب اللسان، وكان من إخواني هو ومحمد چاوش ابن دفتردار-177a الشهير بقباني، وعبدي آغا [و] أخوه وشعبان چلبى الكاتب، كلهم من الصلحاء وصاحب القلم وذوي النعم رحمة الله عليهم أجمعين.²²⁸ وأما شعبان ابن الشيخ طوره سن، وهو أيضا من أهل المعارف وصاحب النعم، وبابه أيضا مفتوح لكل وضيع وشريف. اللهم أصلح حاله وحالي إلى انقراض الدوران.

---

²²⁷ ومنهم علي بيك، ابن الحاج نورالدين وهو أيضا من أهل النعمة وصاحب المروءة، لأنه ماسد بابه في القلة والرخاء. ومنهم على آغا ابن إيل باشى المرحوم، وهو أيضا صاحب النعمة والسماط أكثر من الغير. وأبوه وأخوه وابن أخيه كلهم من المكرمين، رحمه الله عليهم أجمعين. ومنهم أحمد آغا في قرية باغلجه، وهو من أهل النعم وصاحب القلم، وبابه مفتوح لكل الأمم. ومنهم الحاج رضوان آغا، وهو من الصلحاء وصاحب النعمة، لكن بين الناس ما له طالع يقولون إنه حسيس. ومنهم باشا بيكواينه أحمد آغا وأخوه مراد آغا، كلهم من أهل النعمة وصاحب العزة والرعاية لا في رأية أكثر من الغير قد رعاني كثيرا عند مصلح بن مخصوص [بي] الوليمة. وأبوهم غزالى أفندى كان من الصلحاء ومستجاب الدعوة. ومنهم حسين أفندى السباهى، وهو صاحب المروءة وصاحب القلم وأهل القرآن وصلاحه أصلح من نفسي في كل الوجوه. لأني كنت معه رفيقا في بلدة ماردين في زمن خسرو پاشا. ومنهم أحمد الجان وهو صاحب القلم ومن ندماء عند أمير أقسراى.

²²⁸ ومنهم سليمان آغا، وهو من أهل اللسان. مات غريبا في طريق إستنبول على الفرس، وكان في آخر عمره طالب العلم.

ومن صلحاء آقسرای²²⁹ أحمد پاشا من قرية كرولي من مرید الشيخ إسحاق أفندی. ومنهم سفر خليفة الخطيب في قرية إخلاره من طريق إسحاق أفندی. ومنهم حسين أفندی الخطيب في قرية صورصول من طريق الشيخ علي سمرقندي، وكان زمانا من مقتداء أهالي جبل حسن في كل الأمور، ثم فرغ منه وكان رجلا مدبرا في أمور الرعية وصاحب القلم ويأخذ الكلام ويقدر ترتيب الكلمات عند حضور الوالي والكبائر بألین الصورة ويحسن كلامه.

ومن القضاة دده أفندی ابن قوجه جاش، وهو من أهل القلم وكان له معارف ظاهرية وكان مشهورا بين الشعراء كباي، لأنه كان مطبوخ الكلام، وكان أبوه منأكابر القرى [و] صاحب النعمة العظيمة، وبابه كان مفتوحا لوضيع وشريف، ويجب العلماء والصالحين، ثم مات شهيدا رحمة الله عليه. ومن قضاة آقسرای آخيا أفندی وهو من أهل المعارف الظاهرية وصاحب

---

²²⁹ ومنهم قوكرلی محمد آغا، وهو من صاحب النعمة والعزة قد مات شهيدا في سفرلر، رحمة الله عليه وعلينا. ومنهم عيسى پاشا الجورباچی، وهو أيضا صاحب النعمة وضيق القلب. ومنهم تكلی محمد آغا وهو من أهل المدارت وقابل الخدمة. ومنهم عبد الكريم بيك وهو مصاحب، ويعمل الصفاء من مصاحبته. ومنهم قره مصطفى آغا وهو من الندماء وبابه مفتوح لكل الزائرين. ومنهم مصلى آغا وهو من الأجاويد مثل العرب وصاحب المههم لنفسه وصاحب العزة للعلماء والصلحاء. ومنهم محمد آغا ابن محمد آغا وهو شاب مليح وكلام مليح مثل أبيه وصاحب النعمة والعزة. ومنهم عثمان آغا من قرية قره طاش وهو صاحب النعم والكرم. ومنهم پری من أولاد پری پاشا المرحوم، وهو محب البكتاش وكسوته بكتاش من صلحاء السپاهی. ومن صلحاء السپاهی عثمان بيك الكورجی الأصل وسمعا من فيه أنه قال: "أنا ما تمت على الجنابة وإذا اجتمعت مع أهلي [كنا] نقيم ونغسل وننيم مع الغسل."

الجدود والكرم وهو يجب الإطعام أكثر من الإكرام له. اللهم أصلح حالنا وحاله وخلصنا من الهموم آمين.

ومن علمائه²³⁰ عبد الجليل أفندى ابن صولاق، وهو توطن في القسطنطينية، وذهب إلى طريق الموالي وكان نائبا في القسطنطينية والأدرنة والبروسه، اللهم يسر له قضائهم لأنه من أحسن الناس تواضعا وحلما ورعاية، وكان أبوه من الصلحاء وأخوه الكبير أيضا من الصلحاء وأخوه الصغير أحمد چلبى من المدرسين. b-177 ومنهم عيسى أفندى ابن قپوجي خير الدين، وهو توطن أيضا في القسطنطينية، وصار من قضاة روم إيلى، وهو من العلماء وصالح القضاة، لأني سمعت حسن حاله في قضائه بإمساك نفسه من الرشوة.

ومنهم حامد أفندى ابن الحاج مصطفى، وهو أيضا من العلماء وتوطن في القسطنطينية. وكان في الأول في خدمة شيخ الإسلام يحيى أفندى، ثم ردها لأجل مصلحته. ومنهم رجب أفندى ابن تحس يُخليفة الإمام، وهو من العلماء وابن الصلحاء، ومن أحب الإخوان ومن المدرسين. ومنهم عبد الباقي چلبى الشهير بيووالى زاده، وهو من أحسن الإخوان وصاحب الإذعان وصاحب النعمة. ومنهم رجب أفندى ابن بكداش، وهو من أحب الإخوان وصاحب النعمة والإحسان. ومنهم عمر چلبى ابن عباس، وهو مشهور في

---

²³⁰ ومنهم أحمد چلبى ابن ماضى پاشا، وكان صاحب النعمة والعزة. لكن كان نفسه غالبا عليه في بعض الأوقات وسمعنا كشف قبره بعد زمان فوجدوه مثل ما دفن.

القسطنطينية بين الناس بعلم الموسيقى، وهو أحسن الأنفاس. اللهم خلصنا
وخلصه من شر الوسواس والخناس.

ومنهم حسن چلبى ابن حجازي، وهو من أهل المعارف والإذعان وأبوه أيضا
من الصلحاء. ومنهم أحمد أفندى ابن پيرى دده، وهو من أهل المعارف في
الظاهر، ومن الأسخياء، ورأيت فيه صداقة وحقيقة. اللهم خلصه من الألم
في الدنيا والآخرة. ومنهم أخي السيد أحمد چلبى، وهو أيضا من الصالحين
ومن أهل المعارف. اللهم أیده بالعلم والصلاح ويسره أولادا صالحا يا فتاح!

ومن زمرة طلبة آقسراى ملا حسين چلبى ابن يعقوب دده،²³¹ وهو من

العلماء يعلم الطالبين من العلوم، وقد رغب النيابة، وكان أبوه من
الصلحاء. ومنهم ملا حسين چلبى ابن جار الله، وهو أيضا من أهل الدرس
وكان إماما. ومنهم إبراهيم چلبى ابن قريوز، وهو من زمرة المدرسين ومن أرباب
المعارف والندماء. ومنهم عبد القادر چلبى ابن قر پوز آخر، وهو من أرباب
المصالح والمدرسين. 178-a ومنهم حسين أفندى زوج زوجة جمال الدين
أفندى المرحوم، وهو من أهل الحياء والأدب. ومنهم محمد چلبى ابن أنجوهو
من معقول الإخوان.

ومنهم مصلح الدين زاده عبد الرحمن چلبى،²³² وهو من قدماء الإخوان ومن

صلحاء الدوران. ومنهم حسن چلبى من قرية حاجى غنى، وهو من أولاد

---

²³¹ كان ملازما ومدرسا.

²³² فتح النيابة في مدة عمره وكان معتدلا في خدمة أكثر من أقرانه وأمثاله.

المشايع. ومنهم ملا حليل الإمام، وهو من صاحب الإذعان وقارئ القرآن، وكان سلفه عبدى خواجه الإمام من الصلحاء بل هو من الأولياء. ومنهم حاجي يوسف كان من معلمي²³³ الصبيان وأصلح الأنام. ومنهم حاجي يوسف الشهير بجن، وهو من أهل القرآن.²³⁴ ومنهم حاجي يوسف البناء، ومريد حضرت سيدنا ملا علي أفندى الإمام في الجامع الكبير.

تم الكتاب في أوائل شعبان سنة ست وخمسين وألف من يد محرره السيد حسن القاضي بمدينة لاذقية.

---

²³³ في المخطوطة (معلمان..)

²³⁴ وكان المرحوم حافظا لكلام الله تعالى، جلس المرحوم في الجامع الكبير ليلة، وختم القرآن إلى وقت الصبح، وصلى الصبح بالحنتم، رحمة الله عليه وعلينا آمين.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, Ebu'l-Fida İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafa ve Müzîlül-İlbas amma Üştühira mine'l-Ehâdis ala Elsineti'n-Nas*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-2001.
- Cankurt, Hasan, *Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî, Hayatı, Eserleri ve "Miftâhu's-Sa'âde" adlı Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi*, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yayınları, İstanbul-1997.
- Çağırıcı, Mustafa, *Hasan Rızâyî ve Tezkiretü'-s-Sâlikîn İle Mahmûdiyye Adlı Eserleri Tahkik Ve Değerlendirilmesi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dan. Hasan Kamil Yılmaz, İstanbul, 2006.
- Ebu'l-Abbas Takıyyuddin Ahmed b. Abdulhalim İbn Teymiyye, *Mecmûatu'l-Fetâvâ*, hzl. Amir Cezzar-Enver Baz, Mektebetu'l-Ubeykan, Riyad-1997.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-2004.
- Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solakzâde Tarihi*, (haz. Vahid Çabuk) Solakzâde Tarihi I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1989.
- Tosun, Necdet, "Veysel Karanî, *DİA*, XLIII, 75.
- Tülcü, Süleyman, "*Hâtim et-Tâ'*", *DİA*, İstanbul-1997.
- Uludağ, Süleyman, "*Abdal*" Maddesi, *DİA*, İstanbul-1988.
- Uludağ, Süleyman, "*Ruh*", *DİA*, İstanbul 2001.

- Uludağ, Süleyman, “*Hazarât-ı Hams*”, *DİA*, İstanbul-1998.
- Yılmaz, Hasan Kamil, “*Celvetiyye*”, *DİA*, IIV, 274.